

ועדת תיירות

כ"ה טבת, תשפ"ו
14 ינואר, 2026
סימוכין: 2025-0103-13

דוח משיבה מספר 5 של הוועדה לתיירות
שהתקיימה ביום רביעי, ח' בטבת תשפ"ו (28.12.2025)

השתתפו:	גבי יעל ביטון דה לנגה	חברת הנהלה, יו"ר הוועדה
	מר ישראל קלרמן	סגן ראש העיר
	מר יוסף חיים מועלם	חבר הנהלה (מ"מ חיים מאיר כהן)
	מר יוחנן ויצמן	חבר הנהלה
	מר יהודה פרוידגר	חבר הנהלה
לא השתתפו:	מר חיים כהן	סגן ראש העיר
	מר אריה קינג	סגן ראש העיר
	מר אלחנן גרוסבוים	משנה לראש העיר
	מר שמואל מרציאנו	משנה לראש העיר
	מר משה גורא	חבר הנהלה
	מר צביקה אסולין	חבר הנהלה
	גבי מרים סלע	חברת הנהלה
	מר חיים אפשטין	חבר הנהלה
נכחו:	מר יוסף חביליו	סגן ראש העיר
	גבי לורה ורטון	חברת הנהלה
	מר אבנר סעדון	מנהל אגף מדיניות ותכנון אסטרטגי
	עו"ד דן בן טל	ראש צוות בכיר ליעוץ לאגפים
	גבי טלי המר	מנהלת לשכת יו"ר הוועדה
	מר חגי ליפשיץ	ממונה על סטטוריקה תנועה ודרכים
	גבי ברכה עמר	משפטנית מתמחה, אגף ייעוץ וחקיקה
	מר סטיבן רובין	ראש תחום תיירות, הרל"י
	ד"ר ירון ארגז	מנהל אגף מחקר וסטטיסטיקה, משרד התיירות
	גבי נירה פישר	מנהלת אגף שירותי תיירות ופיתוח המוצר התיירותי, משרד התיירות
	גבי נגה שר-גרקו	מנהלת תחום שיווק תיירות דתית, משרד התיירות
	פורפי נעם שובל	מנהל המרכז לחדשנות עירונית, האוניברסיטה העברית
	ד"ר נעמה הגלעדי	מנהלת מעבדה, האוניברסיטה העברית
	מר איתי סילברמן	עוזר מחקר, האוניברסיטה העברית
	מר אריה זומר	מנכ"ל התאחדות המלונות ירושלים

ועדת תיירות

Tourism Committee | لجنة السياحة

כיכר ספרא 1, ירושלים 9100707 | טל: 02-6295723 Tel פקס: 02-6297155 Fax:

mazkir_haeir@jerusalem.muni.il

ועדת תיירות

מנכ"ל ובעלים מתחם נוקטורנו	מר עמית מגל
מנהלת מחלקת חינוך, מוזיאון על התפר	גב' סבינה רומנובה
בעלי חברת תיירות נכנסת "IET"	מר אבינועם נחמד
מנהלת מח' הזמנות מוזיאון יידי ישראל	גב' מיטל פיין
יועץ בנושא תיירות	מר אייל ראובן
שיווק ופיתוח עסקים בתיירות	גב' אורלי ספניול
מייסד עמותת דרך העלייה לרגל לירושלים	מר גולן רייס
מייסדת עמותת דרך העלייה לרגל לירושלים	גב' יעל טרסיר
מדריך עמותת דרך העלייה לרגל לירושלים	מר אבי פרידמן
יו"ר פורש "מורשת דרך"	מר יוני שפירא
מורה דרך	מר דיויד וינסלטסן
מורה דרך	מר גדי דהאן
מורת דרך	גב' צופית רון
מורה דרך	גב' מלכה אליהו קוסוביץ

מזכיר הוועדה: ישראל בלנקו

על סדר היום נדונו הנושאים הבאים:

1. פתיחה - גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה

גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה, פתחה את הישיבה וברכה את הנוכחים.

בנוסף, גב' ביטון דה לנגה הזמינה את הנוכחים להשתתף בפורום רימון שעתיד להתקיים ב-17 בפברואר, במוזיאון הכנסת החדש.

2. סקירה סטטוס התיירות בירושלים - מר סטיבן רובין, ראש תחום תיירות, הרל"י

מר רובין הציג סקירה כוללת של פעילות התיירות בעיר ירושלים לשנת 2025. במסגרת הסקירה ציין כי בין החודשים ינואר-אוקטובר נרשמו למעלה מ-2 מיליון לינות בעיר.

עוד הציג מר רובין את תוצרי הקמפיינים ואירועי הדגל שהתקיימו במהלך השנה, ובראשם קמפיין הקיץ, פסטיבל אוטו-אוכל ויבתים מבפנים, אשר תרמו להיקף הלינות בעיר ולהגדלת ההוצאות הישירות והעקיפות.

מר רובין סיכם כי מתקיים תהליך שיווקי בזירה הבינלאומית, המכוון הן לקהל היהודי והן לקהל הכללי. במסגרת זו קיימת הבנה כי קהלי יעד המגיעים לישראל נוטים לבלות את עיקר זמנם בתל אביב, ונבחנות דרכים למשיכת קהלים מגוונים אלו גם לעיר ירושלים. עוד הוסיף כי היעד המרכזי הוא החזרת העיר ירושלים לתודעה הכללית.

מצ"ב מצגת.

ועדת תיירות

لجنة السياحة | Tourism Committee

כיכר ספרא 1, ירושלים 9100707 | טל: 02-6295723 Tel פקס: 02-6297153 Fax

mazkir_haeir@jerusalem.muni.il

ועדת תיירות

3. מחקרי תיירות במסגרת תכנון ופיתוח עירוני ושיטות חדשניות למדידת דפוסי תנועה של תיירים ומבקרים - פרופ' נועם שובל, מנהל המרכז לחדשנות עירונית, האוניברסיטה העברית

פרופ' נועם שובל הציג את "מעבדת ירושלים", מיזם המקיים שיתוף פעולה בין האקדמיה לעירייה, שמטרתו לחבר בין מחקר אקדמי לצרכים מעשיים של העיר. צוין כי בשנה הקרובה תתמקד פעילות המעבדה בתחום התיירות בירושלים.

פרופ' שובל הציג דוגמאות לבחינת הצלחת קמפיינים תיירותיים באמצעות קבוצות ביקורת. בנוסף, הציג אמצעים טכנולוגיים המאפשרים למדוד היכן המבקרים נמצאים, כיצד הם נעים בעיר ומה משפיע עליהם.

בסיכום, הדגיש כי עיר תיירותית מצליחה היא עירה שטובה לתושביה, והדגיש את החשיבות להפקת תובנות המבוססות על נתונים ופעולות אמפיריות.

מצ"ב מצגת.

4. סבב משתתפים

התקיים דיון פורה בין המשתתפים

5. סיכום - גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה

גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה הודתה לנוכחים ולדוברים על תרומתם לדיון הפורה.

תמליל הישיבה מצ"ב והוא מהווה חלק בלתי נפרד מהדו"ח.

יעל ביטון דה לנגה
חברת הנהלה
יו"ר הוועדה

ועדת תיירות

Tourism Committee | لجنة السياحة

כיכר ספרא 1, ירושלים 9100707 | טל: 02-6295723 Tel פקס: 02-6297155 Fax:

mazkir_haeir@jerusalem.muni.il

4 ל ח ו פ

ם

ש

נתוני לינות

• מספר לינות ינואר-אוקטובר 2025: 2,181,500

הקיץ בירושלים
מקבלים יותר

החל מ-20% הנחה במגוון בתי מלון

100 שקלים לאורח למימוש באטרקציות בירושלים

לפרטים

קמפיין קיץ – נתונים

- קמפיין קיץ לעידוד לינות לבודדים,
- כ- 17,000 לינות במסגרת קמפיין הקיץ

אוטואוכל

תוצאות סקר משתתפי אוטואוכל 2025

- מבקרים - בפסטיבל ביקרו כ- 150,000 מבקרים, מתוכם כ-40% מבקרים מחוץ לעיר.
- לינות - פסטיבל אוטואוכל הביא לעיר כ-16,000, כ- 50% מהלנים הגיעו לעיר במיוחד עבור הפסטיבל.
- תרומה כלכלית לעיר - התרומה הכלכלית של פסטיבל אוטואוכל מסתכמת בכ-28.5 מיליון ש"ח בהוצאות ישירות במתחם הפסטיבל ובהוצאות עקיפות בהיקף נרחב ברחבי העיר.

בתיים מבפנים
ירושלים x2
01.11 - 30.10
06.11 - 08.11
 שני סופי שבוע של בתיים פתוחים
 הטבות ללנים בירושלים
 הרשמה מוקדמת
 עד ה- 23.10.25

25% הנחה ללילה השני במגוון בתי מלון בעיר
 למידע, פרטים ולרישום: batim.itraveljerusalem.com
ההנחה ללילה השני בלבד. לרישום יש להגיש עד 23.10.25. ההנחה אינה חלה על חדרים בלתי זמינים. | ימי שבת וימי חג | מבלי

בתיים מבפנים

30,000 מבקרים בסיורים
 כ-800 לינות בבתי המלון (עלייה של
 20% משנה שעברה)

סיכום דצמבר – פעילויות בעיר

SWEET JLM בטיילת ארמון הנציב
ושוק החורף בשער החדש

SWEET JLM – פסטיבל מתוקים בטיילת ארמון הנציב,
התקיים במהלך חג החנוכה עם מיטב המתוקים של ירושלים
ומופע הלייזרים הילייט – באירוע ביקרו כ- 25 אלף איש.

שוק החורף בשער החדש – שוק חורף תוסס וצבעוני באווירת
התקופה בשיתוף הסוחרים מהשער החדש, השוק התקיים בין
התאריכים 15-24 בדצמבר, בשוק ביקרו כ- 115 אלף מבקרים.

אוטובוס אדום – האוטובוס האדום, חווית סיור רכוב בעיר
ושימש כשטל בין שוק החורף לטיילת ארמון הנציב,
באוטובוס נסעו כ- 10,000 איש.

קמפיין חורף - לקבוצות - אודות הקמפיין

- קמפיין ממוקד לסוכנים, מפיקים, מנהלות רווחה ולקוחות ישירים לעידוד לינות בירושלים בחודשים דצמבר 2025 - מרץ 2026.

- הרשות נותנת הטבה בסך 100 ש"ח לקבוצה מעל 25 משתתפים, עבור כל אדם הלן בירושלים, לפחות לילה אחד ומבקר במינימום 2 אטרקציות בתשלום.

מרתון 2026

קמפיין מרתון ירושלים 2026 לקהל יהודי: ארה"ב, קנדה, בריטניה, דרום אפריקה, אוסטרליה

קמפיין מרתון ירושלים 2026 לקהל כללי: ארה"ב

תיירות פנים

קמפיין בול כמו חו"ל - קמפיין שנתי לעידוד תיירות פנים

משרד ירושלים
ועדה ייחודית

הרשות לפיתוח ירושלים

התאחדות
המלונות ירושלים
JERUSALEM HOTEL
ASSOCIATION

שוק לקוחות
בירושלים

www.jerusalem.gov.il

וורמלף לתאים

מחקר תיירות עירונית בעידן הגאואינפורמטיקה

פרופ' נעם שובל

המכון ללימודים עירוניים ואזורים והמרכז לחדשנות עירונית
המחלקה לגאוגרפיה

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM

The Advanced Tracking
Technologies Lab

Jerusalem.Lab

מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

המרכז לחדשנות עירונית ירושלים
مركز القدس للابتكار الحضري
JERUSALEM CENTER FOR URBAN INNOVATION

שווה לחיות
בירושלים

www.jerusalem.muni.il

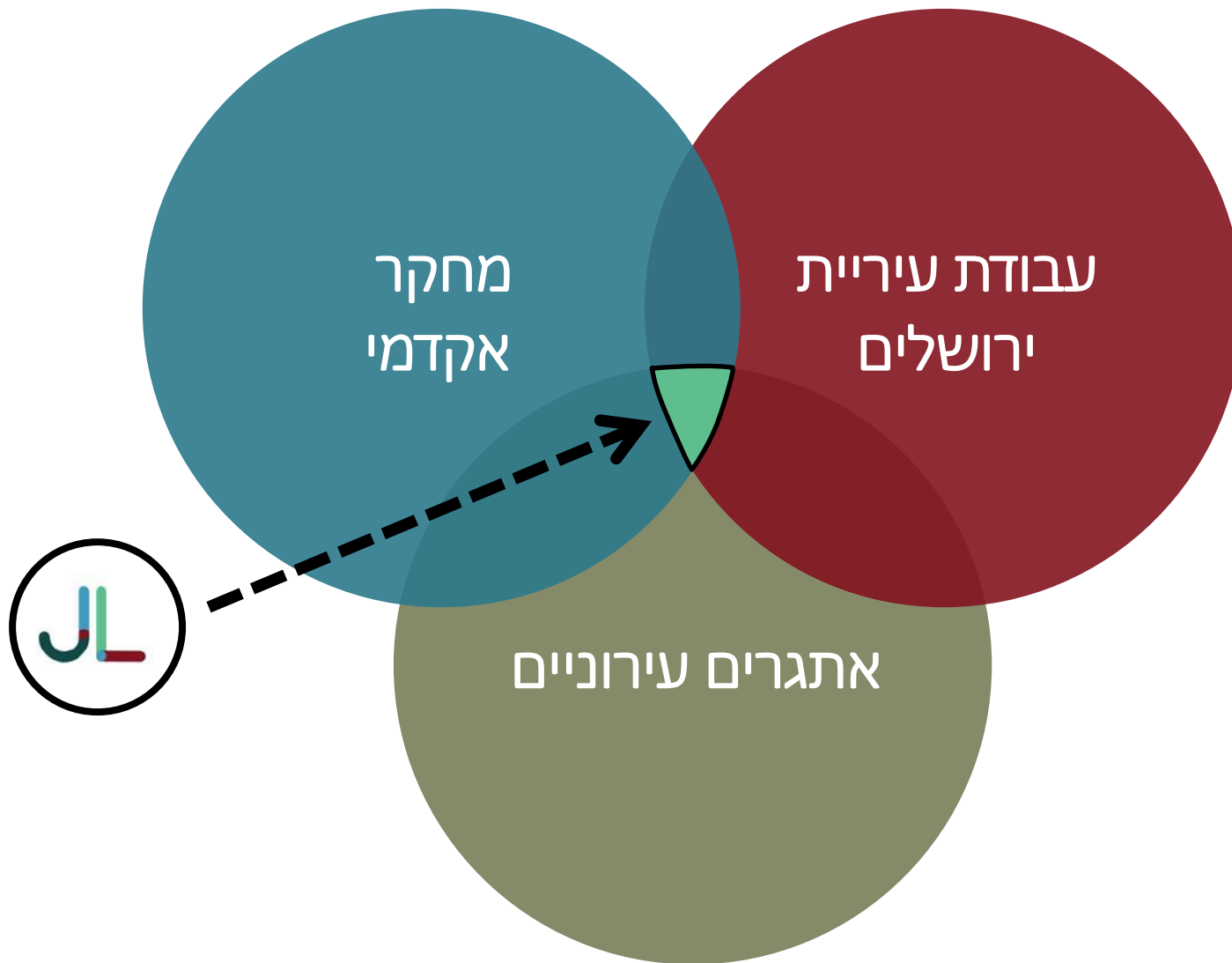
מעבדת ירושלים הינה **מעבדת אימפקט אורבני**, שהוקמה בשנת 2003 במשותף על ידי עיריית ירושלים (אגף מדיניות ותכנון אסטרטגי) והמרכז לחדשנות עירונית של האוניברסיטה העברית בפקולטה למדעי החברה – בניהולה של ד"ר נעמה הגלעדי

מטרת המעבדה היא להוות גורם מוביל לקידום חדשנות מוניציפלית בעיר ירושלים, דרך שלוש פעולות:

1. סיוע לעיריית ירושלים בעיצוב והטמעת פתרונות לאתגרי ראש העיר,
2. איסוף וניתוח מידע מרחבי ברחבי העיר ירושלים, לטובת זיהוי ואימות אתגרים, הזדמנויות ופערים, לצד מחקר יישומי בתחומי ליבה אורבניים ו- אימות וטיוב פתרונות מתקדמים בעיר,
3. קידום מעטפת יזמות עסקית / חברתית אורבנית מבוססת אימפקט (Urban Innovation) לרבות יזום והתנסות עירונית ברחבי העיר ירושלים.

בשנת 2026 המעבדה תתמקד בנושאים הקשורים בפיתוח ותכנון תיירות עירונית בשיתוף עם הרשות לפיתוח ירושלים (הרל"י).

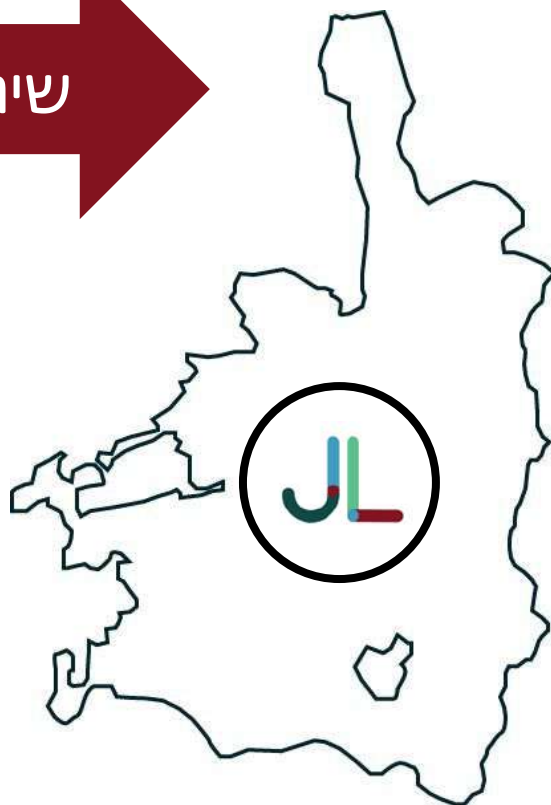
מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

שירותים • DATA • אתגר

תיאוריה • שאלות מחקר • ניתוח נתונים וניסוי שטח

מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

אירוע השקה יולי 2023: כלכלה מבלילה

נושאים למחקר בתחום התיירות העירונית בירושלים בשיתוף עם הרשות לפיתוח ירושלים (הרל"י).

1. מיפוי שירותי הארחה בירושלים:

לעירייה קיימים נתונים מארנונה ולהרל"י נתונים מאיסוף עצמי, אולם אין תמונה אחודה ומלאה של שירותי הארחה השונים בירושלים (בתי מלון, חדרים להשכרה במסגרת Airbnb ופלטפורמות אחרות). לכן מוצע לאחד את המידע הקיים ולהעשיר אותו ממקורות מידע כגון "גוגל מפות", אתרי תיירות באינטרנט, פלטפורמות כגון AirDna במידה וכיו"ב. התוצר יהיה טבלאות ומפות של שירותי הארחה בעיר שיעודכנו מעת לעת.

2. מחקר מבקרים ותיירים בעיר בשתי דרכים:

a. בשירותי הארחה נבחרים יבוצעו ראיונות לאפיון המבקרים. לחלק מהמרואיינים תינתן תוכנית מעקב באמצעות GPS כדי להבין תנועות בזמן ובמרחב וכן הוצאות כספיות מבוססות מיקום. בנוסף הכוונה ליצור "התערבות" על ידי מתן מידע ו/או הטבות כדי לבחון אפקטיביות של קמפיינים שיווקיים שונים (בשיטת "פאלרמו").

b. ביצוע ראיונות וסקרים באירועים שונים בעיר (כגון באירועי חנוכה-סילבסטר) וזאת בכדי להבין מי מגיע לאירועים ומהיכן (תיירות פנים לעומת תושבי ירושלים והסביבה וכיו"ב).

מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

בשנת הלימודים האקדמית הבאה – תשפ"ז

סמינר שנתי לב.א (שנה ג') בהנחיית פרופ' נעם שובל בנושא "תיירות עירונית: בהדגמה על ירושלים":

- כ-20 תלמידים שילמדו במשך שנה את נושא התיירות העירונית ויבצעו מחקר תאורטי ויישומי בירושלים (בשיתוף המעבדה והרל"י).
- היתרון לעיריית ירושלים הוא שנקבל מגוון עבודות על התיירות בירושלים.
- היתרון לתלמידים הוא ביצוע עבודה בעל מרכיב יישומי ולא תאורטי בלבד.

מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

תיירות עירונית בירושלים

עורכים: נעם שובל וישראל קמחי

מכון ירושלים לחקר ישראל (מסד בשנת 1978) הוא מכון למחקרי מדיניות, הפועל שלא למטרות רווח.

משימת המכון היא ליצור תשתית נתונים לעיר, לנתח מגמות, לבחון אלטרנטיבות ולהציע המלצות מדיניות במטרה לשפר את תהליך קבלת ההחלטות ולהשפיע על עיצוב המדיניות לתועלת הציבור הרחב.

תחומי המחקר העיקריים של המכון הם:

- מחקרי העיר ירושלים בתחומים הבאים: אורבני, דמוגרפי, חברתי, כלכלי, פיזי וגיאופוליטי;
- מחקרי מדיניות סביבה וקיימות;
- מחקרי מדיניות צמיחה וחדשנות;
- מחקרי החברה החדית.

מכון ירושלים לחקר ישראל

בית חי אלישך

רחוב ד"ר 20, ירושלים 9218604

טל': 02-5630175

פקס: 02-5639814

דוא"ל: machon@jiis.org.il

אתר אינטרנט: www.jiis.org.il

מעבדת ירושלים – מעבדת אימפקט אורבני

תיירות כאסטרטגיה כלכלית מרכזית במעבר מהעיר התעשייתית לעיר הפוסט-תעשייתית

מדוע תיירות?

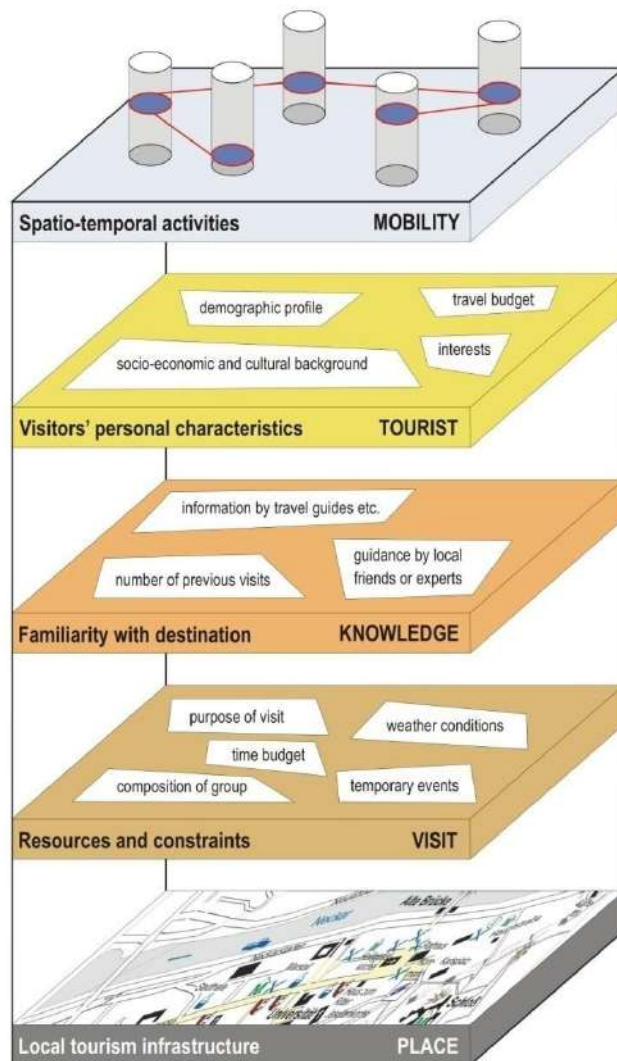
תפקיד חשוב בתוכניות ההתחדשות העירונית נשמר לפעילויות
אופייניות לחברה הפוסט-תעשייתית: כגון תיירות ופנאי. **מדוע?**

1. תעשייה בצמיחה
2. תעשייה עתירת כוח אדם
3. זיקה מובנית למרכז העיר
4. הגדלת בסיס המס
5. שינוי התדמית העירונית

□ לתיירות יש ביטוי מובהק בזמן ובמרחב (גאוגרפיה)
והשפעה גדולה מבחינה כלכלית, חברתית, סביבתית,
פוליטית ועוד.

□ אדגים כיצד אפשר לחקור את תופעת התיירות באמצעות
כלים חדשים שעומדים לרשות הגאוגרפיה המודרנית.

המוטיבציה הראשונית למחקר?

- How are tourists using destinations in time and space?
- Traditionally there is lack of data on consumers time-space activity.
- The data that do exist, is usually of “low resolution” in terms of its accuracy in relation to time and space due to limitations of the existing methods of data collection.
- Data is subjective

Traditional Methods for Data Collection on Human Spatial Activity

- **Tracking / Following / Stalking** (Murphy, 1992; Gali-Espelt and Donaire-Benito, 2006)
- **Observation**: high buildings (Hartmann, 1988; Keul and Küheberger, 1997), CCTV cameras, etc.
- Evidence provided by the research subject themselves (Questionnaires, **Time-Space Diaries**).
 - Murphy and Rosenblood, 1974 (Victoria)
 - Cooper, 1981 (Channel Islands)
 - Lew, 1987 (Singapore)
 - Dietvorst, 1995 (Enkhuizen)
 - Thornton, Williams and Shaw 1997 (Newquai)

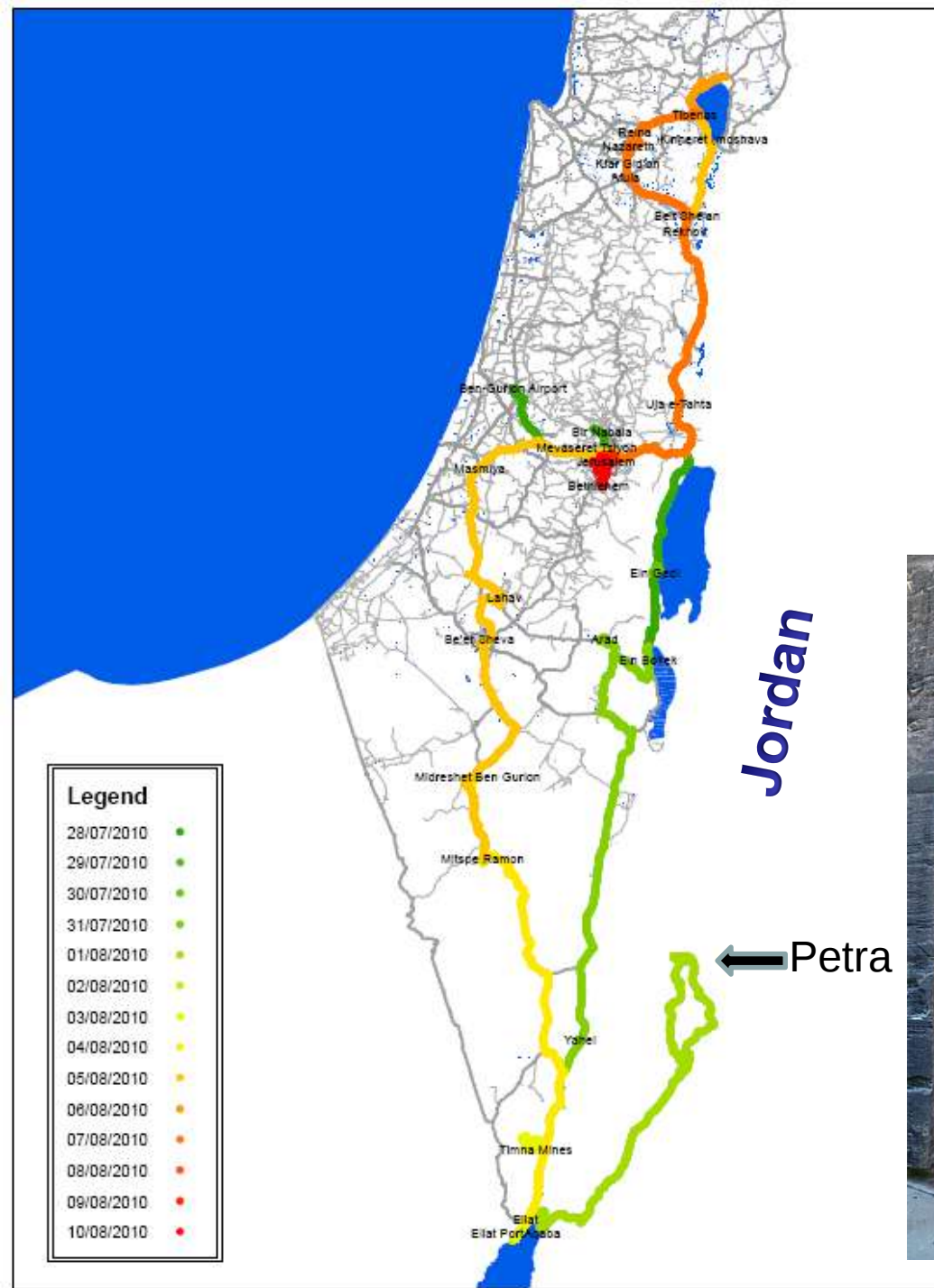
Where did you visit?

שיטות איתור מתקדמות

- Land Based Tracking Systems
 - Long Range Radio Frequency (e.g. GSM)
 - [Passive positioning](#)
 - [Cell-Tower Identification](#)
 - Cellular triangulation (e.g.) TDOA, AOA
 - Short Range Radio Frequency
 - RFID (Radio-Frequency Identification) Tags and Reader (6m-100m)
 - [Bluetooth Beacons](#) and Scanners (mobile phones for example)
- GPS
 - [NAVSTAR](#) (Navigation System with Timing and Ranging)
 - Glonass
 - Beidou
 - Gallileo
- Hybrid Systems (= [Smartphones](#))
 - Twitter, Geo-tagged photography...

Tourist Tracking 1.0

MY APPLICATION

OUR STORY

LOG IN

GET STARTED

Are You Ready for the Adventure of a Lifetime?

It's so much more than a free trip to Israel

SIGN UP

Our Partners

THE GOVERNMENT OF ISRAEL

JEWISH AGENCY FOR ISRAEL

JEWISH NATIONAL FUND

OUR PARTNERS

Support Us

Birthright Israel donations are processed through the Birthright Israel.

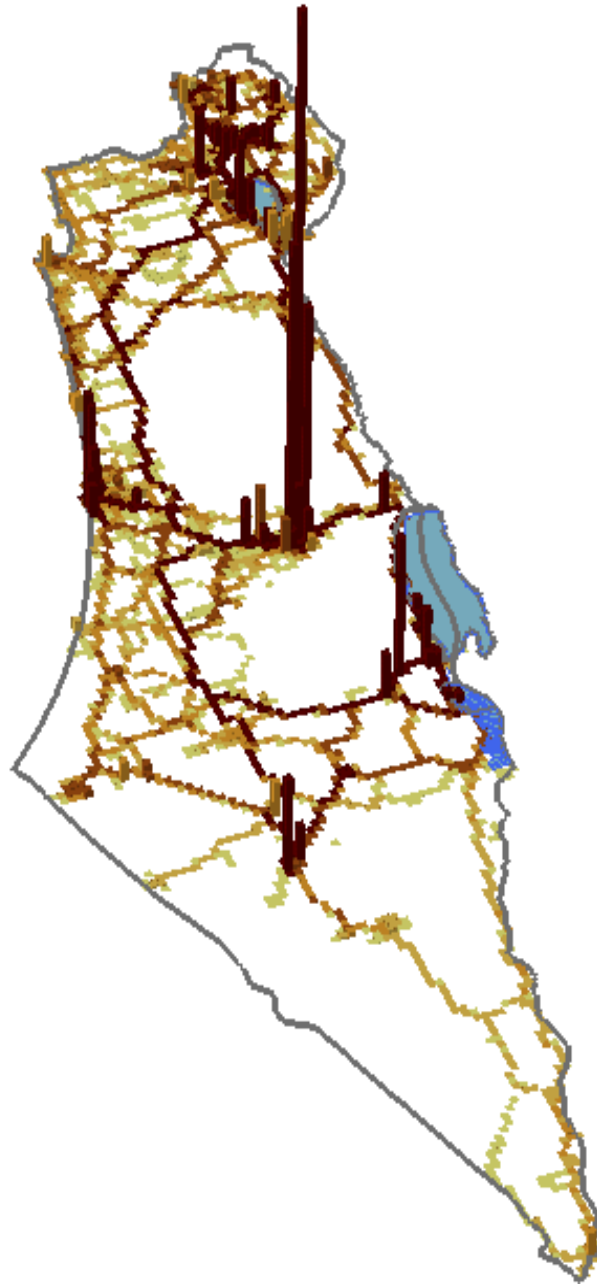
United Kingdom

DONATE

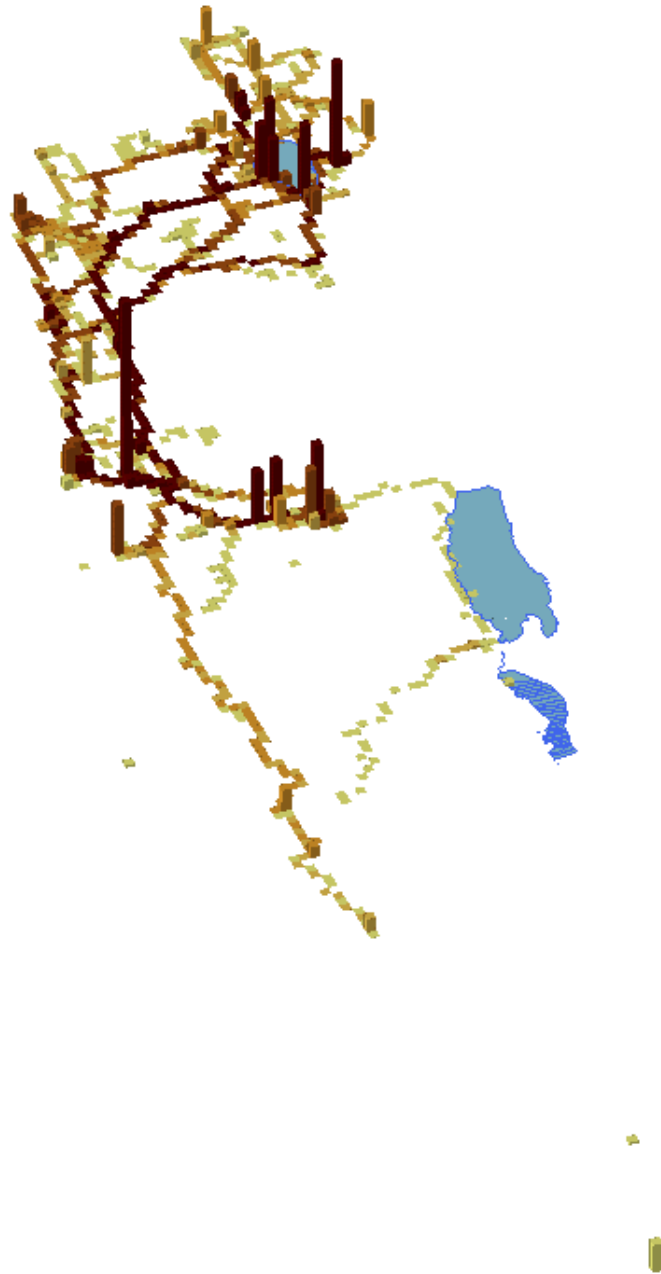

www.bithrightisrael.com

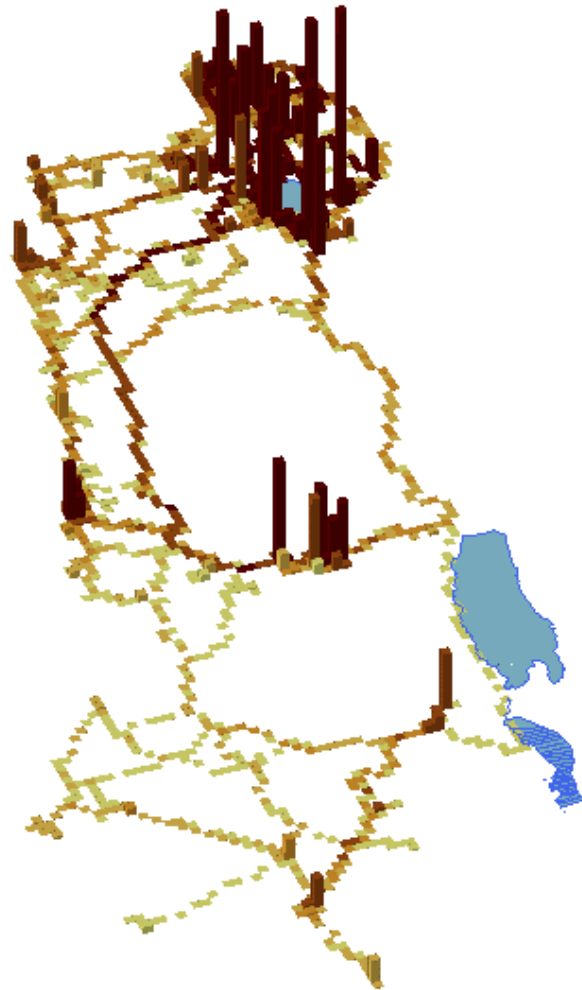
Taglit-Birthright 2010-2013

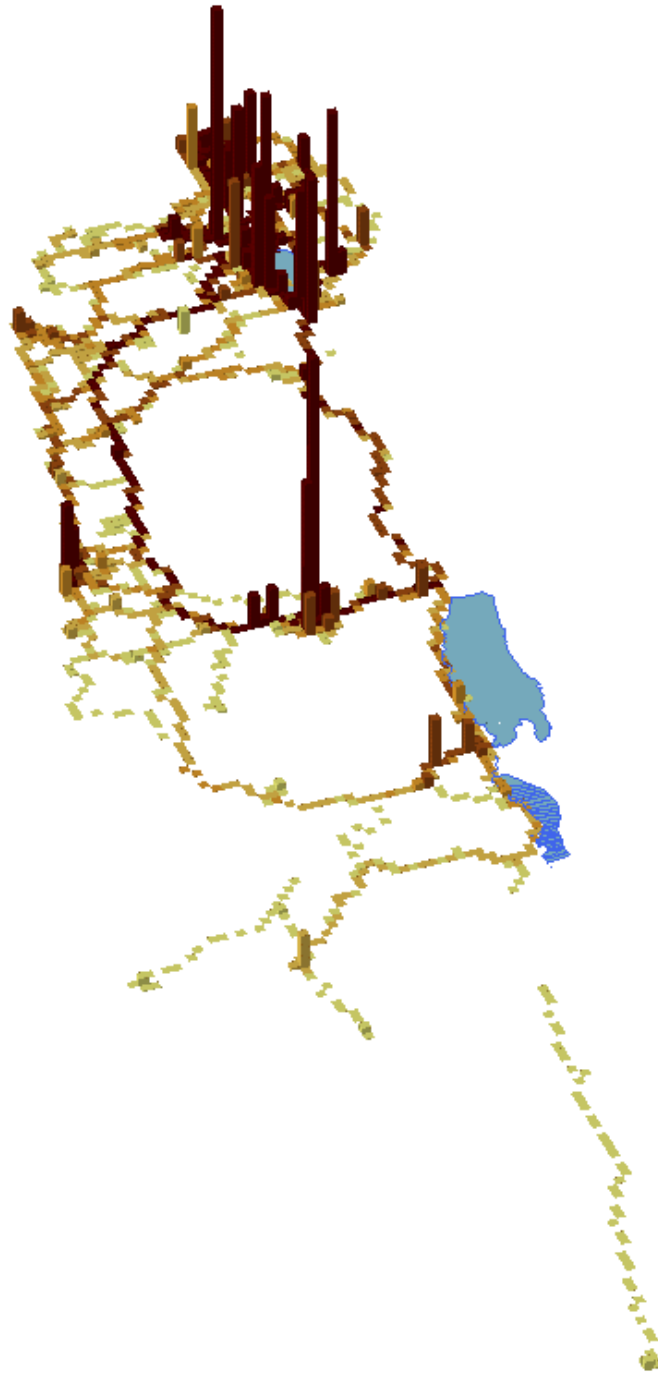
Day 1

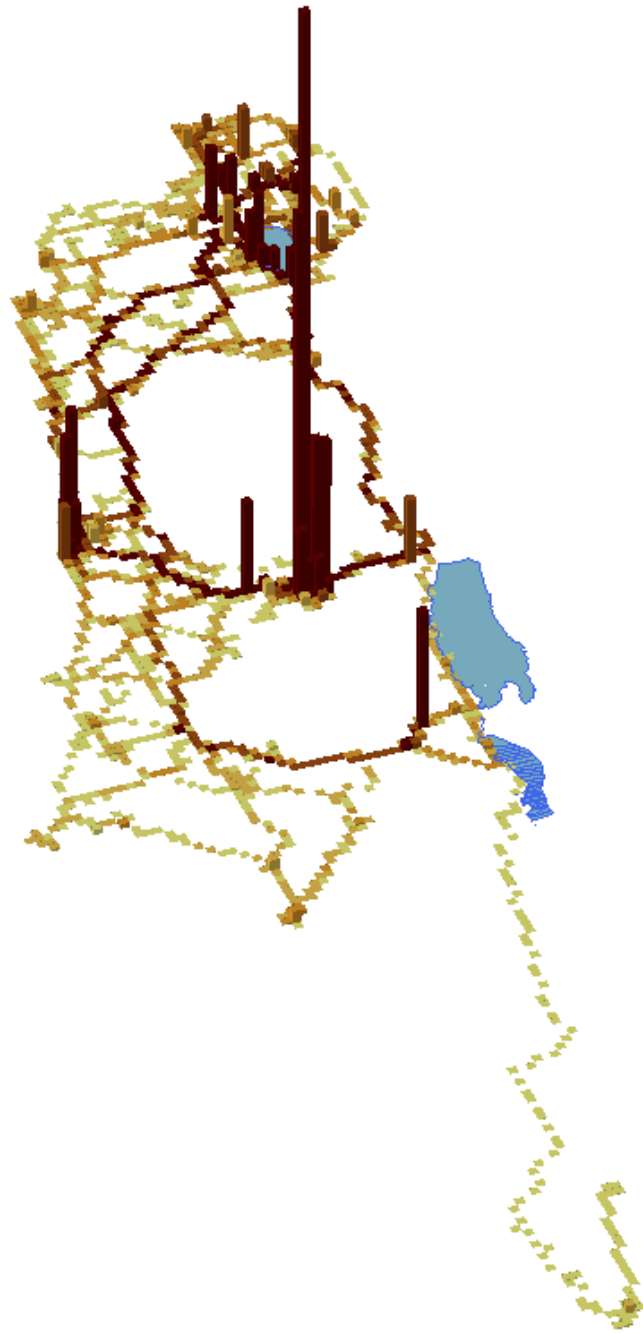
Day 2

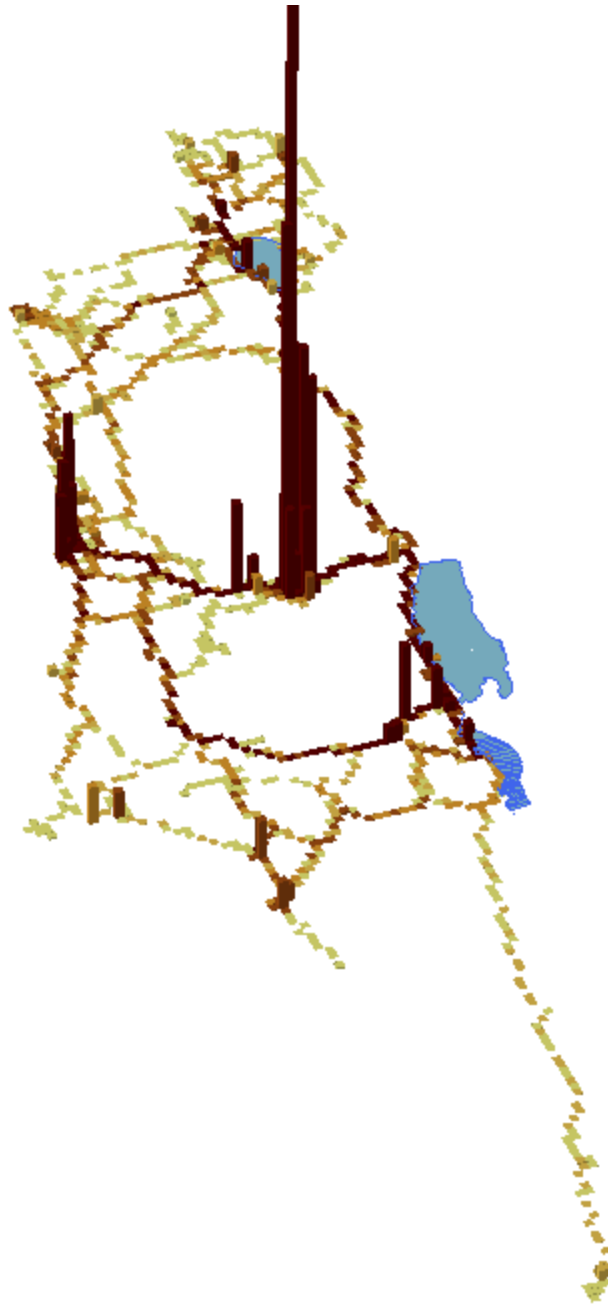
Day 3

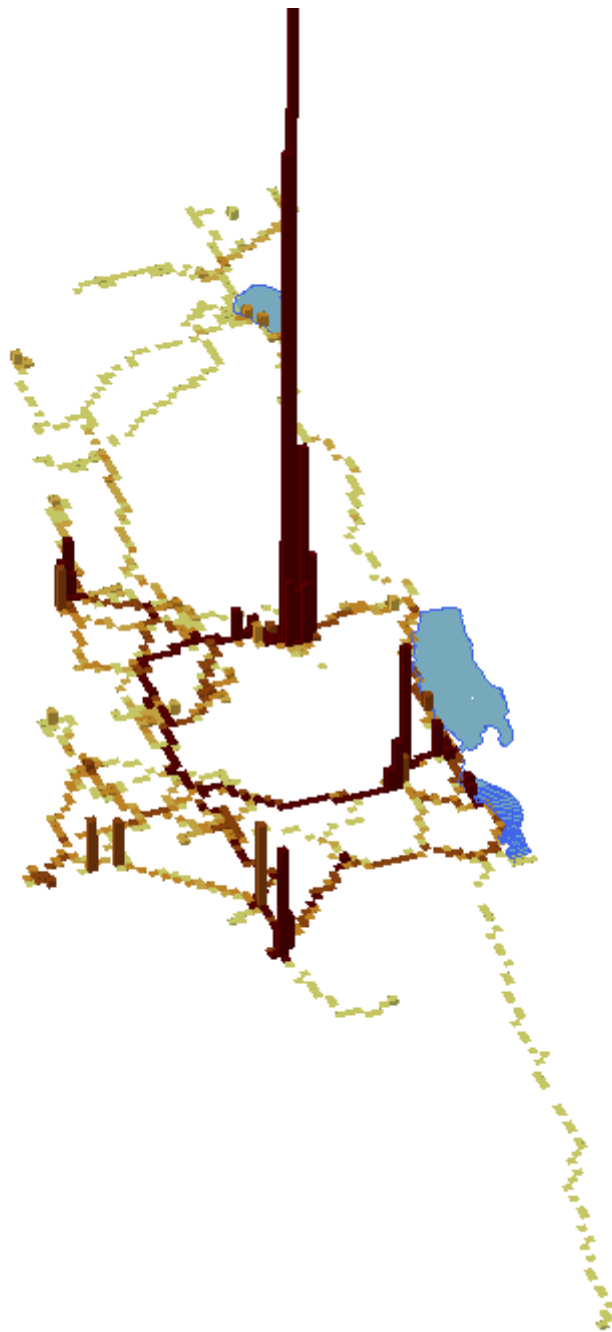
Day 4

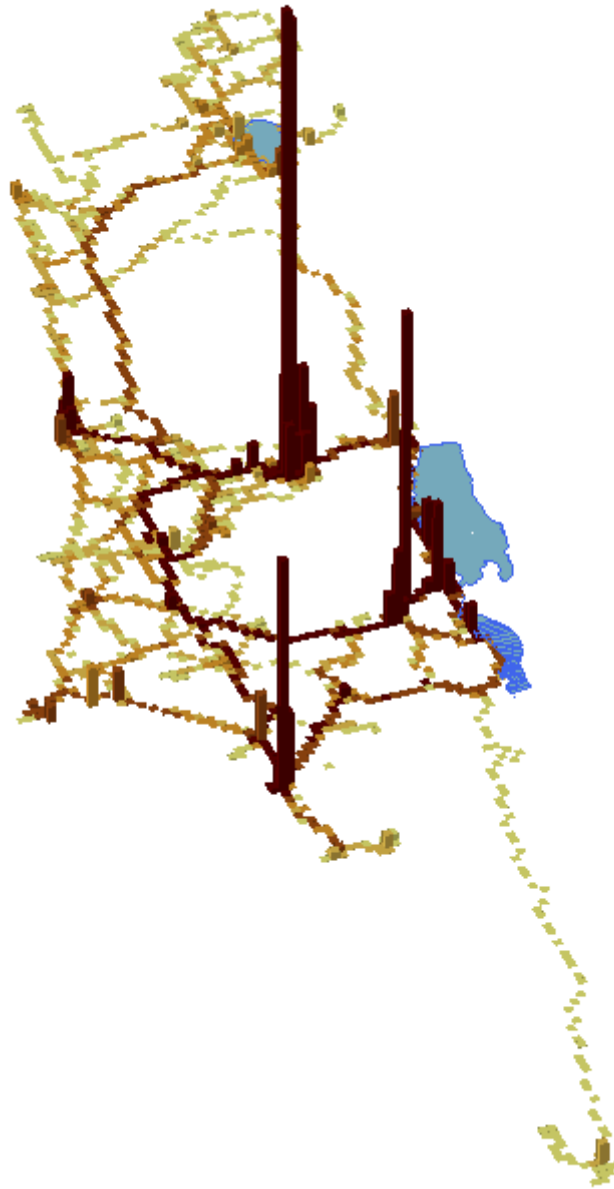
Day 5

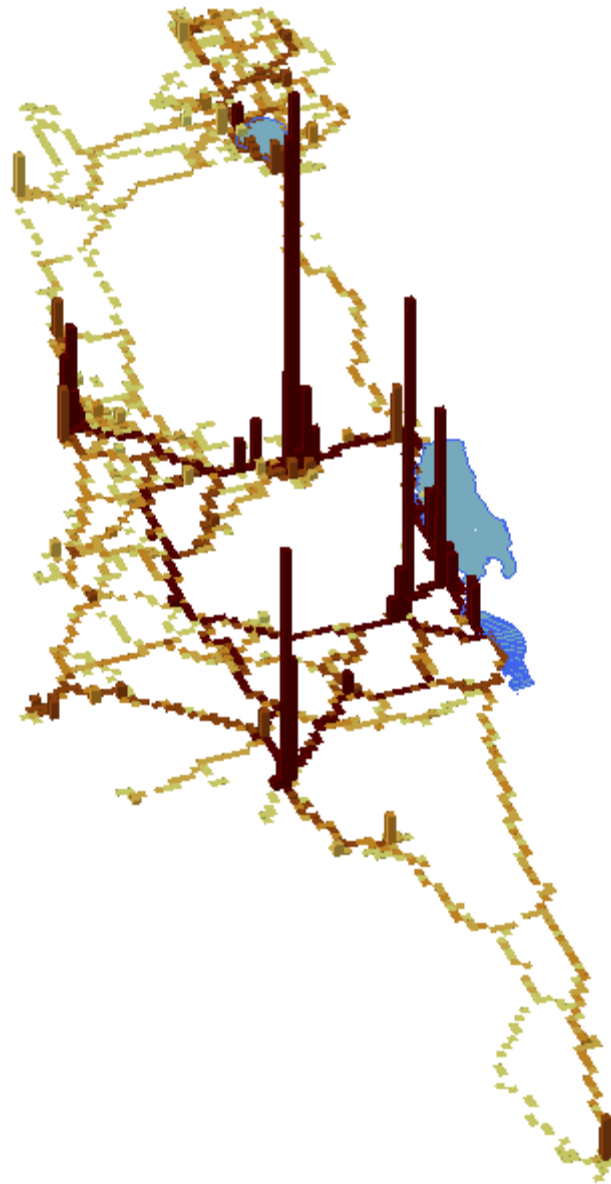
Day 6

Day 7

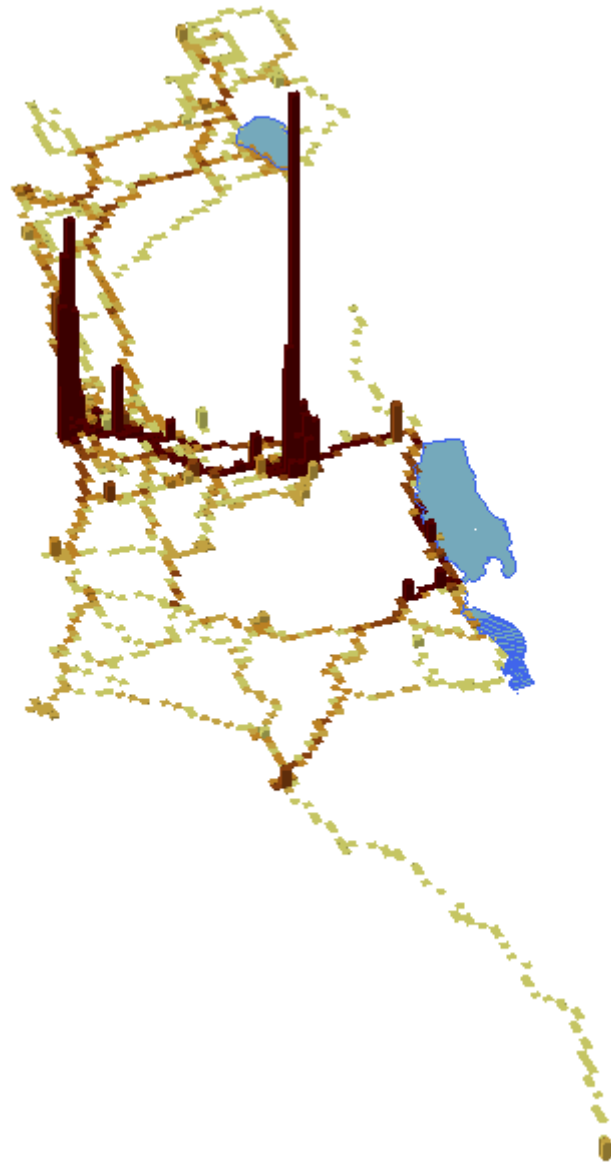
Day 8

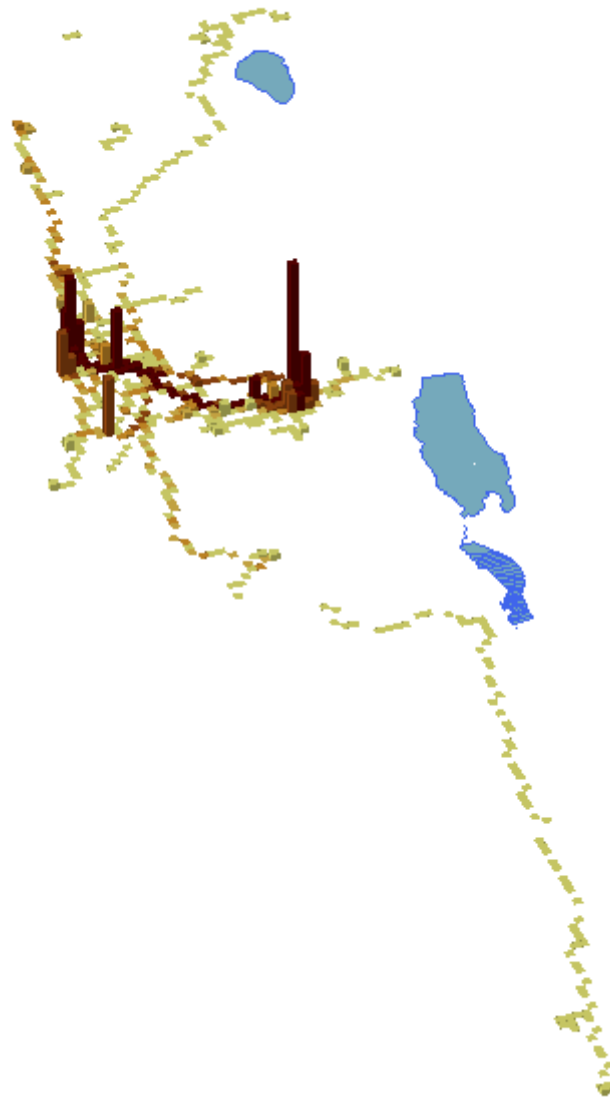
Day 9

Day 10

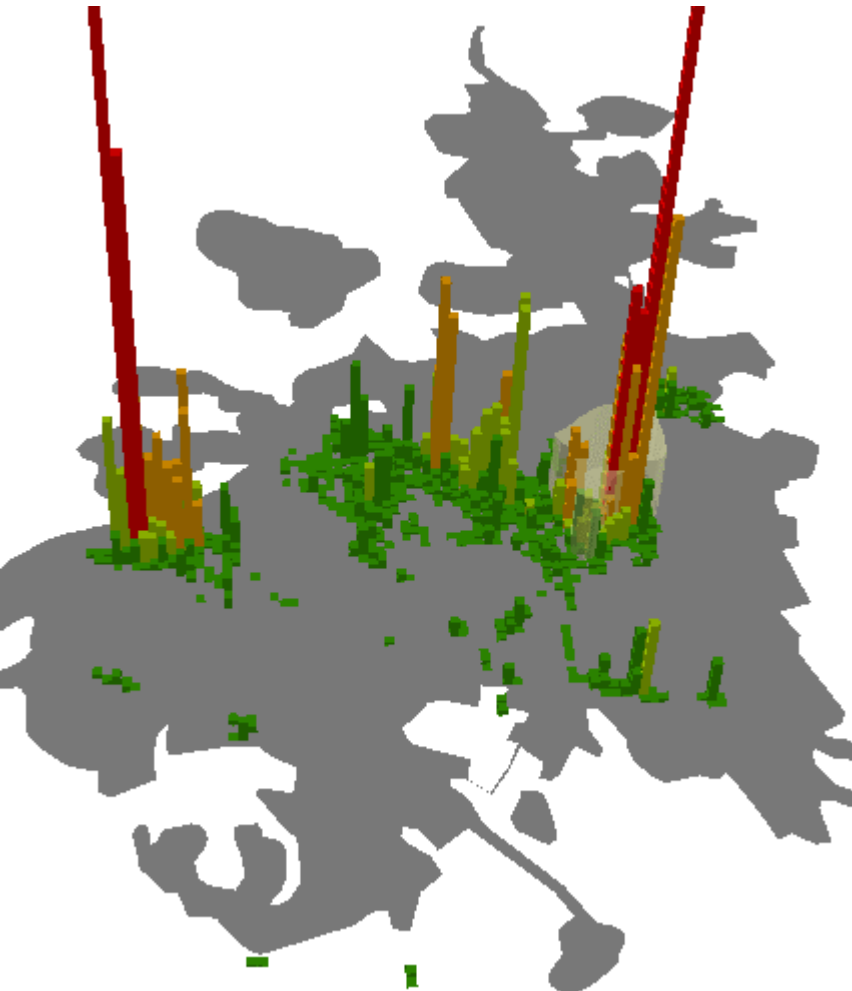

Day 11

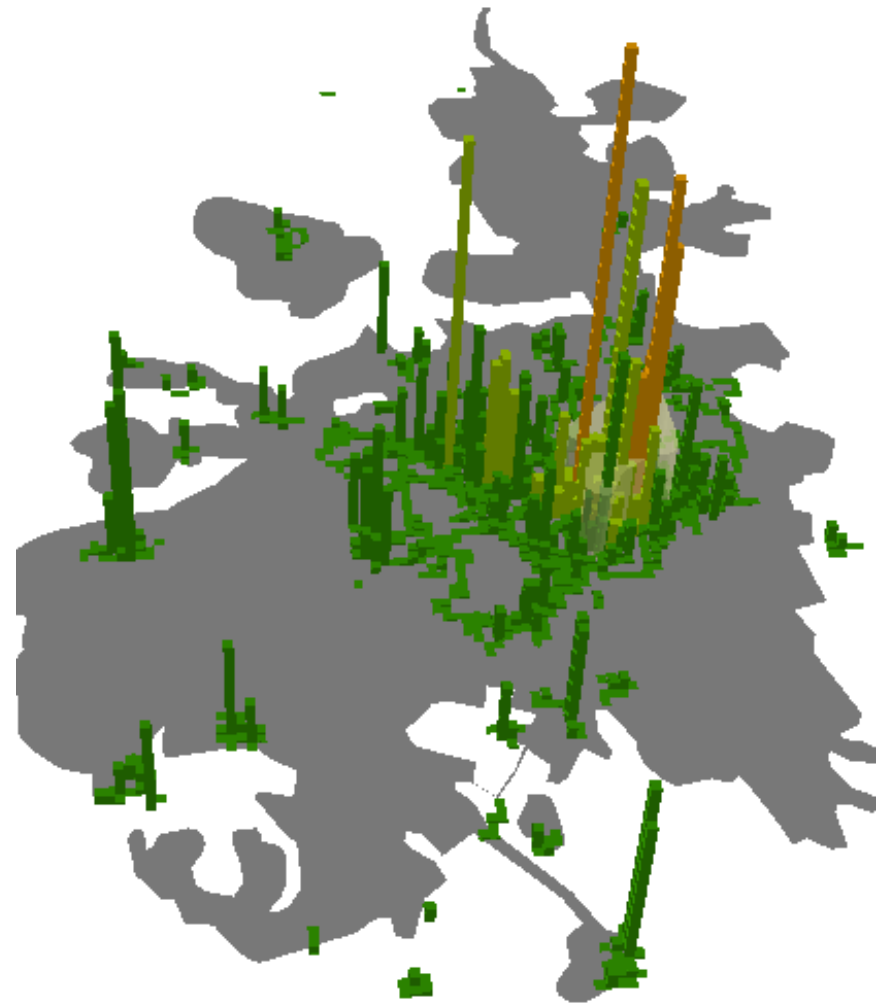

Taglit-Birthright

Individual Tourists

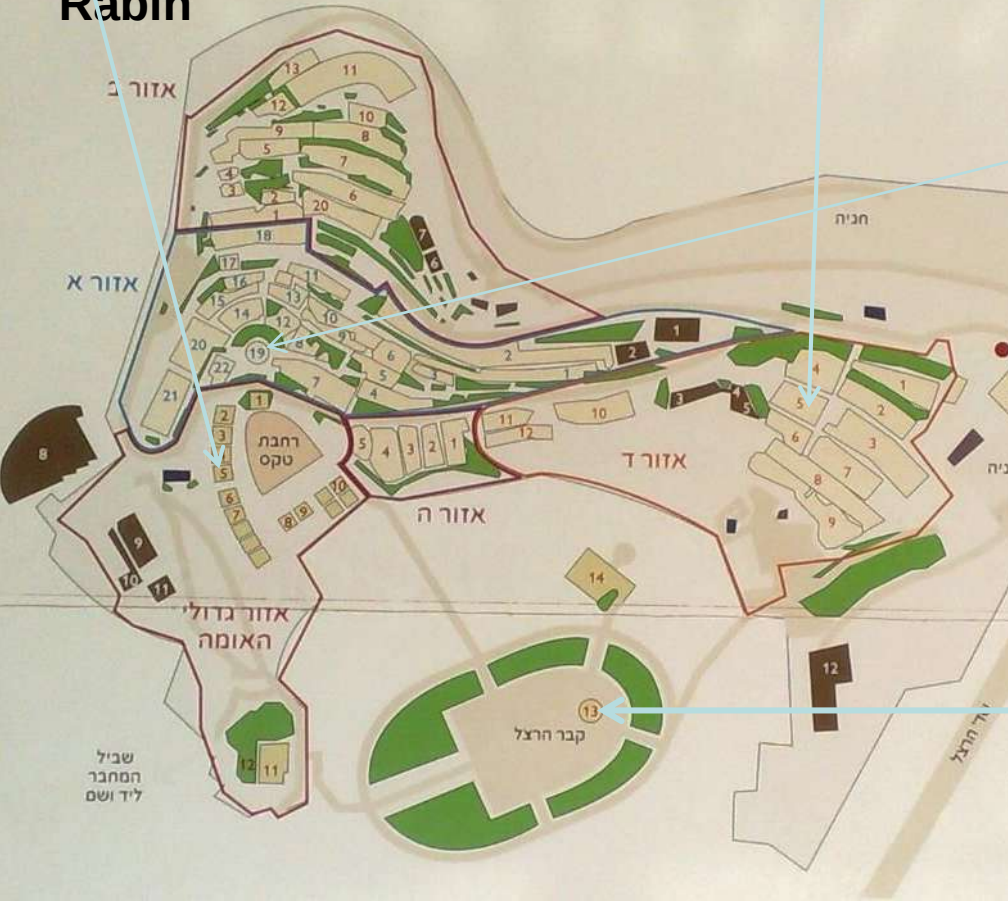
Lea & Yitzhak Rabin

Yoni Netanyahu

Hannah Szenes

Herzl Tomb

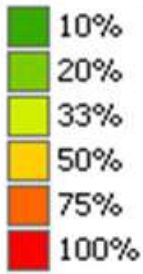

National Military Cemetery

Nation's Great Leaders Plot

Herzl Tomb

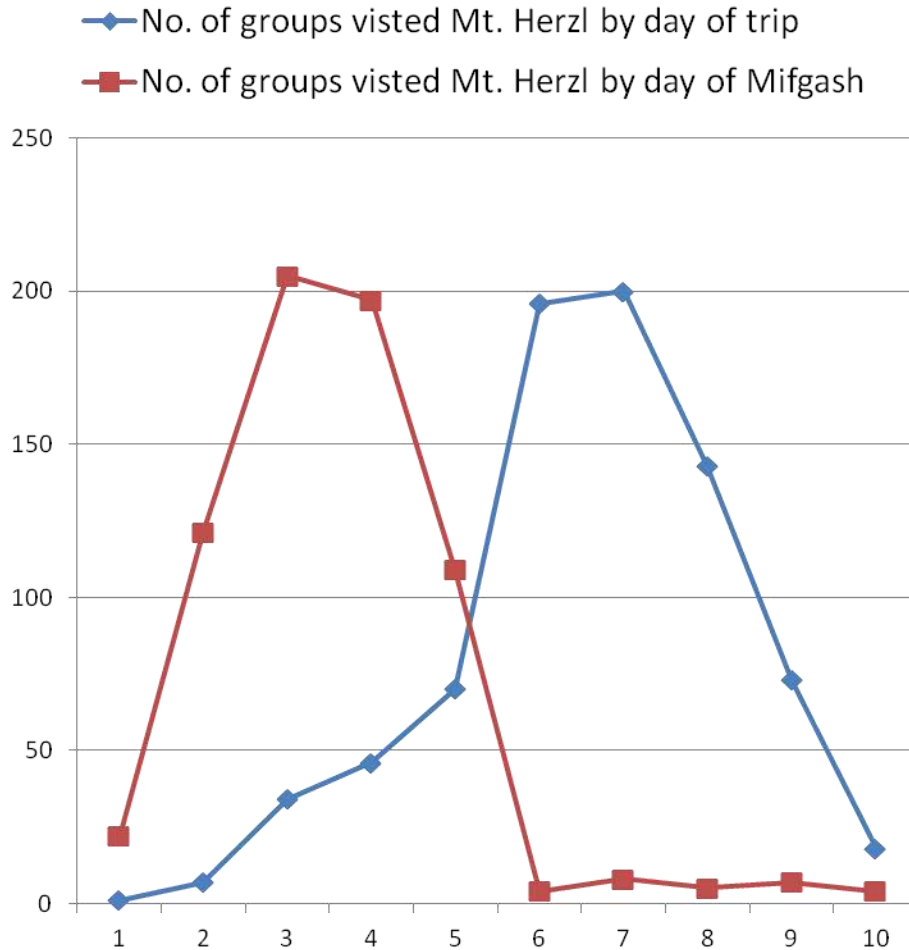
Entrance

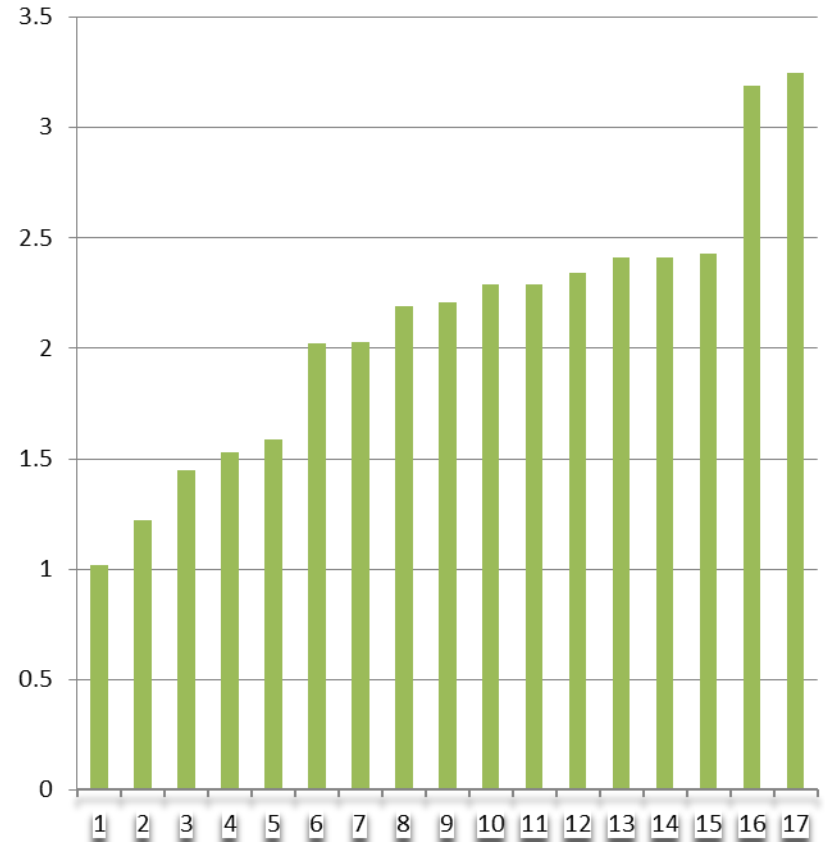
Visiting Mt. Herzl

Winter & Summer 2011 and Winter 2012

N=788

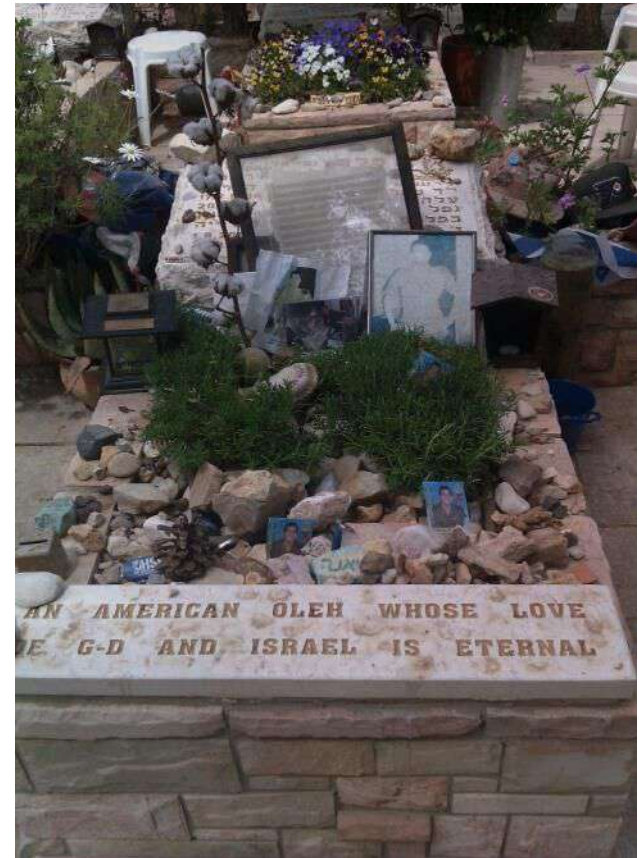

Average duration at Mt. Herzl

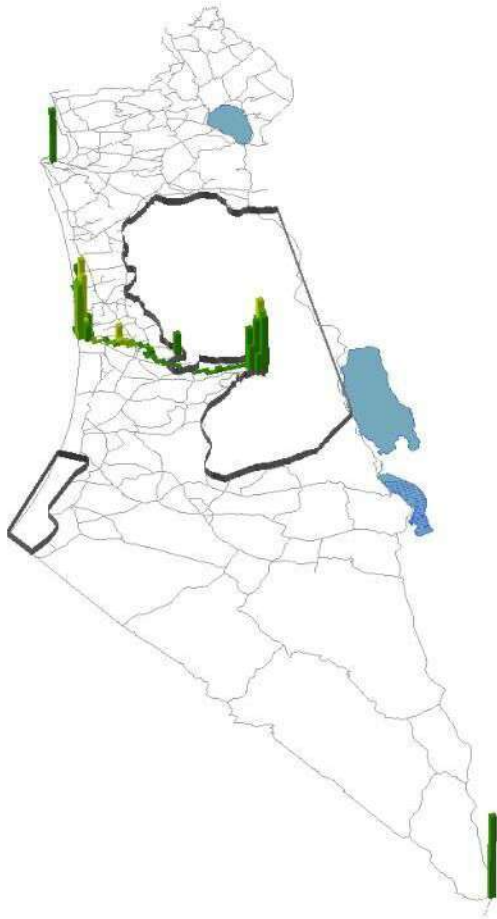
Mount Herzl had the most impact on me of the whole trip. IR-25-75 University of Michigan

Experiencing Mount Herzl with our Israeli soldiers was a life-changing experience; it made me re-analyze the way I view war as a whole and the lack of shared sacrifice in the States. IR-25-282

Ministry of Transport Survey 2015-17 n=2689

“Night Activity” (23:00-06:59)

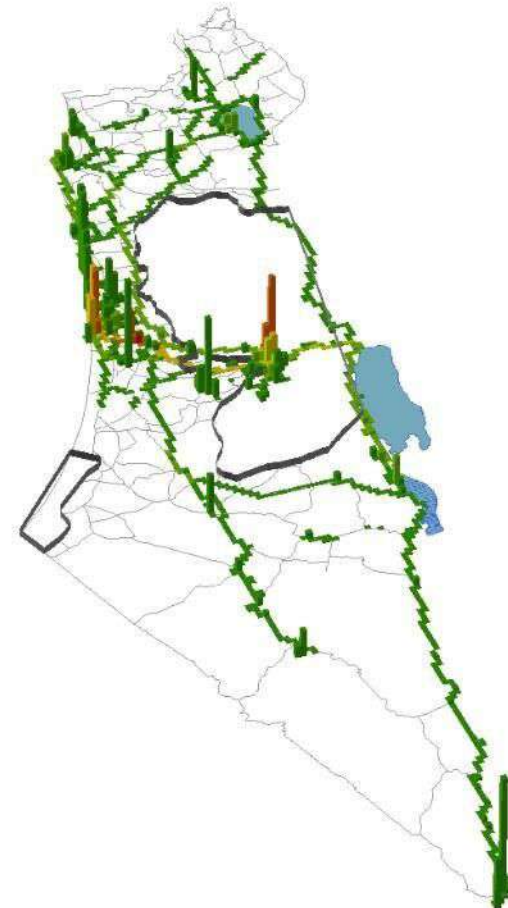
% Participants

Height is the average stay
In cell.

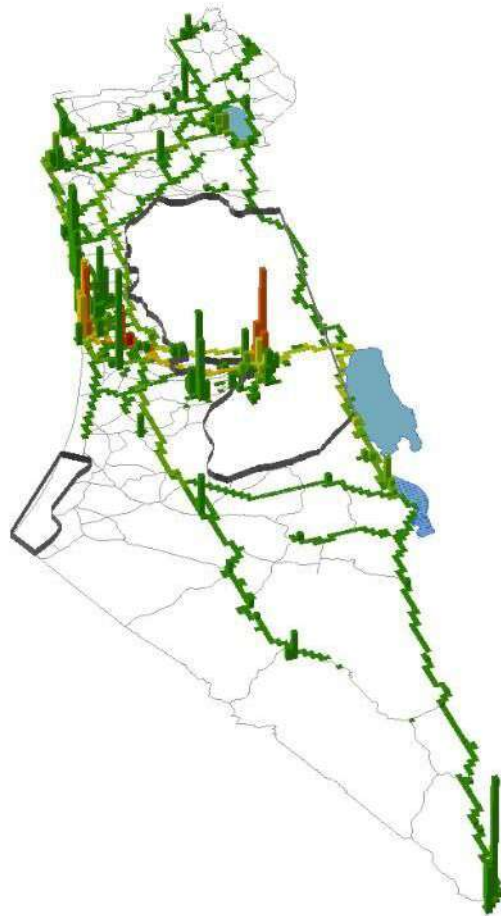
Only cells with
visits of at least 3% of
the sample are included

“Day Activity” (07:00-22:59)

Activity During the Daytime

4 nights and more

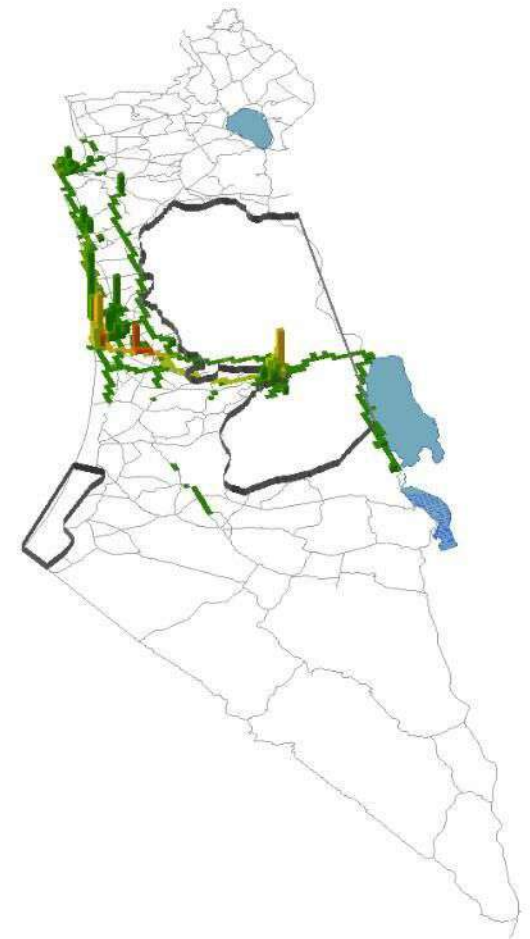

% מהמשתתפים

גובה מציין משך שהות ממוצע.
נכללו רק תאים בהם ביקרו יותר
מ-3% מהמדגם.

Less than 4 nights

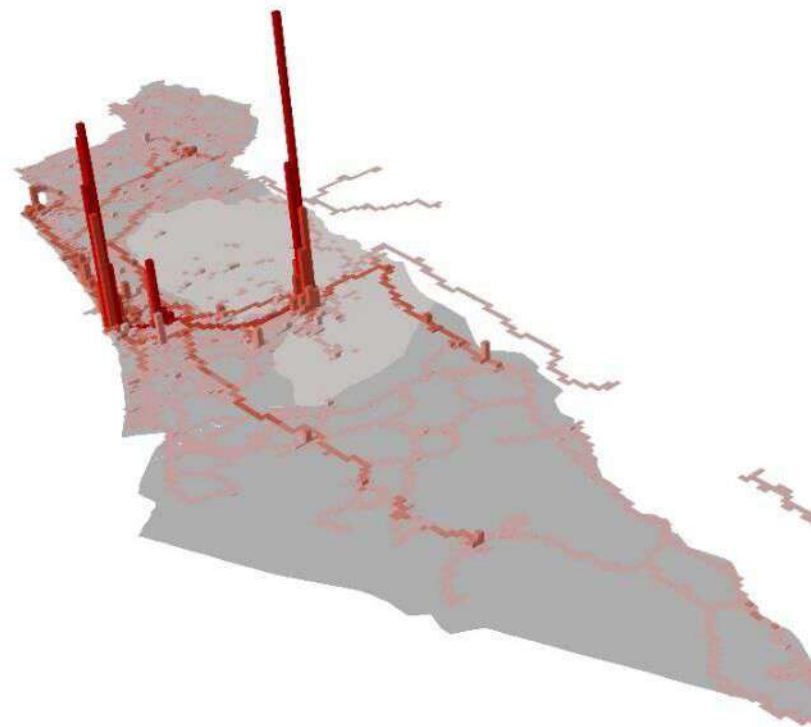

Ministry of Transport Survey 2015-17

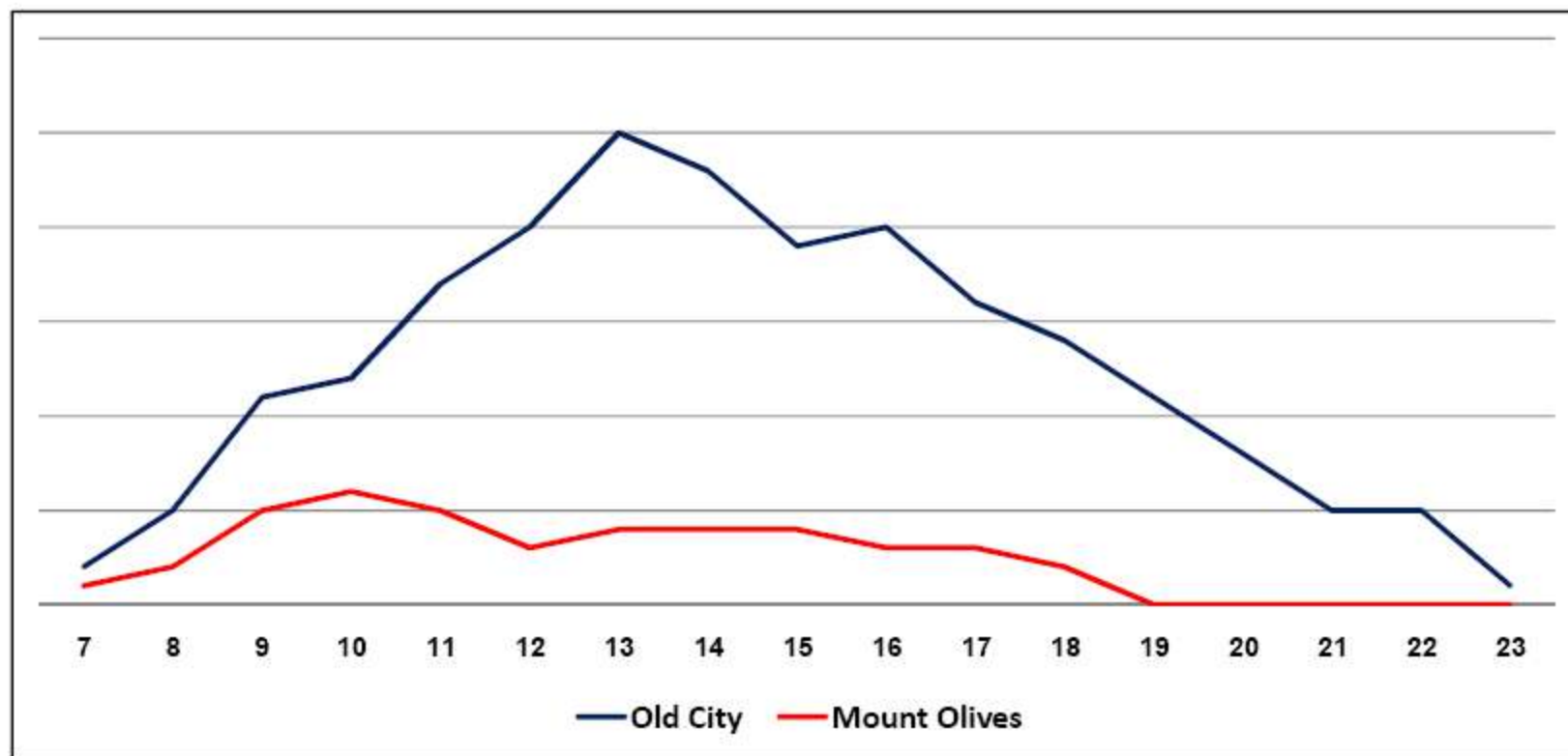
Organized Groups

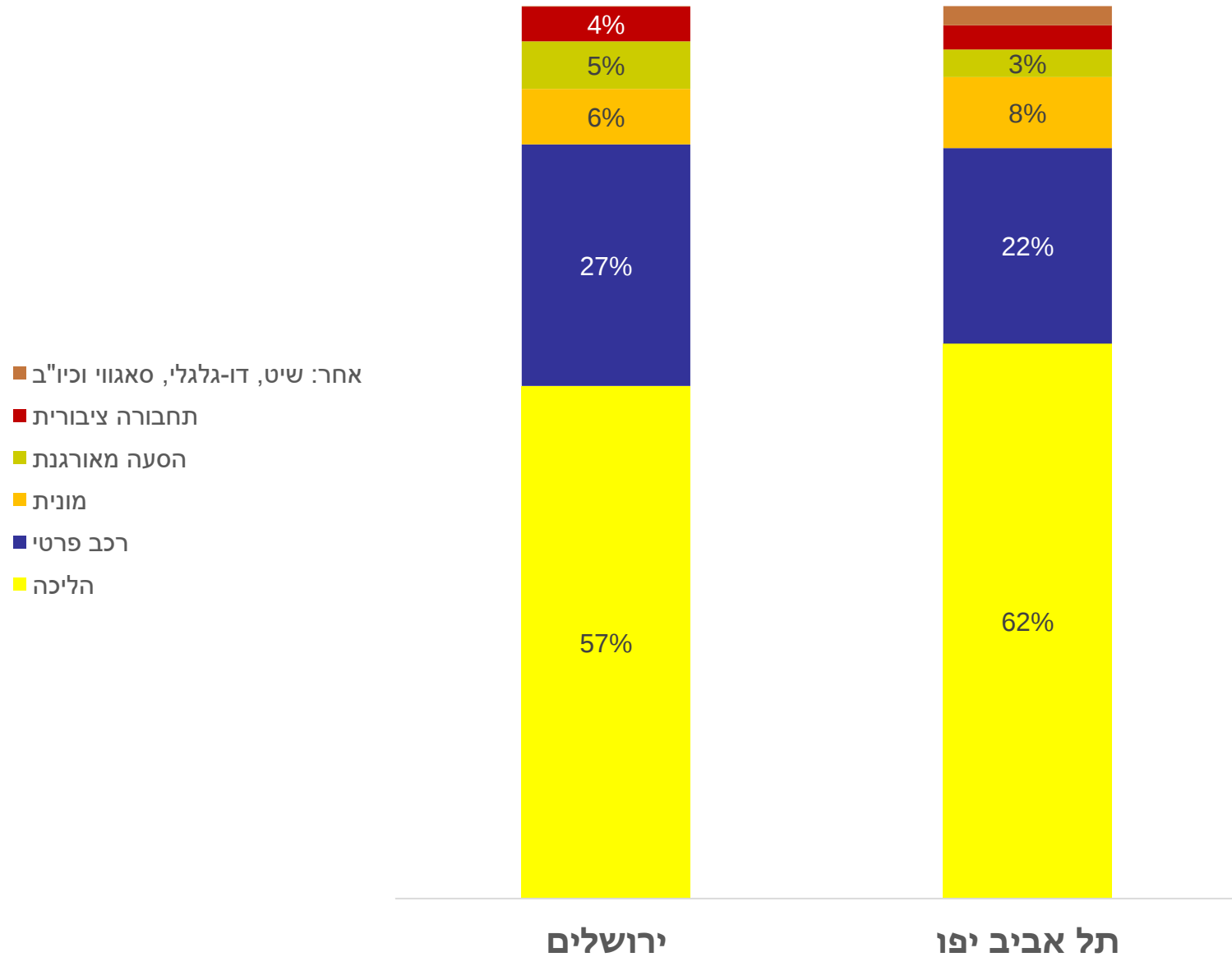
Individual Tourists

תיירים לאורך שעות היום בעיר העתיקה ובהר הזיתים

Transportation Mode

CRUISE PASSENGERS' BEHAVIOR AT THE DESTINATION: INVESTIGATION USING GPS TECHNOLOGY

With

**Prof. Stefano De Cantis and Dr. Mauro Ferrante
University of Palermo**

RELME DEFENDE GOD GRANTE VS PEACE IN CHURCH
 LORDE OVR LIVES TO A MEN A MEN

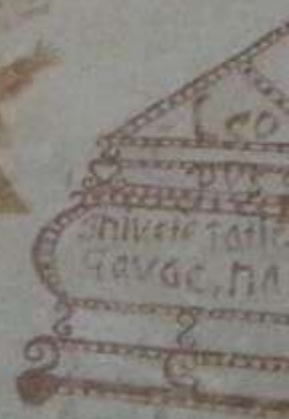

the year of our lord 1632, ...
 ... three
 ... and was condemned
 to die ... in extremi
 ... a man to three ...
 ... of adventure

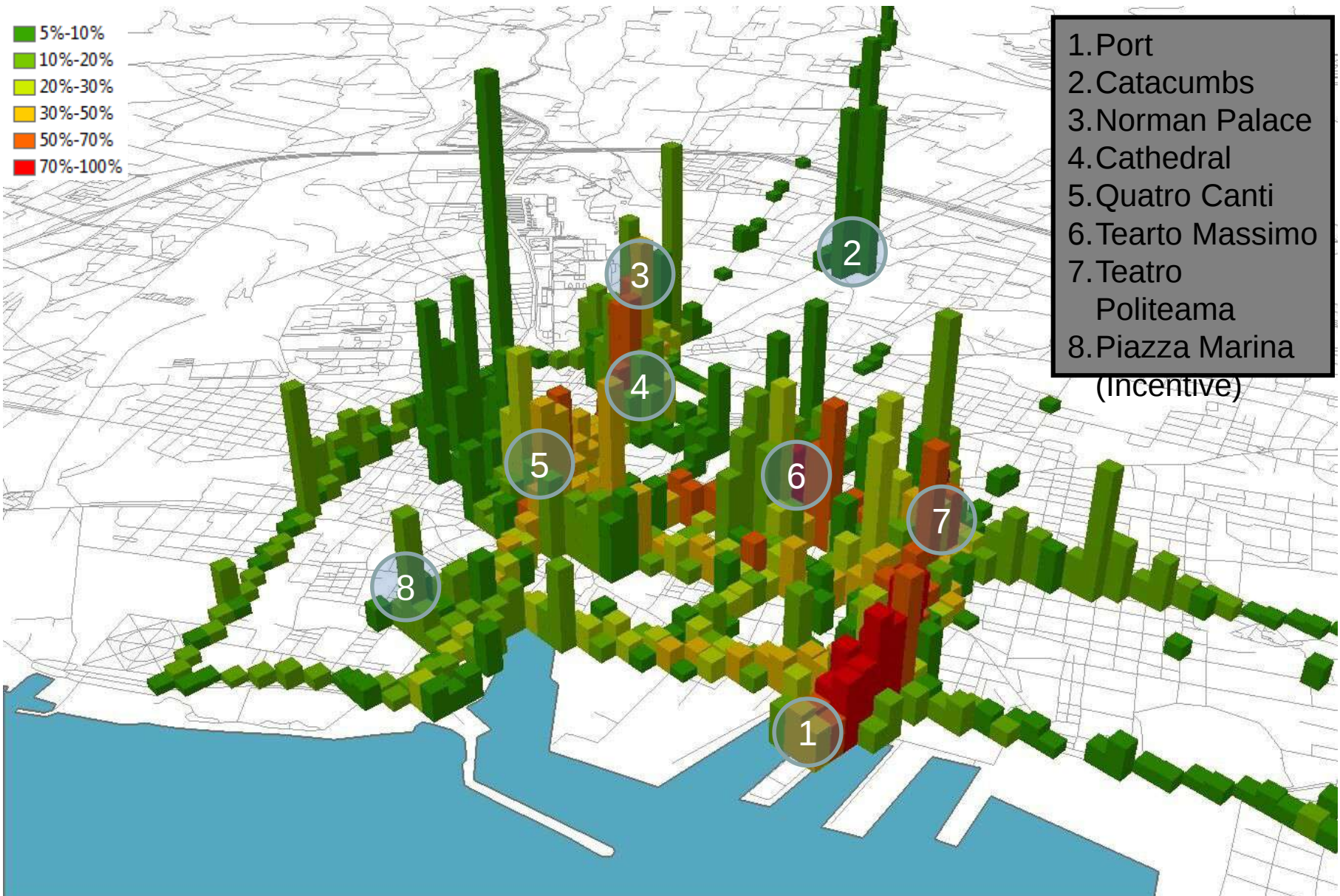
this is the son of
 ABRAAM
 ABANAN =
 PRESINGLES
 OF PASTA
 ANO 1632 =
 A. NO 1632

NEXI BIS
 SPERANZA
 VU CHI INO

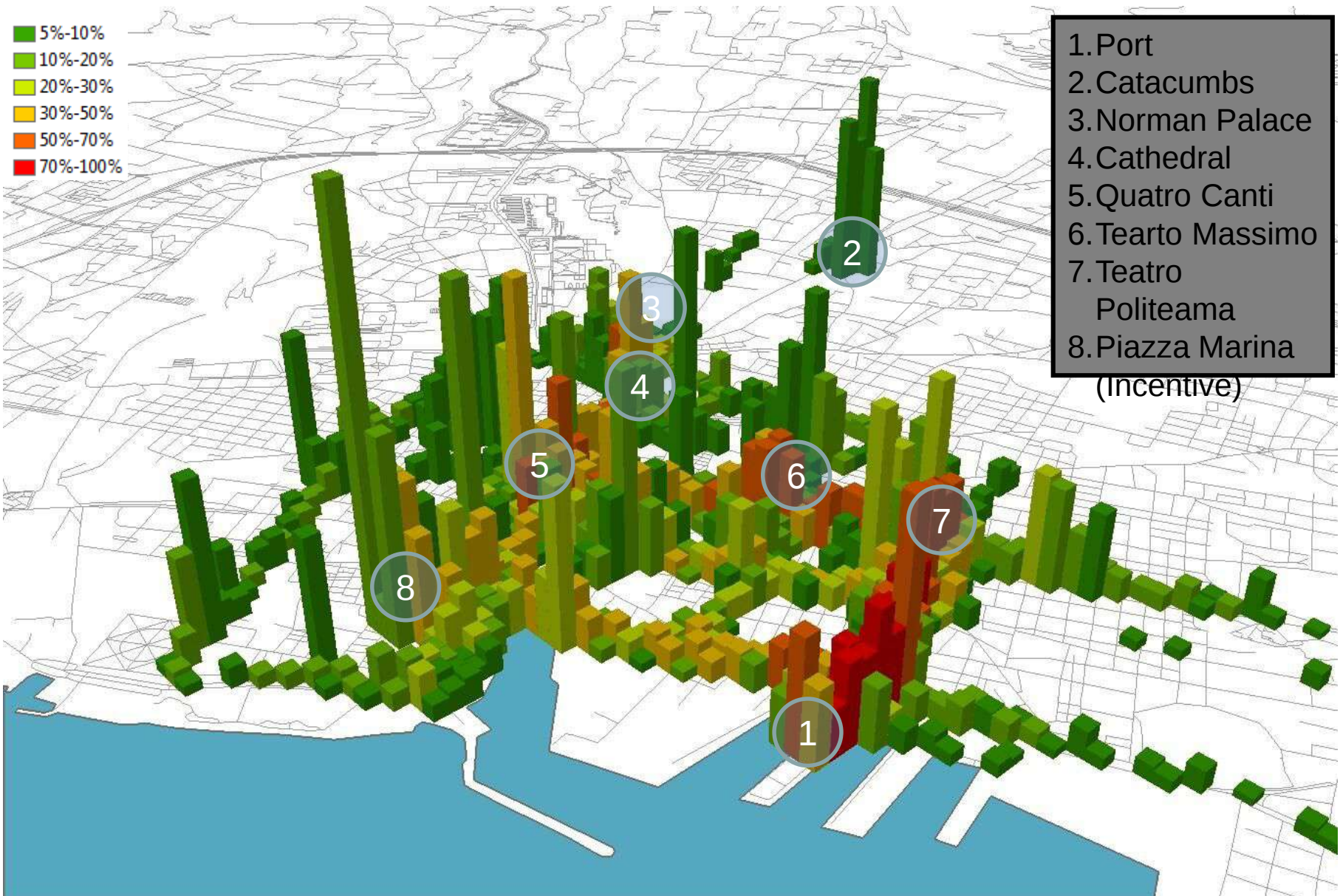
MOSES
 CLOUNI
 ...
 ...

shive to the
 GAVGE, N

No Incentive, N=141

Incentive, N=110

		Piazza Marina		Total
		Yes	No	
Incentive	Yes	43%	57%	100%
	No	21%	79%	100%

Total time spent in Palazzo Steri's Area

	Total time	Average (mins)
No incentive	150.56	4.71
Incentive	684.92	26.34

Tourist Expenditure in Jerusalem

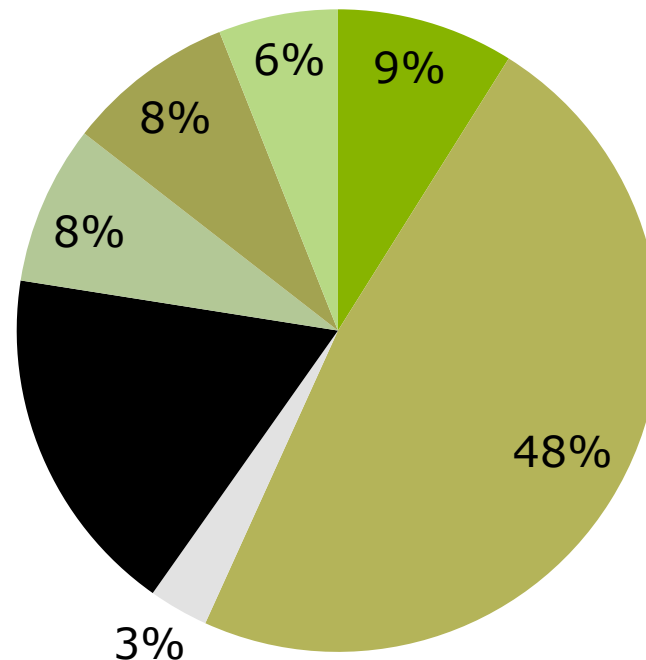

Alon Kahani and Noam Shoval

Expenditure

- The average amount spent per participant: 214 NIS Per Day (~40 eu).

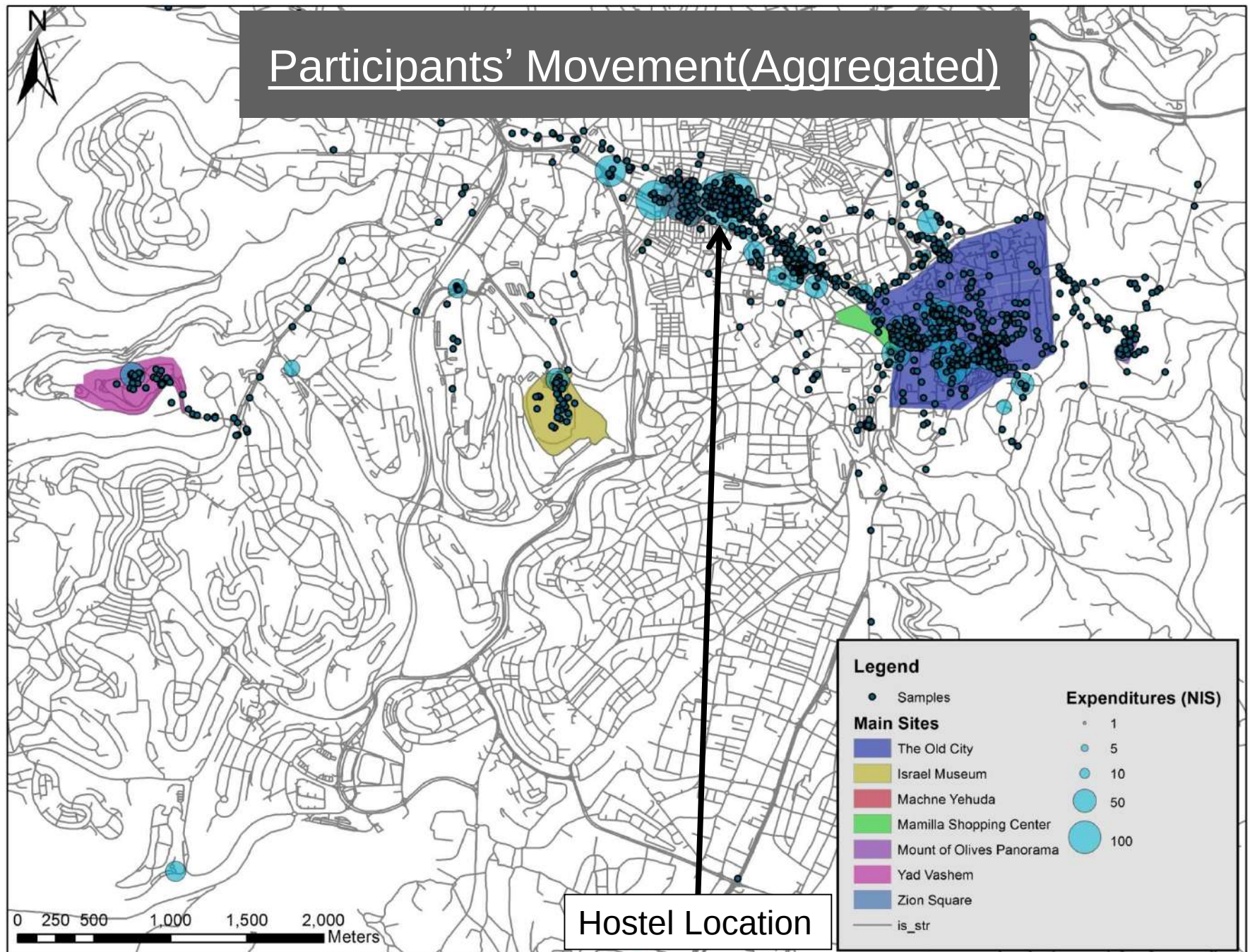
- Transportation
- Food & Beverage
- Attractions
- Sights
- Souvenirs
- Shopping
- Other

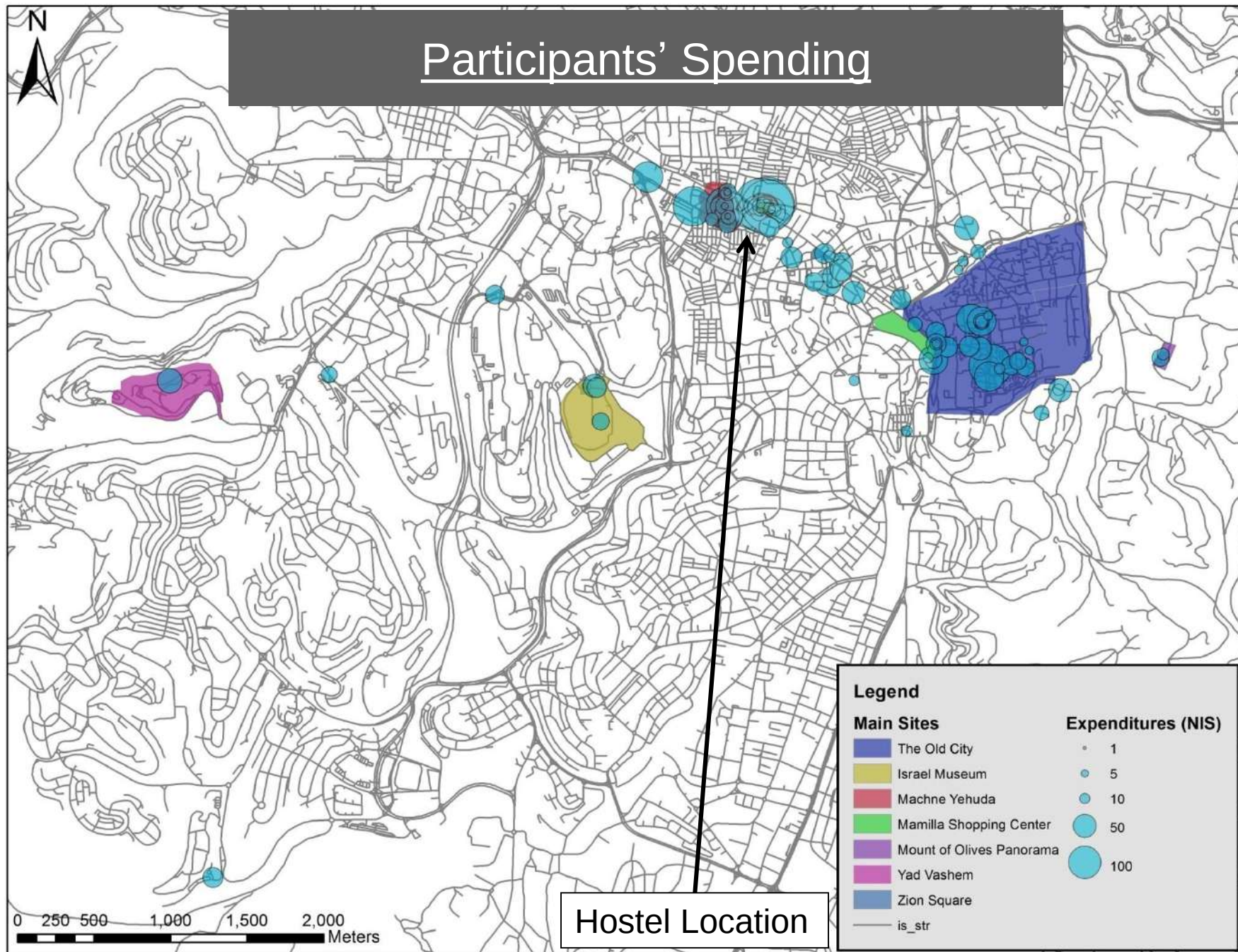
Expenditure

Row Labels	No. of participants	Sum of Amount	Average Amount	Satisfaction	Comfort
Transportation	11	439	19.1	3.7	3.9
Food & Beverage	22	2356	33.2	4.0	3.7
Attractions	5	148	29.6	3.2	2.8
Sights	8	872	72.7	4.2	4.3
Souvenirs	6	395	56.4	3.3	3.4
Shopping	4	417	104.3	4.3	3.3
Other	5	276	34.5	3.1	3.1
Total		4923	214	3.8	3.7

Participants' Movement(Aggregated)

Participants' Spending

Tourist Tracking 2.0

Using Galvanic Skin Response (GSR) Sensor

**Adding Objective Physiological
Measurement of Arousal**

(EDA – Electro Dermal Activity)

**With Prof. Maya Tamir,
Dept. of Psychology**

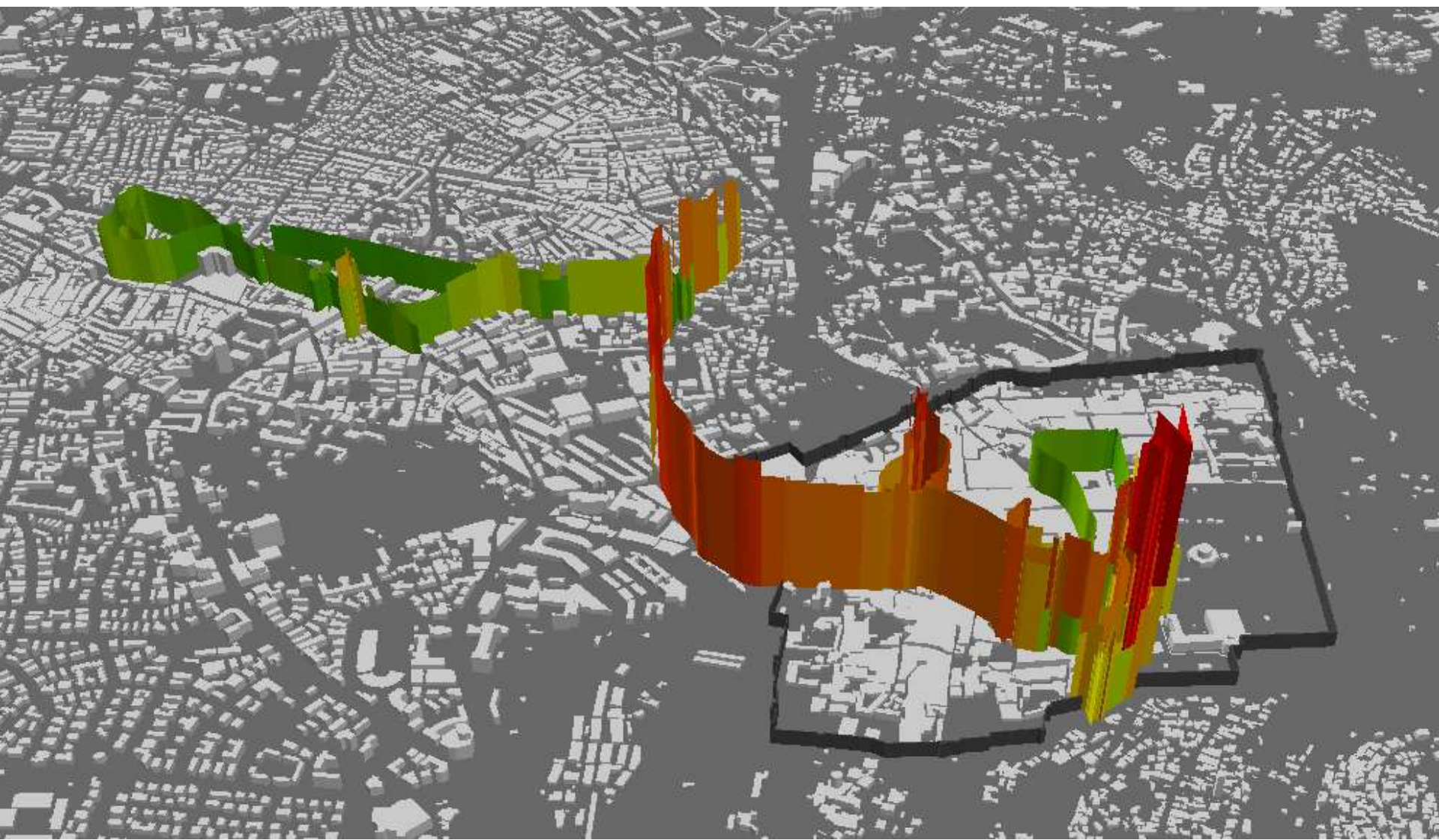
E4[®] wristband

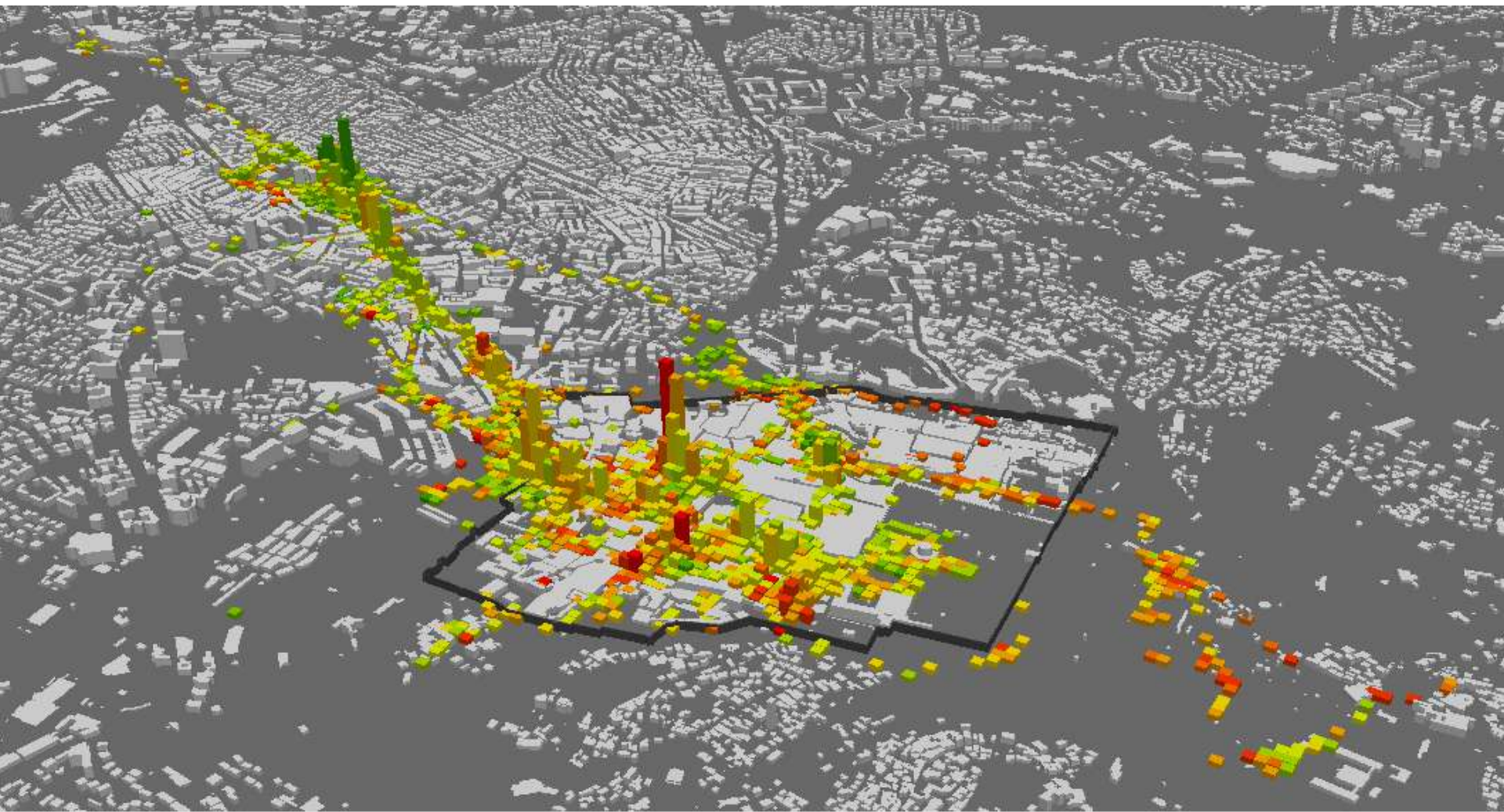
The most comfortable and accurate wristband to monitor physiological signals in real-time.

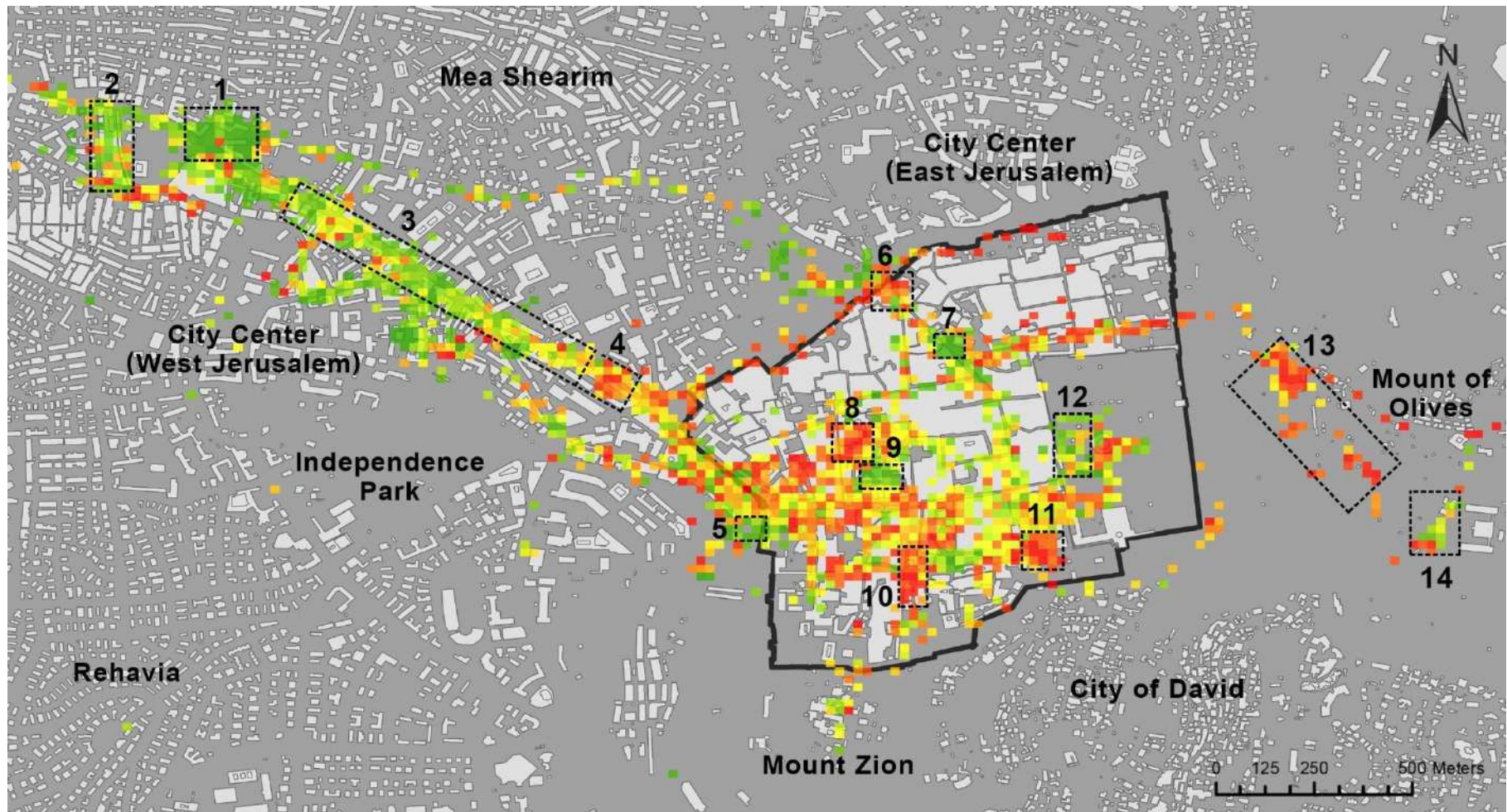
Order Now (<https://store.empulix.com/products/e4-wristband>)

The E4 wristband is a wearable wireless device designed for continuous, real-time data acquisition in daily life.

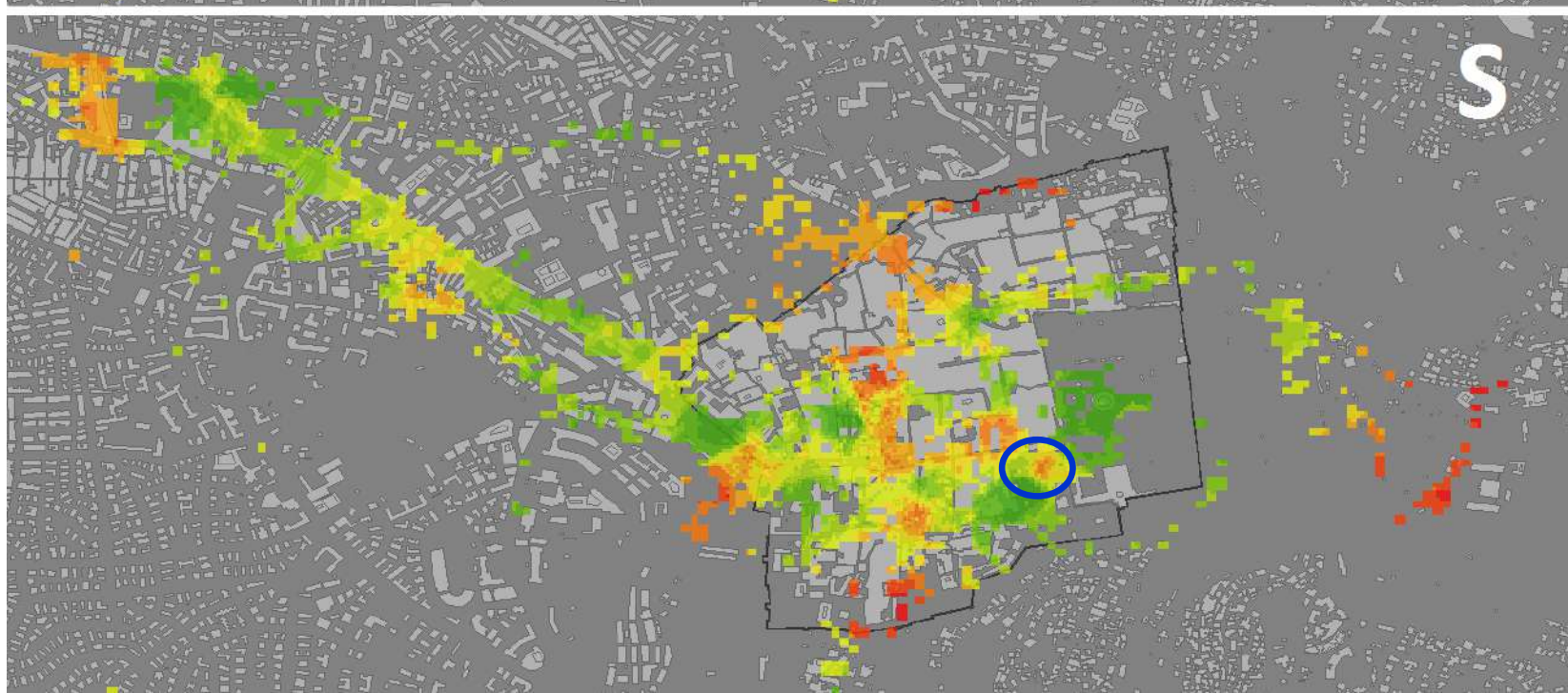
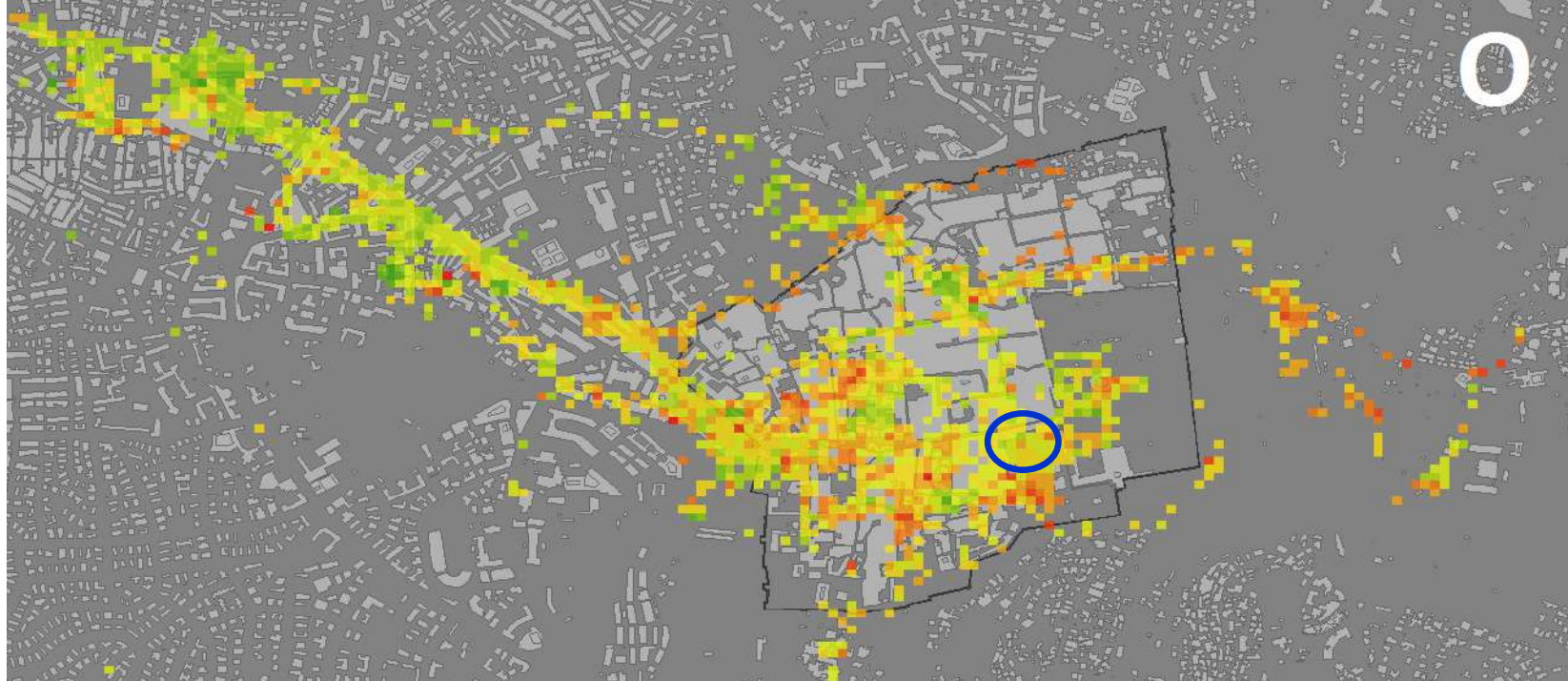

1. Abraham Hostel
2. Machne Yehuda
3. Jaffa St.
4. View of the Old City (Jaffa St.)
5. Teddy Park
6. Damascus Gate
7. Austrian Hospice

8. Church of the Holy Sepulchre
9. Muristan Rooftop
10. Pedestrian square, Jewish Quarter
11. Western Wall Security Checkpoint
12. Dome of the Rock
13. Mount of Olives Churches
14. Mount of Olives Panorama

-5.68 7.66
SCL Z-Score

Tourist Tracking 3.0

**Mobile Eye-Tracking and
Physiological Sensing**

Sensors

Emotional Monitoring

Electrodermal Activity (EDA)

- GSR Resistance (Sensor)
- GSR Conductance (Sensor)
- Peaks per minute (iMotion algorithm)
- Peak Amplitude (iMotion algorithm)

Shimmer3
GSR+

Empatica
E4

Tobii
Pro 2

PupilLabs
NEON

Visual attention and Spatial-temporal tracking

Eye tracker glasses

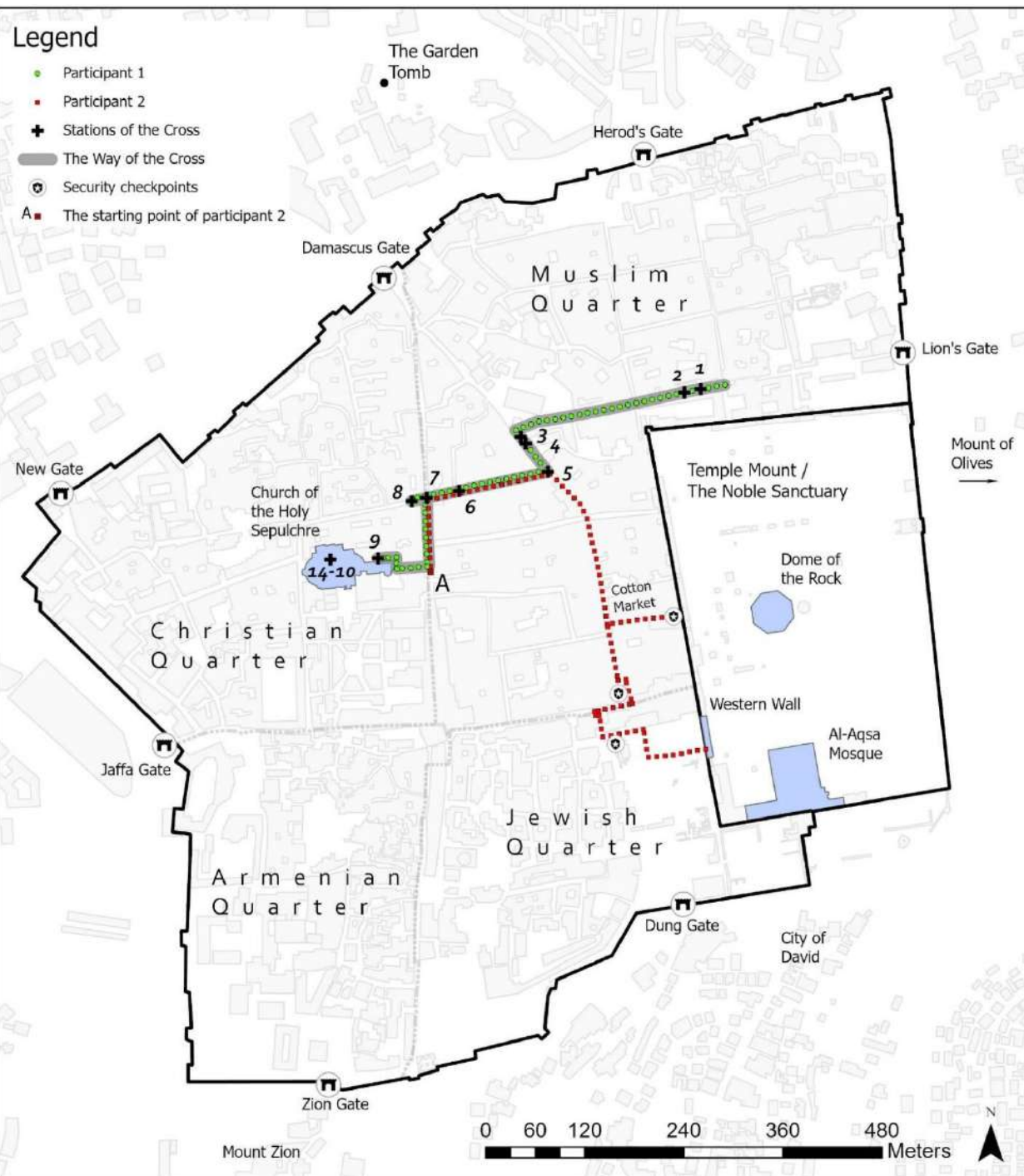
- Fixations total \ duration (Sensor)
- Saccades total \ duration (Sensor)
- Gaze Heat map (iMotion algorithm)
- Gazed-based density metrics (Python AI)
- Density Counter (ArcGIS Pro)

Experiment I

**בחינת השפעת הרקע התרבותי על חויית הביקור
בדרך הייסורים (ויה דולורוזה) וכנסיית הקבר**

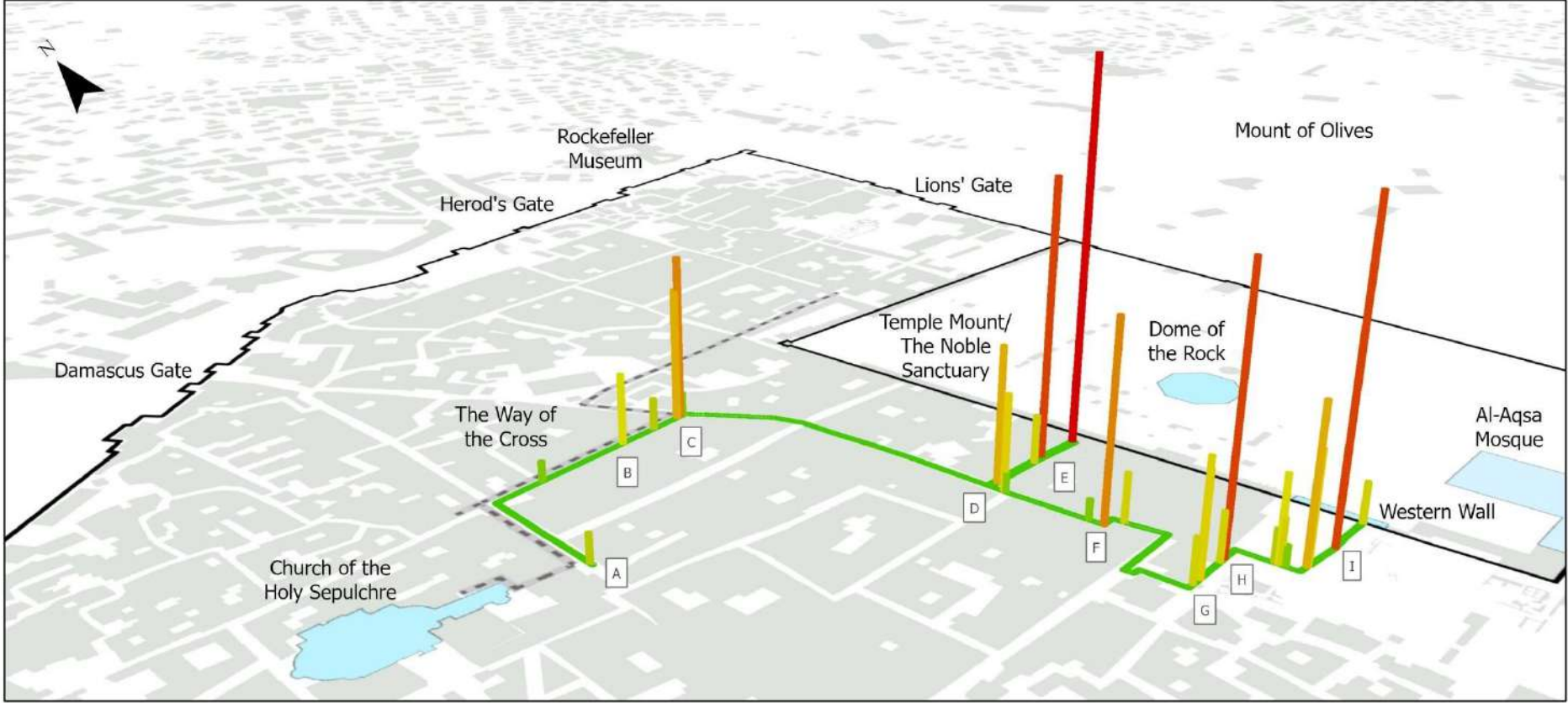

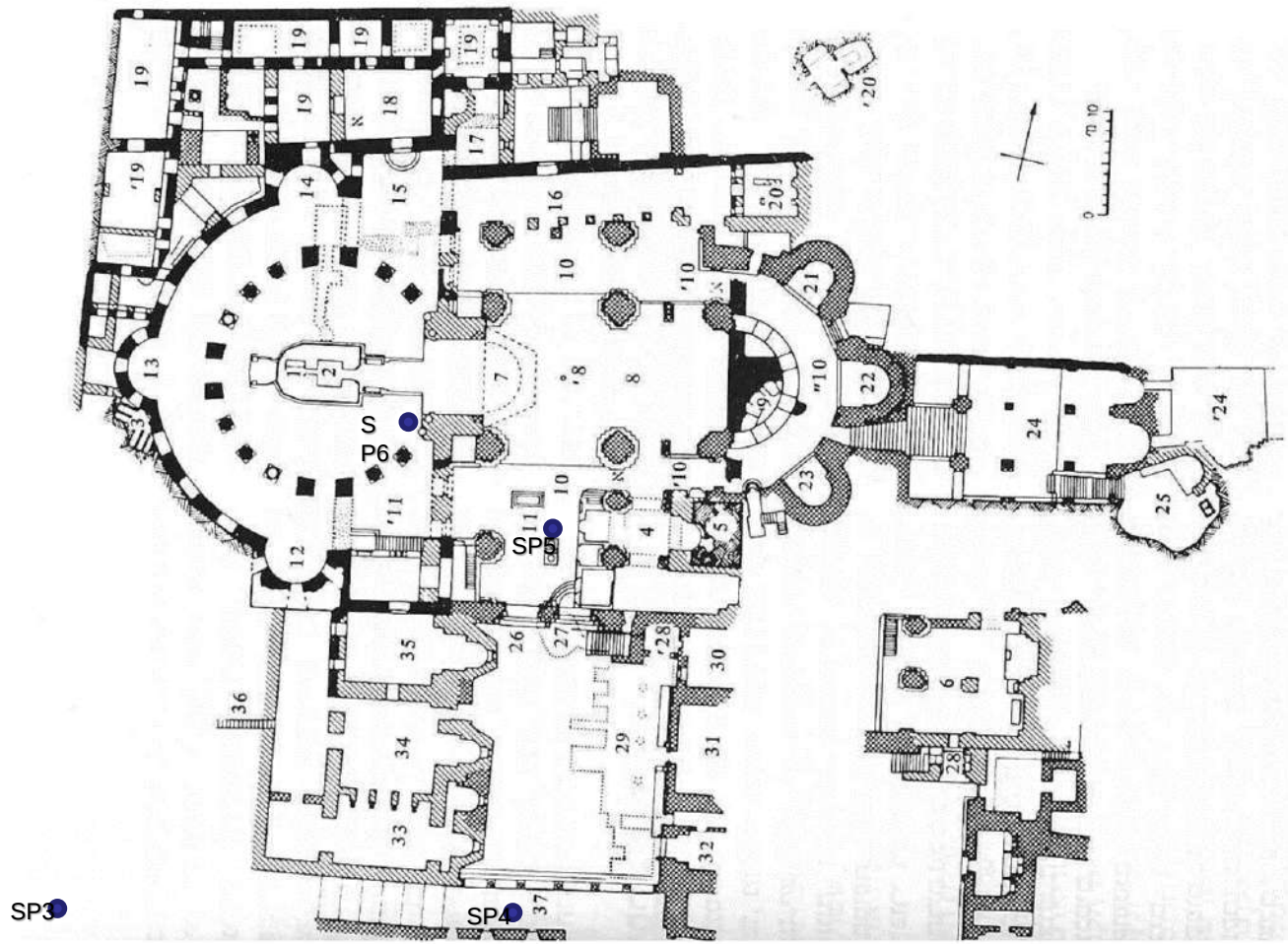

Combined Heatmap

SP3

SP4

SP5

SP6

Experiment II

**השפעת הרקע התרבותי על האופן בו אנשים
חווים את הנוף**

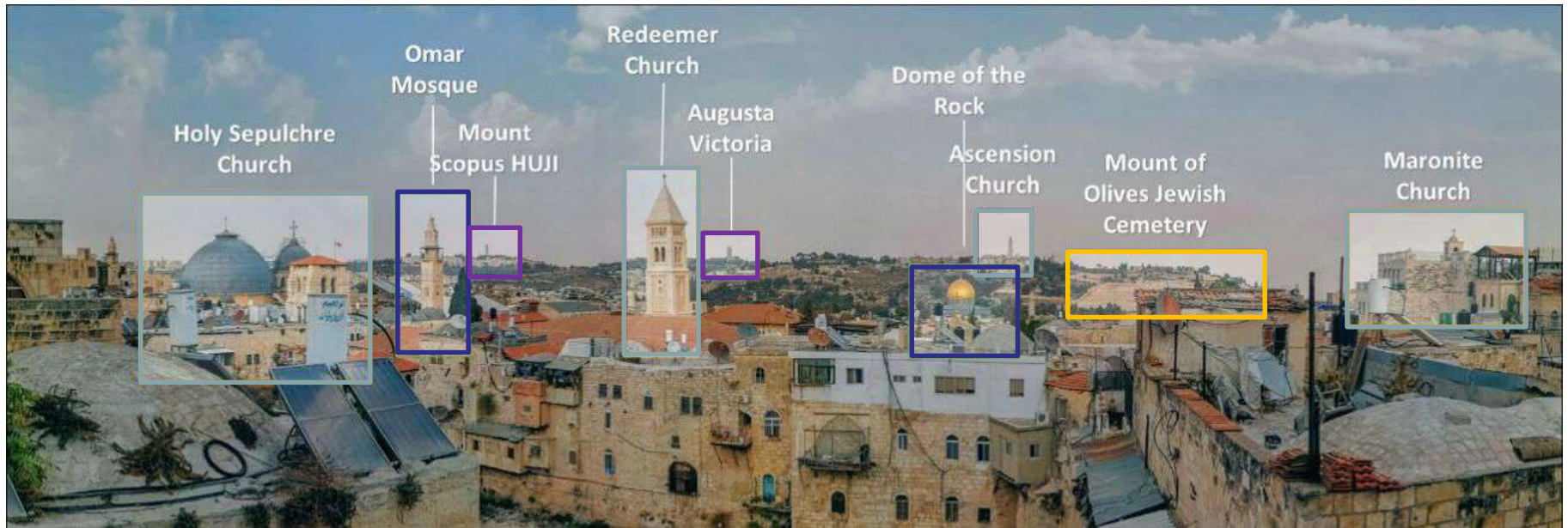
The Experiment

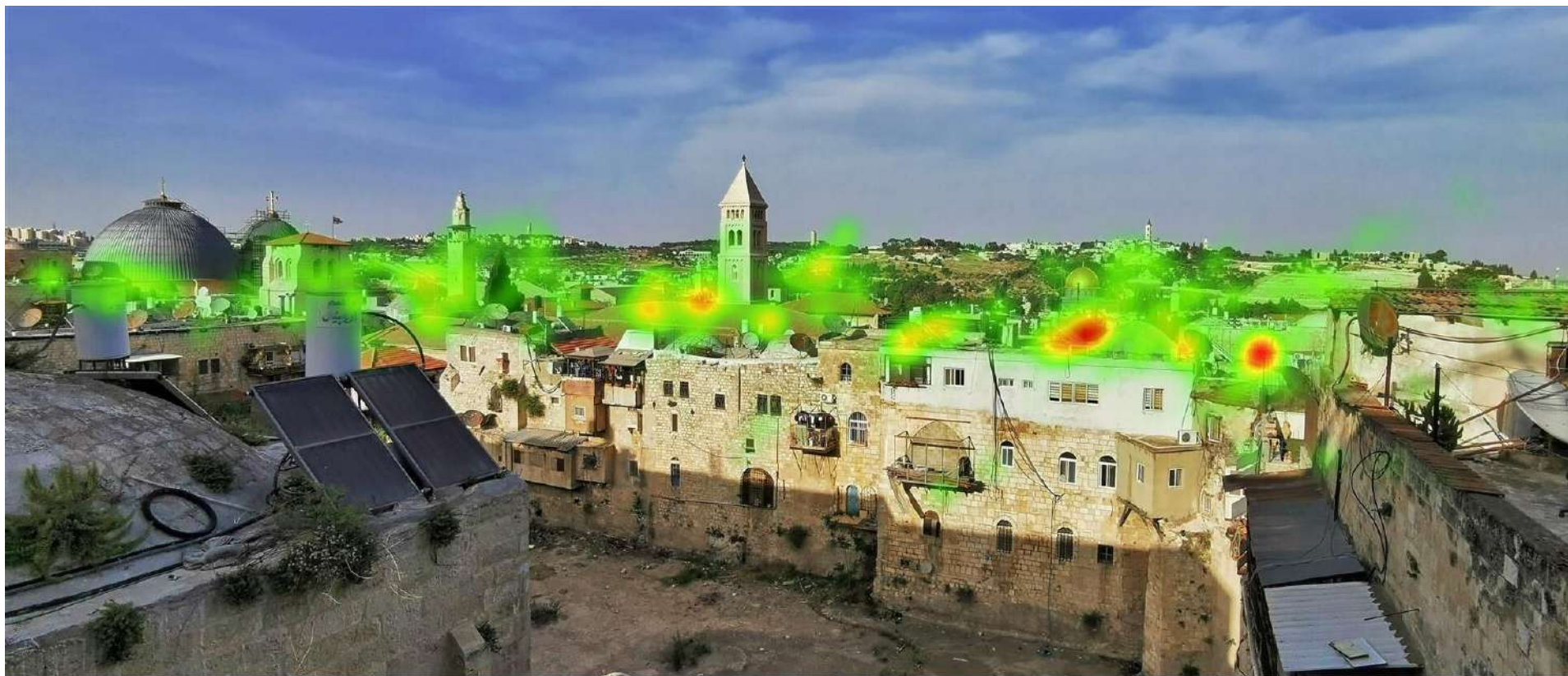

PHASES:

1. Consent + Survey; 2. Calibration + Baseline; 3. Free view; 4. Survey; 5. Guided view; 6. Survey

The Panoramic Landscape

Stimulus: 307 free | Exposure time: 126.8s

Free View Vs. Guided View | Gaze maps for visual attention

Free view
(n=27)

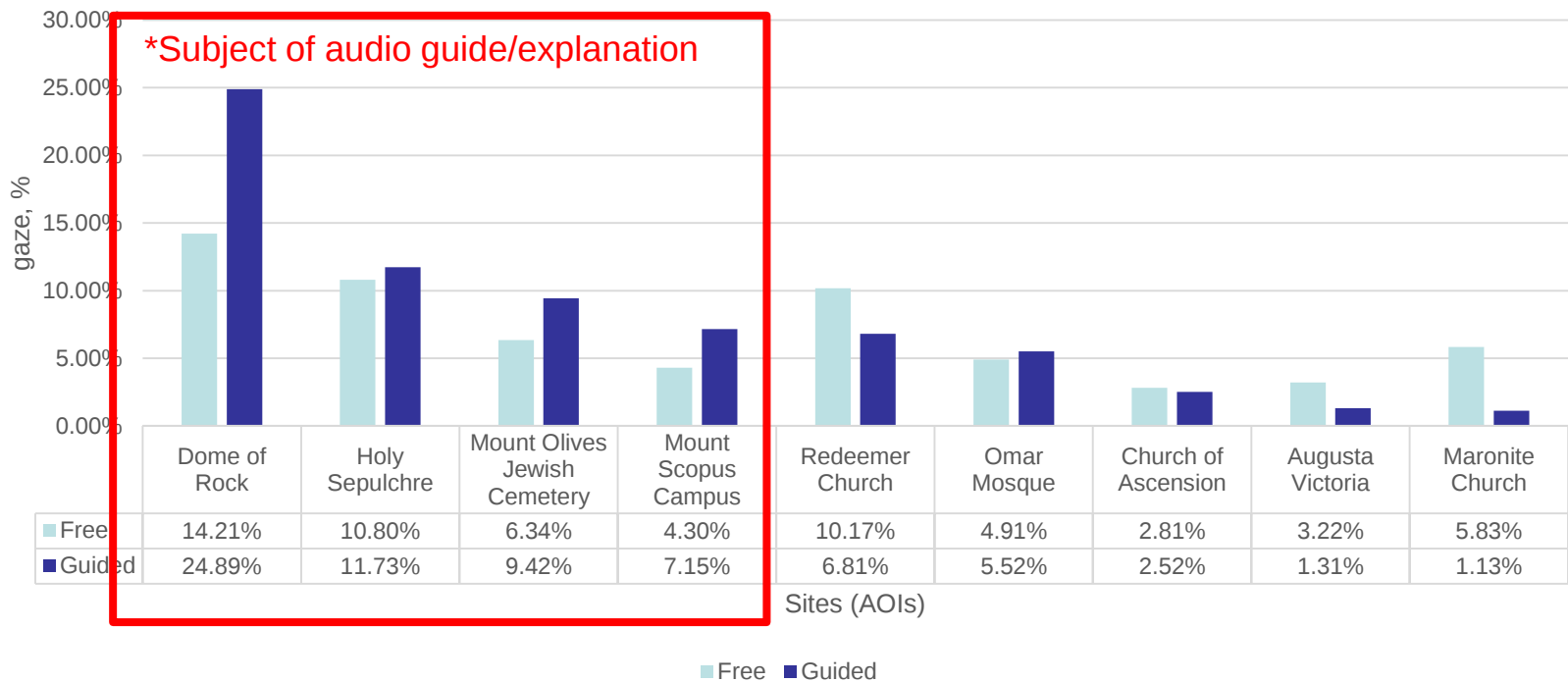

Guided
view (n=27)

Mark in red are the sites being mentioned at the audio guiding

Free vs. Guided gaze - Dwell Time

Free vs. Guided gaze - Dwell Time

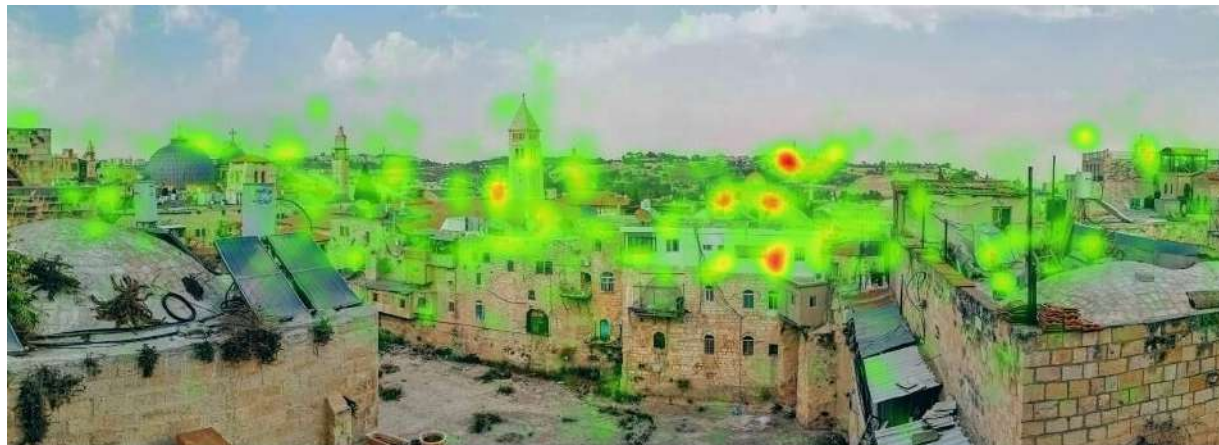
המבט הנוצרי
האוונגליסטי

vs.

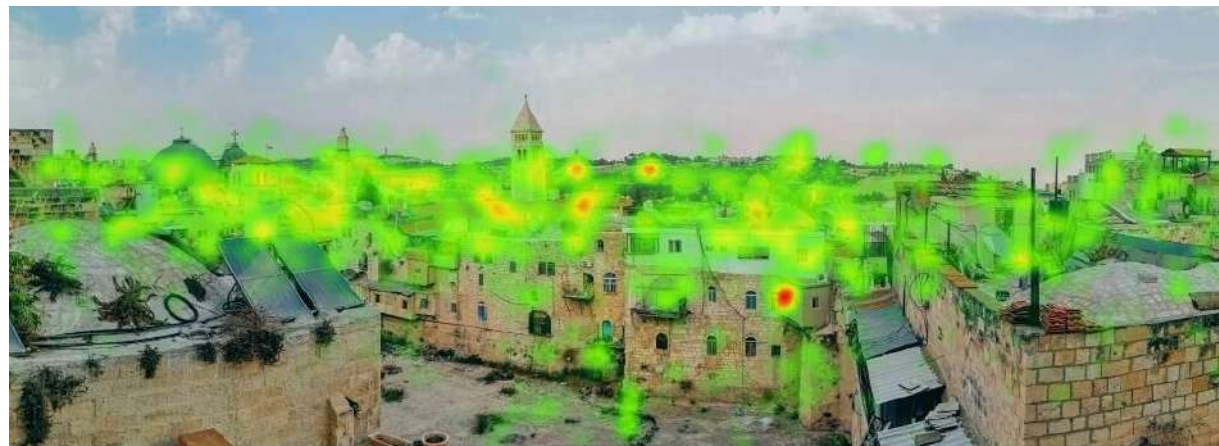
המבט היהודי
החילוני

vs.

המבט המוסלמי

Stimulus: Panorama Window AB 2 | Exposure time: 120.5s

Stimulus: Panorama Window AB 2 | Exposure time: 120.6s

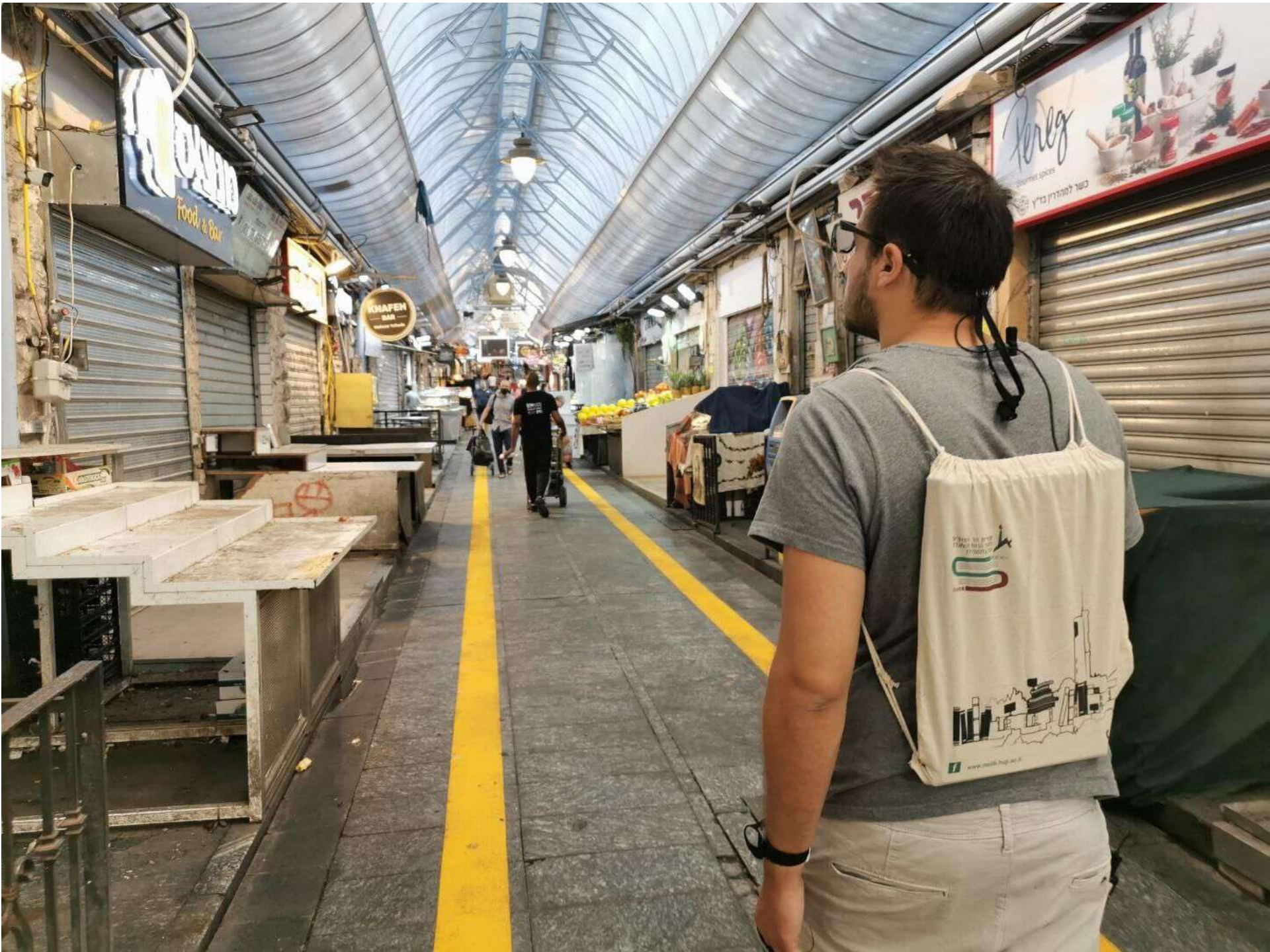

Stimulus: Panorama Window AB 2 | Exposure time: 121.3s

Experiment III

השפעת צפיפות של אנשים על חווית הביקור בשוק
מחנה יהודה

Three Apples and a Flower, 2018
Xu Bing

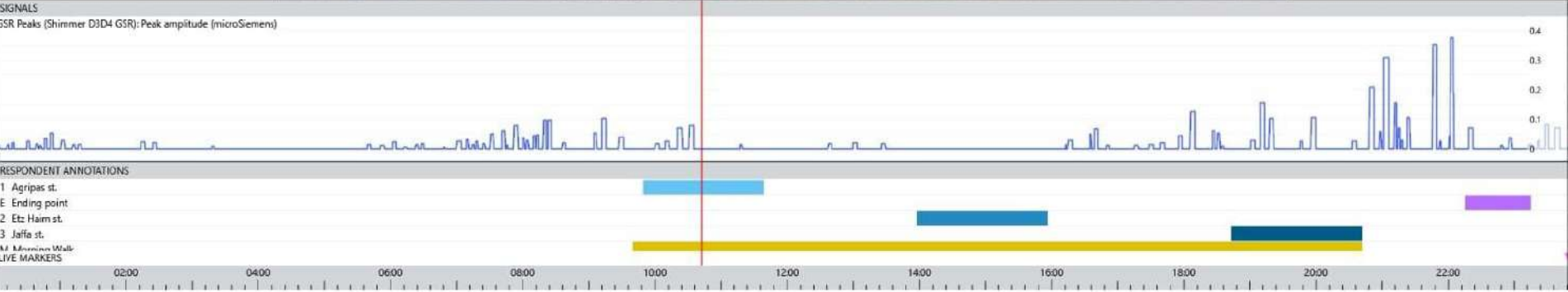
שלושה תפוחים ופרח, 2018
ז'ו בִּינְג

سه تفاحة وزهرة، 2018
جینگ بینگ

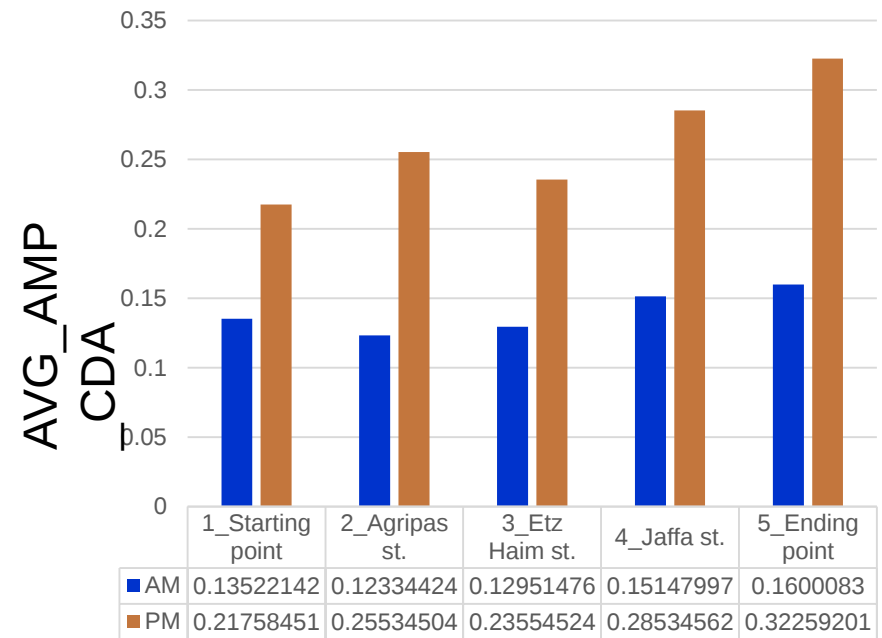
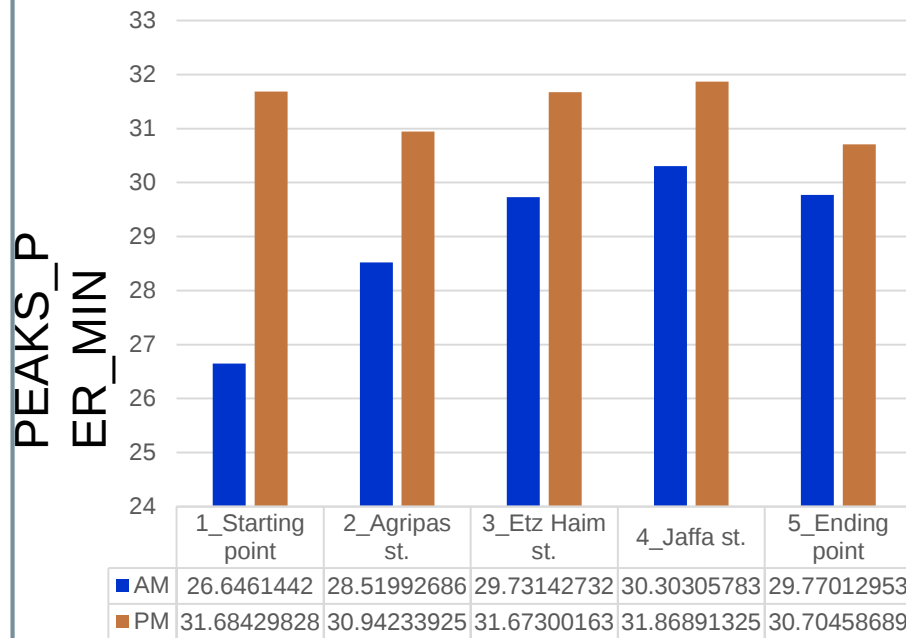

תה נענע 5 ש"ח
אספרסו 5 ש"ח

Stimulus: Tobii Glasses 2 Scene

GSR Analysis I between subjects

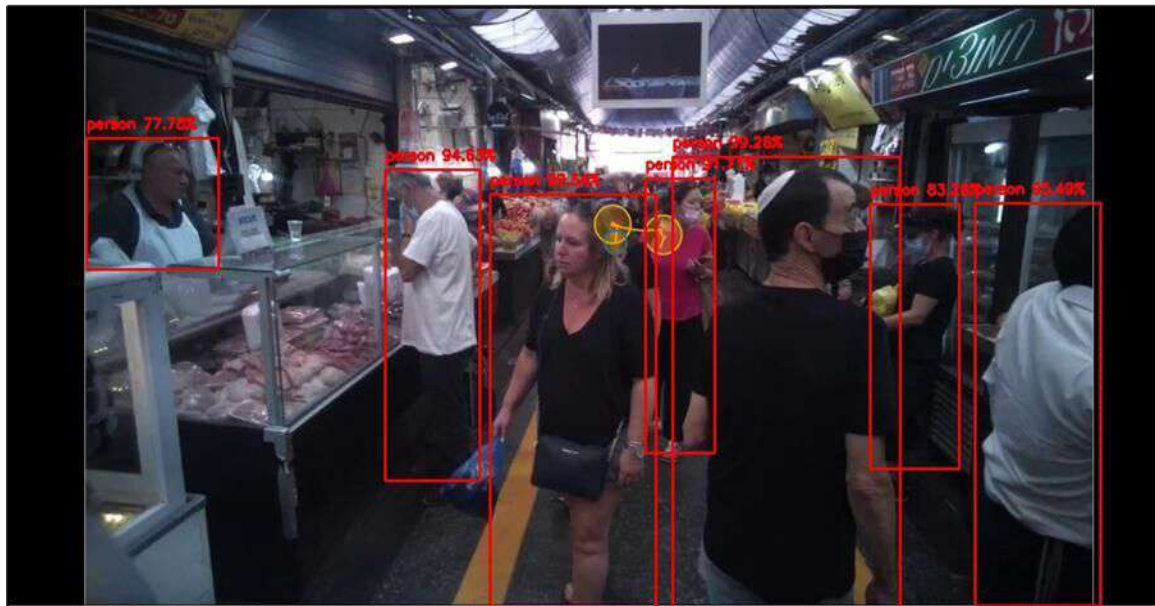

ID-8M_25502

People Count (PC) 1

People Area (PA) 1.2%

ID-8N_33602

People Count (PC) 7

People Area (PA) 37.3%

Examples of the five classifications of visual attention, each marked with a blue circle; from left to right: structural gaze, consumer gaze, human gaze, digital gaze, and external gaze

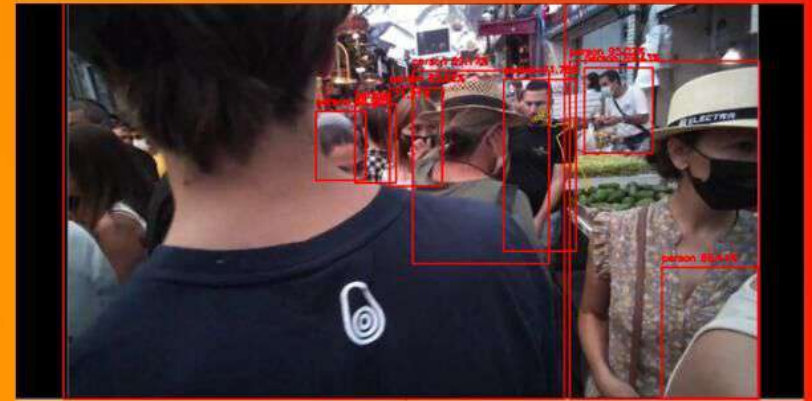

ID-11N_29102

PC- 9

PA- 6%

ID-2N_24302

PC- 9

PA- 72.4%

ID-17M_24602

PC- 2

PA- 3%

ID-20N_13502

PC- 2

PA- 87.3%

High
People Count (PC)
Low

Low
People Area (PA)
High

Classification of overcrowding (bottom left: low PC and PA; top left: high PC and low PA; bottom right: low PC and high PA; top right: high PC and PA)

התחום הזה רק בראשיתו...

□ חברות הענק של דורנו נכנסות בכל העוצמה לתחום של "משקפיים" דיגיטליות (Augmented Reality)

□ גוגל זנחו לאחרונה את המשקפיים שלהם שהשיקו לפני כעשור, אבל משקיעים בדור חדש

□ מתקיים מרוץ בין החברות השונות וזה ייקח כמה שנים בודדות. זו תהיה מהפכה נוספת ומרחיקת לכת בחיינו – עם השלכות מחקריות מעניינות

□ שאלות של הגנה על פרטיות המשתמש ובעיקר אנשים אחרים במרחבים ציבוריים.

Apple Glass Is Here To Change The Future

Watch

Meta Will Reportedly Launch First Fully-Fledged AR Glasses in 2027

Mark Zuckerberg predicts the device will eventually be used as commonly as mobile phones.

לסיכום

- התיירות היא תעשייה חשובה מבחינה כלכלית
- מושפעת מאוד מאירועים חיצוניים (מתיחות ביטחונית, מגפות)
- כל רשות מקומית או אזורית אמורה לשאוף לפתח ולמקסם הגעה של מבקרים ותיירים למשך זמן ארוך כמה שיותר וזאת כדי להגדיל את התועלת הכלכלית מהתיירות
- מבחינת רשות מקומית לא משנה אם התיירים הם תיירי פנים או תיירי חוץ (ויש אפילו עדיפות לתיירות פנים – ראו קורונה ומלחמת חרבות ברזל)
- דגש על שיפור איכות החיים של תושבי הרשות, כי אנו יודעים שברוב המקרים רק עיר שטובה לתושביה תהיה גורם משיכה לתיירות (ולא רק לביקור)
- יש לנו היום שיטות חדשניות למדוד את התופעה ולבחון השפעות של שיווק ומדיניות על התיירות.

אימפקט

מחקר

דאטה

תודה!

ועדת תיירות – תמליל

מספר הוועדה : 5

מקום ההתכנסות : אולם הנהלה 2

תאריך הוועדה : ח' בטבת תשפ"ו (28.12.2025)

מזכיר הוועדה בדיון : ישראל בלנקו

שעת תחילת הוועדה : 17:00

שעות סיום הוועדה : 18:40

התמליל נכתב ע"י חברת גולד וורק ולא עבר בדיקה או הגהה ע"י גורם כל שהוא בעיריית ירושלים

עיריית ירושלים וחברת גולד וורק עושים כל שביכולתם על מנת לייצר תמליל איכותי ובעל ערך. עם זאת מודגש כי קריאה בתמליל צריכה להיעשות באופן מושכל תוך הבנה שיתכנו טעויות ו/או השמטות מסיבות אובייקטיביות שונות.

גולד-וורק ת M ג ו R ים גולד וורק תמליל והקלטה

יעל ביטון דה לנגה:

ערב טוב. העלייה לרגל ירושלים תיכף מורידה אתכם לרמלה. טוב, אז קודם כל, באמת, יש לי בקשה, אני רוצה לעמוד בזמנים היום. זוכרים את הפעם הקודמת? חייב. הוא בא אלייך? כי הוא בא אליי. בסדר. דבר שני, בבקשה שימו את כל הטלפונים על שקט, תכניסו אותם לתיקים, אני היחידה שכן כי יש אנשים שכותבים לי שהם מאחרים, נתקעו. נוכחות מרשימה, כולל של דרגי המקצוע. היי. תודה רבה לאבנר סעדון, לאנשי משרד התיירות פה שבהרכב מאוד מתוגבר, גם הסטטיסטיקאי הראשי, ראש אגף המחקר, גם נירה היא חוויית התייר, הלקוח. גם נירה מהאגף של התיירות הדדית הנוצרית, לא רק בעצם, הכול. ראשי המוסדות פה שנמצאים, תושייה. ליפשיץ, תודה, אני מבינה שלא יגיע דקל.

חגי ליפשיץ:

לא.

יעל ביטון דה לנגה:

אוקיי. בסדר, אבל אתה כבר איתנו בצוות. תודה מיוחדת לחברי המועצה.

דובר:

דקל היה בוועדה הקודמת ועכשיו לא.

יעל ביטון דה לנגה:

נכון. לא, הוא גם איתנו בצוות תחבורה תיירות. תודה רבה לסגן ראש העיר, יוסי חביליו, מחזיק תיק התרבות, שאנחנו בממשק. ותודות, תודה לחברי המועצה הקבועים, המדהימים, ופרוידגר. אנשים לא יודעים אבל הוא דה-פרוידגר יהודה, ולחברנו יוחנן, וכמובן לחברנו יוסף חיים שהוא בדרך כלל לא מגיע אבל היום...

דובר:

אני מופתע מההיענות.

יעל ביטון דה לנגה:

זה רק בגלל שזה גשם, בדרך כלל זה מלא, באמת. ועוד יגיעו. אז זהו. דבר נוסף, אני רוצה להודות כמובן ללורה ורטון, ד"ר לורה ורטון, לחברי פורום "רימון" המדהימים שנמצאים, פורום "רימון".

דובר:

הכול בזכות טלי, שכולם מגיעים.

דוברת:

בדיוק.

יעל ביטון דה לנגה:

פורום "רימון" זה פורום לתיירות תרבות שהוא עוד מעט בן שנתיים וזה בדיוק קצת עונה על משהו שכתוב בספר שלך, פרופ' שובל, אני אמרתי עכשיו. עכשיו. שבאמת צריך לשתף מלטה, זה הפורום הזה, זה מדהים. היום אנחנו כבר מעל 90 איש מהתיירות, מהתרבות, ממשרד התיירות, מ... באמת, מכל המעטפת, כולל כמובן מהדרג המקצועי כולו בעירייה. זה משהו. יש פה גם את חברי הדרך לירושלים. חנכנו שבוע שעבר בנר שמיני של חנוכה את הדרך לירושלים מי שזוכר, היינו פה. כן, את חייבת לי דרכון למישהו שלא קיבל, זה דרכון שאנחנו מחתימים ממש. אנחנו העלנו את זה פה בוועדה השלישית או הרביעית והנה הצלחנו. כמובן סטיבן, ראש תחום התיירות שמגיע מגיעות מעזה, סבב שיש, מאות ימים. ואני לא עוברת על כל החברנו הזה, מאבינועם ויוני, בסוף אני אגיד את כולם. מיטל, אורלי, עמית, ציפי רון כמובן. מי זאת שם? אה, נעמה, איזה יופי, נעמה גלעד. ערן בן יהודה, היועץ הבכיר של חביליו. חברנו ישראל (ל.ב.) מהמזכירות והמתמלל המקסים שלנו. היי, מה שלומך? וסבינה, בואי תשבי איתנו, בואי. סבינה ממוזיאון התפר. זהו. אז קודם כל, תודה רבה, זה לא מובן מאליו ואני ממש מודה. אני נותנת את רשות הדיבור לסטיבן לסקירה הרגילה. כמובן יש סקירות שאני מעבירה בתוך פורום "רימון" כדי לחסוך זמן אז שלחתי היום על המכבייה. תהנו מזה כי אין לי מעבר לזה מידע. בסדר? היום אנחנו מתחילים תהליך שהתחיל כבר בין פרופ' נעם שובל, שהוא מומחה בעל שם עולמי, באמת, מ-40 או 50 אני חושבת, המומחים בעולם לתיירות מכל הסוגים, שהתחיל כבר עבודה עם אבנר סעדון מהפיתוח האסטרטגי ועם סטיבן, וזה דבר שעמלנו עליו מהרגע שנכנסתי לתפקיד. אם אתם זוכרים, הצגנו את זה גם בפורום "רימון" בשביל שיהיה לנו יועץ, מלווה, גם אקדמי, גם אדם של שטח, ואני מקווה שהיום מתחיל משהו חדש פה. אז תודה רבה.

דובר:

איזה תוצרים יש לפורום "רימון"?

יעל ביטון דה לנגה:

לא עכשיו זה, אני מזמינה אותך לבוא. פתחת עכשיו. אני אשמח אבל לא היום. חבר'ה, לא היום. זהו, אנחנו מתחילים. סליחה על ההקדמה הטיפה... שלום, מלכה, איזה יופי. כל הכבוד, איזה אנשים. באמת, כל הכבוד, אני מופתעת, אני בשוק.

סטיבן רובין:

טוב, ערב טוב לכולם.

יעל ביטון דה לנגה:

תודה ליועץ המשפטי שלנו, שאני שומעת כל מיני שמועות. נכון? זה לא אתה? זה לא הוא, זה דן
אחר. תמיד אני מתבלבלת. לא, שמעתי על דן אחר כיועץ משפטי שהולך להיות מורה דרך.

סטיבן רובין:

טוב, ערב טוב לכולם. באמת שוב אנחנו מופתעים יחד מההיענות. כל חברי ההנהלה של העיר שהגיעו
והרבה, נכון, וגורמים מקהילת התיירים כאן בירושלים. ושוב, רוצה רק לתת מה שיעל אמרה.
באמת, אנחנו מאוד מאוד שמחים שזה הסתדר שנעם, פרופ' שובל, מהאוניברסיטה העברית, יכול
להגיע ולתת, באמת זו הרצאה מאוד מאוד מעניינת ומעמיקה על התפתחות והחדשנות בתחום
המחקר והתיירות, וכל מיני שיטות מאוד מאוד מעניינות שאני נחשפתי אליהן רק לאחרונה,
וכתוצאה מכך השיתוף פעולה עם העירייה, אנחנו נתחיל איזו עבודה מעמיקה לקראת 2026 כדי
שאנחנו נוכל להבין הרבה יותר לעומק על דפוסי התנועה של תיירים בעיר, גם אלה שמגיעים
מחו"ל וגם אלה שמגיעים בתוך ישראל. אז אנחנו מאוד שמחים שהצטרפת אלינו היום וכמובן זו
ישיבה אחרונה של השנה. אני רוצה להדגיש ברוב הזמן, פרופ' שובל, אז אנחנו נרוץ כאן עם כמה
נתונים. בין ינואר לאוקטובר, רגע, 2025, אנחנו עדיין מחכים לנתונים של נובמבר-דצמבר. יש לנו
טיפה יותר משני מיליון לינות מהעיר.

יהודה פרוידגר:

יש לנו השוואה?

סטיבן רובין:

כן, ב-2024 לדוגמה, ירידה של 10%, אבל חייב לקחת בחשבון שב-2024 38% מהלינות בעיר באו
מחבר'ה שהיא מפונים. אוקיי?

יהודה פרוידגר:

איך זה לעומת 2022? איך זה לעומת 2022 נגיד?

סטיבן רובין:

2022, זה גם ירידה ניכרת נגיד לגבי 2019 שזה שנת השיא שלנו, זו ירידה של 49%.

יוסי:

כלומר, היה 4 מיליון לינות ב-2019.

סטיבן רובין:

כן כן.

יוסי חביליו:

אז זה למעשה...

יעל ביטון דה לנגה:

מבקרים ולינות.

יוסי חביליו:

רגע רגע, שניה, שניה. אז למעשה, יהודה זה גם קשור אליך.

סטיבן רובין:

כן, זה, אבל זה גם...

יעל ביטון דה לנגה:

מה זה נגמרה, מה אני אגיד לך, כל האוונגליסטים והקתולים והאורתודוקסים נדחפים בנתב"ג שנכניס. באמת, יוסי, תפתחו את (ל.ב.), די.

סטיבן רובין:

אני אדבר בהמשך לגבי אסטרטגיה שיווקית שלנו, אבל נגיד...

יוסי חביליו:

צריך לשאוף למשהו.

סטיבן רובין:

הירידה בעוד מקומות בישראל...

יהודה פרוידיגר:

יעל, אל תקחי את זה אישית, זה לא מאשימים אותך.

סטיבן רובין:

הייתה הרבה יותר דרסטית. מצד שני, יש לנו איזו עלייה בתחום התיירות נכנסת, אוקיי? שזה מאוד משמח אותנו, של 38% לעומת 24% אותם עשרה חודשים. והירידה, אוקיי, הכבדה, אצלנו זה בתיירות בפנים בעיקר, של 25%, וזה הממוצע הארצי פחות או יותר. אבל שוב, כשאנחנו חושבים ש-38% מהאנשים היו קשורים למפונים אז אנחנו נוכל גם לבנות על זה וגם להגיד, אוקיי, מאז 2019, אוקיי, באותם חודשים באותה תקופה, כן סך הכול בשנה הזאת כן יש איזו עלייה של 63% מבחינת התיירות פנים בירושלים. אוקיי? אז רואים את המספרים, כמובן אנחנו שואפים...

יוסי חביליו:

ישראלים.

סטיבן רובין:

ישראלים.

יוסי חביליו:

63% לעומת מתי?

יעל ביטון דה לנגה:

עלייה. עלייה.

סטיבן רובין:

מאז 2019.

יוסי חביליו:

הבנתי. לא, אם זה רק ישראלים יש עלייה.

סטיבן רובין:

כן, יש עלייה לישראל ב-73%.

יוחנן:

זה בניכוי...

יעל ביטון דה לנגה:

רגע, איך אתה מודד את זה, זה לינות?

סטיבן רובין:

זה לינות. מבחינת מספר זה לינות. 63%. כן. כן אצל הישראלים. אוקיי, ויש הרבה פקטורים, אוקיי? שאפשר להסתכל עליהם אבל זה כרגע אנחנו מבינים כמובן, ואני אומר את זה תמיד, אנחנו עלולים בכל שעות המשברים, עם כל הכבוד הרצון שלנו להחזיר, אוקיי, את המספרים ולהגיע ל-5 מיליון לינות בירושלים עד 2030 לצורך העניין, אולי לפני זה, אנחנו מבינים שהאסטרטגיה שלנו חייבת להיות כרוכה גם באסטרטגיה מעמיקה גם כלפי התיירות פנים ארצי. בסדר? אפשר לעבור לשקף הבא. זה נתון סוף של הקמפיין קיץ שעשינו. דיברנו על זה, זו הערכה שאמרנו פעם אחרונה זה 13,000 לינות, הגענו ל-17,000, וזה כמעט חצי ממה שהיה שנה שעברה אבל זה בהתאם, אוקיי, כל הנתונים שלנו עומדים על חצי ממה שהיו ב-2024, וזה גם בא בהתאם כי התקציב שיווק שלנו היה בדיוק חצי, מה שיכלנו להשקיע בזה. וגם הבנו שגם בקיץ אחרי הסבב עם איראן, "סבב", לא יכול

לשמוע את המילה הזאת, אבל אחרי העימות מול איראן הבנו שבחודשים אוגוסט וספטמבר הרבה ישראלים כן התחילו גם לנסוע לחו"ל, אז כן יש לזה השפעה על התוצאות הללו. אפשר לעבור.

יהודה פרוידגר:

יש לנו נתון של כמה מילואימניקים מימשו את השובר שלהם?

סטיבן רובין:

אנחנו עובדים על זה. אנחנו עובדים גם על השובר גם עם חברות האשראי כי אנחנו שוקלים לעשות משהו עם זה סך הכול, אבל אנחנו לא יודעים בדיוק.

יהודה פרוידגר:

כבר עוד מעט יהיה מאוחר.

סטיבן רובין:

לא לא, המימוש הזה גם של 2024 וגם של 2025, יש לידו 2027, נשתמש בזה.

יעל ביטון דה לנגה:

אבל, סטיבן, זה לא בושה להגיד שההיענות לא הייתה כפי שקיוונו. ראש העיר דיבר על זה בהנהלת העיר כשאני הצגתי את זה. זה לא. קיוונו בשנה שעברה כשהתחלנו עם זה שיהיה יותר היענות. הם לא מימשו כמו שרצינו.

סטיבן רובין:

נכון. גם...

יעל ביטון דה לנגה:

קיוונו להרבה יותר, שהם ירצו. היה, היה אפשרות לממש יותר. היה תקציב, הם לא מימשו כמו שקיוונו.

סטיבן רובין:

אני חושב שאנחנו... לא.

יעל ביטון דה לנגה:

לא רק אצלנו אגב. לא. לא.

סטיבן רובין:

לא, אני חושב שנפגענו מהסיפור הזה, נפגענו מהצפון ומחול"ל כי היו כל מיני טריקים שהשתמשו בכרטיס פייטר הזה שיכלו לרכוש דרך סוכנים ישראלים ולממש את ההטבה של 4,500 שקל שהלוחמים קיבלנו, וגם בגלל שכל הצימרים היו פתוחים בצפון בקיץ

יעל ביטון דה לנגה:

זה נורא חשוב מה שהוא אומר עכשיו.

סטיבן רובין:

וגם אייר בי-אן-בי יכלת להשתמש בזה גם שמה. אז זה טוב חלק מהשיקום מהצפון אבל כמובן זה גם פגע בנו גם בירושלים. דיברנו פעם אחרונה על האוטו אוכל שזה אירוע מבחינתנו מאוד מאוד מוצלח, אז רצינו להבין טיפה יותר לעומק על הנתונים כי עד עכשיו לא אספנו, אוקיי, נתונים מאיזה סקר מעמיק יותר, אבל מה שעשינו זה ששלחנו, יכול להיות שכמה מכם קיבלתם שהיו באוטו אוכל, ששלחו איזה סקר לגבי, עם כל מיני שאלות, מאיפה הגעתם? אם ישנתם בעיר? איזה עוד דברים? הטווח כסף של הפעילות שלכם בעיר. אז אלו המספרים שהגענו אליהם, שזה מאוד מסייע לנו גם להבין על כמה אנחנו מקבלים על כל שקל שאנחנו משקיעים באירוע וגם איך אנחנו נוכל לשפר את זה בהבנה שכן יש איזה 16,000 לינות שהגיעו מהדבר הזה ואיך להיות, איך נוכל אולי לתפור משהו יותר עם המלונות ולהרחיב את האירוע שזה לא רק קשור לטיילת ארמון הנציב אבל הרבה עוד גורמים בעיר. אז אנחנו, הנתון הכי מעניין בשבילי...

יהודה פרוידגר:

כמה ימים היה הפסטיבל?

סטיבן רובין:

הפסטיבל הוא עד...

יעל ביטון דה לנגה:

21 יום?

סטיבן רובין:

21 יום, כן, אולי שלושה שבועות.

יעל ביטון דה לנגה:

משהו כזה, קצת פחות. אולי פחות יום כי היה איזה צום או משהו, אני חושבת באמצע או משהו. לא חשוב, היה כמעט 19 או 20 יום.

סטיבן רובין:

איבדנו יומיים בגלל המלחמה עם איראן.

יעל ביטון דה לנגה:

ברור. ברור.

סטיבן רובין:

היה עימות עם איראן, איבדנו איזה יומיים, שלוש.

יעל ביטון דה לנגה:

אה, נכון.

סטיבן רובין:

40% מהאנשים כן הגיעו מחוץ לעיר ו-50% מהלנים הגיעו לעיר במיוחד עבור הפסטיבל, שזה בקיץ אז אנחנו מבינים שאנשים כן מגיעים בקיץ אבל זה אירוע בעיניי מאוד מאוד מושך ואנחנו צריכים לראות איך אנחנו בונים על זה. בסך הכול כמעט 30 מיליון שקל היו בהוצאות הישירות במתחם הפסטיבל והוצאות עקיפות.

יהודה פרוידגר:

מס הכנסה יודע?

סטיבן רובין:

בהיקף כאילו בשאר העיר זה יכול להיות...

יעל ביטון דה לנגה:

רק אם אתם זוכרים שסטיבן עוד לא היה בתפקיד, עסקנו באוטו אוכל הקודם באחת הוועדות ודיברנו על זה, אחת ההערות הכי גדולות שקיבלנו כאן מאנשים וגם מפורסם "רימון" זה שמשך הזמן שחיכו לאוכל היה זה, ואז הצבנו יעד ועמדנו בו בצורה מכובדת. כמה? רבע שעה אני חושבת. אז זה היה מעל חצי שעה, אם אתם זוכרים, משהו כזה. אז זה דבר שעמדנו בו ממש חזק כי ראיתם, מי שהיה ראה את השיטה. אמרו לי אנשים מתל אביב שפגשו את ראש העיר כשכל הזמן הוא שאל, כל מי שהוא פגש הוא שאל: "אתה מהעיר? אתה מירושלים?", ואז הוא שאל אותם, הם אמרו: "הרבה יותר משל תל אביב", זה מה שהוא רצה לשמוע. בגלל זמן ההמתנה.

סטיבן רובין:

לא, זה טוב. שמענו ש... באמת, אנחנו מבינים שכן היה קצת צפוף מידי ולא היה כל כך נוח לשבת, לקחת את האוכל ולשבת על המדרון שמה, אז אנחנו מסתכלים על כל זה ואם אנשים כן מתלוננים על הצפיפות, אני חושב שזה סימן טוב, שיש עוד מה להרחיב שמה.

יעל ביטון דה לנגה:

ובכל זאת, אני אתערב עוד פעם, סליחה, למי שלא היה כי לא כולם היו. יש לנו פה את השילוב של המופע לייזר. תראו, אני בהתחלה לא התלהבתי ואחר כך אני רואה מה זה עושה לאנשים. אנשים נעמדו שם עם האוכל וחיכו ל-20:20 הזה של השעון כל עשרים דקות עגולות. ונשים עמדו 20 דקות ולא עזבו, אז זה גם, אנחנו רואים, גם המחקרים שאתם... שכל תוסף של אירועים משלימים לאירוע המרכזי הם מביאים, בעיקר כשזה בחינם. אז זהו.

סטיבן רובין:

טוב, אז אפשר להתקדם לשקף הבא. פרטים בפנים, ירושלים המקום היחיד בארץ שמארח (ל.ב.) וערך שני סופ"שים, ואנחנו רואים את זה כחלק יותר מהמיתוג של העיר, איך אנחנו רואים את ירושלים כבירת התרבות הישראלית, היהודית, גם מקום עולמי, וזה בהחלט אירוע לא מבחינת המספרים אבל מבחינת המיתוג, מה זה אומר לגבי התרבות כאן, וזה מאוד חשוב בשבילנו ואנחנו הצלחנו להגדיל את מספר הלינות השנה ב-20%. ואם אתם מדברים עם המדריכים שיגיעו במהלך השנה לסוירים, היו מאות אנשים שהגיעו לכמה סוירים, אוקיי? משהו, משהו שמתעסק באדריכלות... 25-30 איש בקבוצה אחת, ככה בירושלים, אז...

יעל ביטון דה לנגה:

באמת? איפה?

דובר:

זה פורסם רק באינטרנט.

יעל ביטון דה לנגה:

איפה הדרכת? יפה.

סטיבן רובין:

והממוצע, כן מדדנו מבחינת הלילות, כמה לילות אנשים הגיעו, והממוצע היה כמעט 3 לילות על כל בן אדם, שזה אומר הרבה, כאילו בן אדם 3 לילות הוא בא לחופש, אוקיי? טיפה לנפוש כאן.

יעל ביטון דה לנגה:

אתה יכול לחזור על זה?

סטיבן רובין:

אמרתי כאילו מבחינת הנתון של כמה לילות בן אדם בא, התקרבו ל-3 לילות, שזה מצוין מבחינת. ככה מבחינת שאר העסקים...

עמית מגל:

זה אירוע מדהים. היה יום אחד שחסמו את כביש 1 על בתים

סטיבן רובין:

על הפתיחה. על פתיחת האירוע.

עמית מגל:

וזה פגע.

סטיבן רובין:

וכן.

עמית מגל:

איזה הפגנות...

סטיבן רובין:

מבחינתי זה היה היום הכי מוצלח שהיה לי במשרד כי אף אחד לא היה כאן אז... אפשר להתקדם.

יעל ביטון דה לנגה:

זה לא רק בתים, זה גם מוסדות. מאז שהרחבנו למוסדות אז, והיו אנשים שטעו והגיעו יום לפני למנת"י... אה, שלום, גבי. הגיעו למנת"י והגיעו לבנק ישראל והחליטו לפתוח להם למרות שהם הקדימו ביום. זה היה נחמד.

סטיבן רובין:

אז קצת סיכום של דצמבר. רוצה לראות כאילו מי השתתף כאן בפעילות בטיילת של סניף ג'רוזלם? של שוק החורף.

יהודה פרוידגר:

אני הייתי.

יעל ביטון דה לנגה:

אני הייתי בשוק החורף.

סטיבן רובין:

ומה חשבת?

יהודה פרוידגר:

מה חשבתי? לא היה מי יודע מה עמוס, היה די קליל בשעה שאני הייתי.

סטיבן רובין:

אוקיי.

יהודה פרוידגר:

הייתי ב... זהו, שמונה, משהו כזה. היה מופע לייזר והיה את כל הדוכנים האלה של ה(ל.ב.), אז לי הפריע ברמה האישית שלי הפריע, לא ידעתי מה כשר ומה לא כשר שמה.

סטיבן רובין:

אוקיי.

יהודה פרוידגר:

לא היה תעודות כשרות ל...

סטיבן רובין:

הכול הכול הכול... כמו באוטו אוכל הם צריכים להציג את זה.

יעל ביטון דה לנגה:

הכל היה במכרז כשר כמו באוטו אוכל.

יהודה פרוידגר:

אבל לא היה כתוב.

יעל ביטון דה לנגה:

אבל אנחנו... אתה יושב בוועדת מכרזים, נראה לך?

יהודה פרוידגר:

מה? זה שאנחנו פה... זה אומר ששמה הם עושים?

יעל ביטון דה לנגה:

צודק.

יהודה פרוידגר:

ולא היה כתוב, וגם לא היה... גם המוכרות, חלק סתם מוכרות שאיזה מישהו לקח אותן, הן לא ידעו להגיד אם זה כשר, לא כשר, מה איך כשר.

סטיבן רובין:

טוב שאתה אומר את זה.

⋮

יהודה אבל היה, זה היה מעוצב מאוד יפה, מאוד נחמד, מאוד יפה. אני חושב שהשחקנים ששמים שמה, זה... אני לא יודע כמה כסף זה עולה אבל...

סטיבן רובין:

זה תוך המפיק, הוא מכניס את זה, זה לא משהו ש... זה התקשרות עם המפיק.

יעל ביטון דה לנגה:

זה בתוך ההפקה. הילדים אוהבים.

סטיבן רובין:

מנסים לגוון.

יהודה פרוידגר:

המקום הנחמד, הקשתות בהתחלה ש...

יעל ביטון דה לנגה:

זה היה יפה.

סטיבן רובין:

שזה יתחבר לכל העיר, שיש...

⋮

יהודה כן, זה היה נחמד.

סטיבן רובין:

הרעיון שלנו השנה, ואולי ראיתם את זה, זה היה לראות איך אנחנו נוכל להפוך את כל ירושלים, אוקיי? של סוג של מיצג אחד של חנוכה. אורות בכל מקום, גם בעירייה בכיכר ספרא היו את האיורים הגדולים, החנוכיות של חב"ד, בגן סאקר. אז ניסינו לעשות את זה שגם מישהו שמגיע לעיר, סך הכול אולי בשביל השוק בשער החדש או בגלל (ל.ב.) שלא משנה איפה הם יהיו, יבינו

שירושלים זה המקום להיות בו לא רק בחנוכה אבל כל השבועיים האחרונים של דצמבר, שזה באמת בהחלט אווירה.

יעל ביטון דה לנגה:

רק תגיד מילה על האוטובוס האדום, שזה היה חסר תקדים.

דוברת:

אני רוצה להגיד משהו על שוק החורף.

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

סטיבן רובין:

שניה, אני רוצה עם המספרים כי המספרים גם, נגיד שנה שעברה היינו 14,000 בטיילת, הגדלנו את זה ל-25,000 וזה היה כולל שני לילות שהרבה גשמים שירדו בעיר והיה מאוד מאוד קר כאילו בערב הפתיחה שמה. אז אנחנו שמחים לראות שכן הייתה עלייה ואני בטוח שזה קשור גם שהוספנו עוד נסיעות באוטובוס האדום.

יעל ביטון דה לנגה:

שאטל עבד כל הערב.

סטיבן רובין:

שנה שעברה היינו רק כמה שאטלים שמה וזה היה פעם בשעה, עשינו שלוש פעמים כל שעה וזה היה מאוד מוצלח, שהגיע עד לכאן, לשבטי ישראל, עד הטיילת ובחזרה, וזה היה שהייתי בשוק החורף מה שחדש, היה מגניב לראות אנשים שירדו עם האוכל שקנו שמה וישר נכנסים לתוך השער.

יעל ביטון דה לנגה:

לאוטובוס ונוסעים לארמון הנציב.

סטיבן רובין:

אני רוצה להגיד משהו לגבי...

אורלי ספיניול:

אני הייתי בשוק החורף והיה נהדר. צריך לבדוק מבחינת בטיחות בשעות מסוימות אולי או בימים מסוימים שתהיה כניסה אחת דרך, כניסה ויציאה כל פעם משער אחר. אם הכניסה היא מהשער החדש אז היציאה מיפו ולא דו-סטרי. זה פשוט היה סכנת נפשות.

סטיבן רובין:

אבל האירוע היה כביכול מסלול הפורמלי, ועוד מעט אנחנו צריכים להסביר את זה יותר טוב, היה דרך השער עד רחוב האחים ואז דרך הבית של סנטה קלאוס ואנשים אמורים לצאת החוצה אבל הם לא...

אורלי ספיניול:

אבל זה לא יכול להיות דו-סטרי.

יעל ביטון דה לנגה:

היא מזכירה לנו ימים שבשבת האש הקדושה אנחנו הרבה פעמים עולים, יורדים באחד ועולים ממקום אחר אין ברירה.

אורלי ספיניול:

אתם חייבים.

יעל ביטון דה לנגה:

והיה יום אחד שגם אני הייתי...

אורלי ספיניול:

לא, זה היה סכנה.

יעל ביטון דה לנגה:

רק בשעות מסוימות כמובן.

אורלי ספיניול:

אז אמרתי...

יעל ביטון דה לנגה:

שש ככה, חמש וחצי. אוקיי, הערה מצוינת, אנחנו צריכים לרשום את כל זה.

סטיבן רובין:

אז אנחנו מאוד שמחים לדבר על זה, אנחנו רואים את הדברים האלו כל הזמן, אנחנו מחפשים ומנסים להבין את הזהות שלנו דרך האורי דגל שלנו.

יעל טרסיוק נבון:

לגבי השוק חורף.

יעל ביטון דה לנגה:

יעל וזהו, אנחנו... מעירה אחרונה כי אנחנו חייבים לעמוד בזמנים. יעל טרסיוק נבון מעמותת "עלייה לדרך ירושלים".

יעל טרסיוק נבון:

אז אני לא ירושלמית והגעתי עם המשפחה שלי לשוק החורף.

יעל ביטון דה לנגה:

הגעת פעמיים.

יעל טרסיוק נבון:

פעמיים, נכון. פעם אחת בהדלקת העץ שבאנו ופעם אחת ממש הבאתי את ההורים שלי ואת הילדים שלי וההורים שלי היו פעמים כאלה שכל שנה היו טסים לאירופה וקודם כל, זאת חוויה אדירה ואני חושבת שזאת הפתעה טובה ברמות כי האוכלוסייה והקבלת פנים והשקט. נורא צפוף מצד אחד ומצד שני יש אירוח, ואני חושבת שהאנשים יודעים לארח ולקבל ולהכניס אורחים, ועם כל הציניות הישראלית, לא רואים את זה בשוק החורף, יש ממש ממש אווירה טובה. ולגבי הצפיפות, אני חושבת שבסוף הכול מתכנס לרחוב אחד עם כמה דוכנים וזה לא מכיל מספיק אנשים ואולי אני מסתכלת, ודיברנו על זה ואנחנו מסתכלים על המספרים, אני חושבת שאם היה יותר שוק, פיזית, אם זה היה מתפרס על יותר רחובות, זה היה מכיל גם הרבה יותר אנשים ואז היה יותר פיזור. זאת אומרת, אני חושבת שיש קהל לזה וקהל נכון לזה. זהו, זה השנקל שלי.

אריה זומר:

יעלה, סטיבן, אני רק אגיד...

יעל ביטון דה לנגה:

רק תקרא לי בשם שלי, יעל.

אריה זומר:

יעלה, סליחה. היינו באמת בשוק החורף, אחר כך אני נסעתי למינכן, הייתי בכריסמס מרקט. אני חייב להגיד לכם שאין מה להשוות כי זה הדבר האמיתי וזה נראה גם. אין אין, כל מה שקורה בעולם בקשור לכריסמס מרקט ותסלחו לי, זה פלסטיק. הדבר האמיתי זה פה, זה ממש פה. והתחושה לעמוד בעיר העתיקה ולראות את האירוע הזה ולראות את הדוכנים זה הדבר האמיתי. ויעל צודקת, אם היה אפשר לעשות את זה גם רחובות סמוכים זה היה קצת מרחיב את הצפיפות שהייתה שמה. זה מרגש, זה אמיתי, זה אותנטי לראות את העיר העתיקה, את החומות זה הדבר האמיתי.

סטיבן רובין:

וזה מסר מאוד מאוד חשוב בשבילנו שאנחנו מכינים את ה... רואים את זה בעולם.

אריה זומר:

לחלוטין, לחלוטין, לחלוטין. אנחנו רק, סטיבן, אנחנו העלנו בלייב באינסטגרם וההתייחסויות שהיו תוך כדי זה מאנשים בעולם היו מטרופות.

סטיבן רובין:

מצוין.

יעל ביטון דה לנגה:

אוקיי, מיצינו, כי אנחנו לא עומדים בזמנים. תודה על ההערות.

סטיבן רובין:

אז רק עוד דבר. אתה יכול לדלג על זה. אין... וואי, הסרטון לא התקבל לדעתי. לא לא, אני מסיים עוד שניה.

יעל ביטון דה לנגה:

הוא מסיים עוד שניה, בסדר?

סטיבן רובין:

טוב, היה... סליחה, אני לא יודע איך זה, למה זה לא נשלח ככה אבל יש סרטון מדהים, אני אשלח את זה ליעלה ואולי נוכל להפיץ את זה.

יעל ביטון דה לנגה:

אפילו עוד היום.

דובר:

לא, הנה, הנה, הנה.

סטיבן רובין:

והשני זה חשוב גם כי... רגע. אז אני רוצה לסיים רק עם איזה שלושה דברים אבל... כי זה מתקשר לאסטרטגיה השיווקית שלנו.

יעל ביטון דה לנגה:

הוא ישלים בסוף.

סטיבן רובין:

יש שניים, אוקיי? הראשון זה היה מיועד לצד הפטריוטי של היהודים בעולם, אוקיי? אנחנו משווקים את זה בארצות הברית, קנדה, דרום אפריקה, אוסטרליה, אנגליה וצרפת. אוקיי? וזה מדבר באמת ללב, בואו זה הזמן להגיע ולרוץ ולתמוך ככה בישראל. והשני יותר כללי וגם איזה דגש טיפה לנצרות כי אנחנו מבינים, כי חלק מהאסטרטגיה השיווקית כלפי חוץ השנה. אנחנו הולכים עם מה שאנחנו יודעים, אוקיי? וזה החברים היהודים שלנו והחברים האוונגליסטים שלנו, אוקיי? זה הסייף סייד ואנחנו מבינים שאנחנו מפספסים הרבה בשוק, אוקיי? ממילא עכשיו אנחנו רואים נגיד כל הקבוצות שמגיעים מבתי הכנסת, אוקיי? כדי להזדהות עם ישראל, מגיעים נגיד, סתם, לשבוע, ובתוך זה ארבעה ימים הם נמצאים בתל אביב ורק איזה לילה, שניים, הם נמצאים כאן בירושלים, בסך הכול, אוקיי? זה אותן זמן להגיע מתל אביב לאנדרטה חץ השחור באזור של מפלסים כמו להגיע מירושלים לשם, אוקיי? לוקח שעה ועשרים דקות שני הכיוונים, ואנחנו חייבים לראות איך אנחנו מעבירים את הקבוצות האלו של בתי הכנסת, אוקיי? אנחנו בקשר עם הסוכנים הגדולים, גם בארצות הברית, שעובדים מול הסוכנים כאן, לראות איך אנחנו נוכל לתמרץ את זה גם שהם יגיעו יותר לילות כאן בירושלים. זה מצד אחד מול היהודים. וצד שני זה הפוטנציאל, שוב, של אוונגליסטים, אוקיי? שזה גם כמובן מאוד מאוד מגוון בתוך הקהילות הללו, אבל שם צריכים ללכת עם החברים שלנו וראינו את זה גם, גם פה נגיד בחודשים האחרונים ראינו בירושלים שאחרי ארצות הברית האחוז הכי גבוה של לנים במלונות הגיעו מברזיל. הם לא יהודים, רובם, אוקיי? וזה כמובן, משרד התיירות, אני יודע, עוקב אחרי כל הזמן מה שקורה בברזיל, זה שוק מאוד מאוד מעניין ואנחנו מבינים שיש לנו הרבה חברים והרבה מקומות עם פוטנציאל שאנחנו לא הגענו אליהם, אז זה מה שאנחנו מקווים לעשות השנה וזה ללכת על כאילו הדבר הבטוח מבחינת ה(ל.ב.) ומבחינת להיות אולוויז און, אוקיי? לא משהו שאנחנו בוחרים ישר את ירושלים כיעד אבל יותר על עניין של הפרסום והשיווק הכללי אז אנחנו מנסים להחזיר את ירושלים בתוך התודעה של הקהל הכללי יותר בתקווה ש-2027, לקראת 2028 גם יותר לחץ לחבריה שאנחנו מכירים יותר טוב.

ציפי רון:

אם אתה מגדיל את ה... של הדקלים.

יעל ביטון דה לנגה:

רק אנקדוטה קטנה, סטיבן קלט את זה ויצר קשר עם הערוץ טלוויזיה הכי נחשב בברזיל. זה מיליונים, כמה יש שם תושבים? וראש העיר התראיין בלשכתו באזור של כיכר ספרא, סטיבן התראיין, והיה, הייתה לזה צפייה מטורפת. שתבינו, ככה עובדים, מדויקים את החץ, וכל הכבוד לך על זה. ב-17 בפברואר אנחנו נתארח כפורום "רימון", הפעם, שוב, בדיוק חודשיים, נתארח במוזיאון הכנסת החדש ואנחנו נציג, אני מזמינה את כל חברי הוועדה, לא רק את חברי פורום "רימון", משום

שאנחנו נציג שם דברים מעניינים מתוצרים של הצוותים של הפורום. מאוד אשמח אם תבואו, בסדר? כולכם מוזמנים.

לורה ורטון:

ממש היה מצוין בעיניי.

יעל ביטון דה לנגה:

אז זהו, רק שתדעו, אני אשלח זימון. אני אשלח זימון. יאללה.

לורה ורטון:

אני חדשה שם, אני לא בין הזה, אבל...

יעל ביטון דה לנגה:

אנחנו ניתן את רשות הדיבור לפרופ' נעם שובל, נמצא איתנו גם תלמיד שלו וגם נעמה הגלעדי וגם איתי סילברמן. איתי אמרתי? לא טעיתי? יש.

נעם שובל:

טוב, אז תודה רבה על ההזמנה, אני שמח מאוד להיות פה וברשותכם, אני אתחיל ושאלות נעשה בסוף כך שאני אוכל, יש הרבה מאוד שקופיות אבל דבר ראשון, אני רוצה להציג את מעבדת ירושלים שהיא מעבדה (ל.ב.) שהיא מעבדה משותפת לאוניברסיטה העברית ולעיריית ירושלים. היא הוקמה ב... לא ב-2003, אלא ב-2023, בשיתוף עם האגף עם מדיניות של תכנון אסטרטגי, אבנר סעדון, ראש האגף, יושב כאן.

דובר:

את אירוע ההשקה שעשינו פה.

נעם שובל:

נכון, עשינו את אירוע ההשקה, יש פה אפילו, אם אתה רוצה, את התמונה שלך מאירוע השקה. והרעיון פה הוא בעצם לשלב בין ידע שיש לנו באוניברסיטה לבין הצרכים והאתגרים והנתונים שיש בעירייה. מי שמנהלת את המעבדה הזאת היא ד"ר נעמה הגלעדי שיושבת כאן. ואנחנו, אני פשוט לא עובר על כל סעיף וסעיף אבל הרעיון הוא לשלב בין מחקר אקדמי לעבודת העירייה לאתגרים עירוניים. ומה שאנחנו... יש פה המחשה נוספת של הרעיון הזה והרעיון השנה הזאת לפי הסיכום וההצעה של אבנר, וסטיב נענה לזה, שאנחנו נתמקד השנה, בשנת 2026, בנושא של תיירות בירושלים. ויש פה שורה של נושאים כאשר הנושאים העיקריים זה מיפוי שירותי הארחה, כי זה דבר שהוא לא מובן מאליו, זה לא רק בתי המלון, יש לנו גם, כמובן במזרח העיר הרבה מאוד שירותי הארחה, אבל זה גם אייר בי-אן-בי ודירות להשכרה, בעיקר עונתיות. יש נתונים מארנונה, יש נתונים

שמגיעים ממקומות אחרים וזה פרויקט שאנחנו, אחד שאנחנו מתחילים בו. הנושא השני הוא ביצוע מנות לסקרים באירועים שונים שהיו, ולמעשה שני האירועים שסטיב הציג אותם, אנחנו כבר הספקנו לעשות כמעט 400 שאלונים שם. ראיתי איזו טיוטה ראשונה מנעמה ואני מניח שבשבוע הבא אנחנו כבר נעביר חלק מהנתונים האלו. פרויקט יותר גדול הוא בעצם לנטר, לבצע ראיונות משירותי הארחה, לאפיין את המבקרים שמגיעים לעיר. לחלק מהמבקרים אנחנו נחלק מכשירי GPS, או למעשה לא נחלק אבל נעקוב אחריהם בהסכמה באמצעות המכשירים שלהם, ואתם תראו בהמשך ההרצאה איך אנחנו עושים את זה.

יעל ביטון דה לנגה:

זו אפליקציה שהם מורידים.

נעם שובל:

כן, זו תהיה איזושהי אפליקציה.

יעל ביטון דה לנגה:

כמו שעשיתם בתגלית?

נעם שובל:

כן כן.

יעל ביטון דה לנגה:

מדהים.

נעם שובל:

קצת יותר מתקדם.

⋮

יעל עוד יותר מתקדם.

נעם שובל:

כן. לינט זה כבר ישן. אתם תראו עוד מעט. ואז אנחנו גם נעשה התערבויות, כלומר, אנחנו נוכל לנסות, הרל"י, סטיב ואנשיו, יכולים לנסות לראות מה האפקטיביות של קמפינים של אנשים שנמצאים ואז אנחנו מודדים את זה, כשאנחנו מודדים את זה אנחנו מודדים את זה ברמות שאנחנו יודעים לאן הוא הלך בדיוק, של מטרים ושניות. אתם עוד מעט תראו את הדברים האלה וזה הרעיון שאנחנו נרצה לעשות כאן. שיטת (ל.ב.) אנחנו נראה לכם עוד מעט מה עשינו באיטליה, זה אחד המקומות שאנחנו עבדנו בחו"ל בשנים האחרונות. אז זה חלק מה...

יהודה פרוידגר:

אתם יודעים להציע למטייל מקומות אטרקטיביים לפי המיקום שהוא נמצא? ולהגיד לו, תשמע, במרחק שתי דקות הליכה מהמקום שאתה נמצא יש מוזיאון הסובלנות, כדאי לך...

נעם שובל:

אז בוא, אני רוצה, בוא תשמור את השאלה. אני רק אגיד, כן. הרעיון הוא לנסות ולראות אם רוצים לקדם אתר מסוים, אזור מסוים, אז אפשר לראות מה קורה עם קבוצת הביקורת שלא מקבלת את המידע, לא מקבלת את ההטבה, ולראות מה קורה עם הקבוצה שכן מקבלת את ההטבה, ואז לראות את האפקטיביות. אבל בוא, אני אראה לכם ואז הדברים יהיו יותר ברורים. דבר נוסף שבגלל שסטיב במילואים אז הוא לא, עוד לא הספקתי לעדכן אותו, אבל שנה הבאה אני החלטתי שאת הסמינר לתואר ראשון שאני מעביר, אנחנו נעשה אותו על תיירות עירונית בירושלים ואז יהיו לנו לפחות 20 סטודנטים שיחקרו, קודם כל ברמה התאורטית, אבל אחרי זה ברמה של פרויקטים יישומיים דברים שונים בירושלים ואז אנחנו נוכל לקדם הרבה דברים. קודם כל, יהיה יתרון לסטודנטים אבל יהיה יתרון גם להרל"י ולעיריית ירושלים שיקבלו עבודות מחקר בהנחייה שלי על נושאים שונים, ואני רוצה לתת דוגמה. יש כאן ספר של 400 עמודים בעברית שהוא תוצר של סמינר זהה שעשינו לפני כעשור, והנה יעלה הדפסה.

יעל ביטון דה לנגה:

הוא כפול כי זה דו-צדדי, לחסוך, והוא מדהים, אני חייבת להגיד.

נעם שובל:

אז בקיצור התוצר... יהיה לזה גם תוצר, אני מקווה שאז אנחנו בעצם נתרום בצורה כפולה, גם התלמידים שמקבלים איזשהו פרסום, כמובן רק העבודות הראויות, אנחנו... ואז יהיה לנו, אנחנו גם נרצה שיהיו אנשים מהשטח שיחנכו את הסטודנטים כך שזה... וזה גם מה שהסטודנטים מחפשים היום כי הם לא רוצים רק ללמוד את הדברים התאורטיים, הם רוצים גם להתנסות קצת. אז אנחנו נדבר על הדברים האלה. אני, רק שקף אחד לפני שאני אכנס לעניינים שלי, התיירות כמובן מאוד מאוד חשובה, וכל מי שיושב כאן יודע בדיוק מדוע, אז אני לא צריך לחזור על כל הדברים האלה. היא מאוד חשובה ואני גם חוקר את הדברים האלה וגם מלמד אותם הרבה שנים באוניברסיטה העברית, ואנחנו יודעים שזה כמובן הרבה מאוד כסף מתיירות פנימית, תיירות חוץ. תיירות פנים, דרך אגב, היא בדרך כלל יותר חשובה מתיירות החוץ בהרבה מאוד מקומות.

יעל ביטון דה לנגה:

תכלס.

נעם שובל:

ישראל היא מפגרת אחרי מדינות ה-OECD בצורה מפתיעה, אני מדבר גם בשנות השיא שלנו, לא רק בשנות המלחמות והסבבים. שזה כמובן גם דבר נפלא כי זה אומר שההייטק הישראלי כל כך חזק שאנחנו רואים מדינות פשוט ש... אם ניקח את ספרד או מדינות אחרות כי אין להם סקטורים כלכליים אחרים, אז הם מאוד חזקים בזה. אבל עדיין יש, ודאי לעיר ירושלים יש עוד לאן הרבה מאוד לשאוף. אבל חוץ מהעניין הכלכלי יש פה גם עניין שגם נגעתם פה, שהוא קשור לקשרי החוץ של העיר, של המדינה. ירושלים כמובן עיר של...

יעל ביטון דה לנגה:

חיבור (ל.ב.) העיר.

נעם שובל:

נכון. וגם שיגיעו ויפיצו את הבשורה, אז זה גם דבר מאוד חשוב. כמובן שהתיירות גם יוצרת קשיים מאוד גדולים כאשר היא בכמויות מאוד גדולות, ובזמן ובמרחב אנחנו מכירים את כל העולם, את כל הכתבות הקבועות על "אובר טוריזם" בשדות תעופה, במוזיאונים שונים.

יעל ביטון דה לנגה:

ונציה.

נעם שובל:

דוברבניק, ונציה, הזכרת ונציה ככה.

יעל ביטון דה לנגה:

הנה, בקשה, שמת'...

נעם שובל:

אז אנחנו כבר מחכים, אנחנו כבר מתפללים שירושלים תראה כך, שיהיה לנו, שבועדה רק יעסקו בבעיות איך מתמודדים עם כמות התיירים ולא... אז נקווה שזה יקרה. הנה, תמונה מירושלים של תיירות יתר בכנסיית הקבר.

יעל ביטון דה לנגה:

כנסיית הקבר.

נעם שובל:

וכמובן זה יוצר גם בעיות.

יהודה פרוידגר:

התיירותי יותר גם במספרים שלנו, שכאילו של לעלות למצדה וירושלים בכלל ותנועות, כאילו אנחנו היינו שם.

נעם שובל:

נכון.

יהודה פרוידגר:

מהקורונה כבר הגענו לזה.

נעם שובל:

זה וודאי, זה נכון. ויש גם מאמר שהתפרסם השנה שלי על "אובר טוריזם" בירושלים עם נתונים GPS שאני לא מראה אותו עכשיו כי...

יהודה פרוידגר:

בעיקר עם הפקקים.

יעל ביטון דה לנגה:

זה הכי... אני תמיד חושבת מה יהיה, אם היא תגיע התיירות, מי יזוז בה?

יהודה פרוידגר:

ראית בחנוכה, ראית בחנוכה. בחנוכה אי אפשר היה לזוז בעיר.

דוברת:

היו פקקים.

יהודה פרוידגר:

כל העיר הייתה פקקים בחנוכה. ראש העיר אמר, ראש העיר אמר שהוא מצטער שבגלל ש...

יעל ביטון דה לנגה:

יוסי אמר, יוסי עלה, יוסי אמר שהוא לא זוכר את העיר כבר הרבה זמן כמו שזה היה בחנוכה והיית חסר בעיר, רצינו שתראה איך זה נראה.

דובר:

יש עבודה שלמה על הסיפור של איך מביאים את התיירים פנימה והחוצה בלי הפקקים האלה.

יעל ביטון דה לנגה:

תחבורה ציבורית.

נעם שובל:

אז כפי שאני אראה לכם עוד מעט, עשינו עבודה גדולה עם תוכנית... רגע, חברים חברות, בואו. אני אראה לכם עוד מעט גם מה עשינו עם תוכנית אב לירושלים, מחקר גדול שעסק בכל הנושא הזה. אז בואו נתחיל לרוץ, ואני רוצה בעצם להראות לכם איך עם הכלים שהגיאוגרפיה המודרנית אנחנו מתכוונים לנסות להבין מה קרה. אז דבר ראשון, המוטיבציה ראשון של מחקר לפני 30 שנה כאן בירושלים הייתה להבין איך התיירים משתמשים בירושלים ובתל אביב בזמן ובמרחב. הנתונים, אין נתונים כאלה. נתונים, אם הולכים לנתוני שהתאחדות המלונות מעבירה להלמ"ס או גורמים אחרים, אנחנו יודעים במקרה הטוב מה הלינות שיש בתיירים, לא יודעים מה הם עשו. לא, אבל לא יודעים מה הם עשו כשהם יצאו מהמלון. הנתונים עצמם הם גם כן מאוד כלליים. אז התפתחו שיטות שונות איך לאסוף נתונים מתיירים, לעקוב אחריהם, להסתכל עליהם, לתת להם יומני פעילות. זה מה שעשו בשנות התשעים, זה גם מה שאני עשיתי. הפלא ופלא, גם הצבתי לקבל דוקטורט על הדברים האלה, אבל היום לא הייתי מקבל. אבל אז אני ראיתי את הרוב, קיבלתי משרה וחזרתי לאוניברסיטה העברית בשנת 2001 והאור, מי שמבין למה אני מתכוון יגיד, ומי שלא אז אני ארמוז לו, מהפכת ה-GPS שמתחילה... ממציאים אותה ב-73' תוך כדי (ל.ב.), רק בשנת 2000 נכנסת לפעילות גדולה של אזרחים. זה המהפכה הראשונה, מהפכת ה-GPS. המהפכה השנייה תתחיל גם ב-73' אבל רק בשנות ה-80 ובעיקר בשנות ה-90 התחילו הטלפונים הסלולריים. מהפכה נוספת, 29 ביוני 2007, האיפון. חמש שנים לאחר מכן, כבר חצי מהמכשירים בארצות הברית הם מכשירי סמארטפון. היום יש הרבה מכשירים שהם לא סמארטפונים בירושלים כי הם כשרים, אבל בואו נגיד, בעולם הרחב או מי שמשתמש, סמארטפון זה הדבר כמובן, וזו מהפכה גדולה. השילוב של כל הדברים האלה מאפשרים לנו לעשות דברים היום, ואנחנו כבר עושים אותם עשרות שנים, שאי אפשר היה לעשות, כי היום אנשים מסתובבים עם מכשירי איתור מיוזמתם וגם טוענים אותם כל הזמן ומוודאים שיש סוללה. ואם יש לנו הסכמה, אנחנו, כל המחקרים שאני עושה עם הסכמה זה לא מחקרים שאני מקבל נתונים סלולריים, זה נתונים שאני אוסף אותם. יש לנו תובנות מאוד מעמיקות. ועכשיו אני אראה לכם שלוש דורות של "טוריסט טרקינג", אני דרך אגב גאה להגיד שאנחנו באוניברסיטה העברית ייסדנו את התחום הזה בעולם, אנחנו מובילים אותו, ואני אראה לכם בעיקר דוגמאות מירושלים כי זה... אנחנו צריכים היום להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו, אבל עשינו את המחקרים האלה בארבע יבשות, בהזמנת גורמים שונים, ואני אתחיל עם הדור הראשון. אז הדור הראשון זה... הנה. אז יוני אומר, נכון. הדור הראשון התחיל במחקר שעשינו ב"מיני ישראל" שיוני יצר שם את כל התוכן, זה היה לפני עשרים...

דובר:

לא, 30 שנה.

נעם שובל:

אנחנו עשינו בשנת...

דובר:

23 שנה.

נעם שובל:

23 שנה. ולמעשה זה היה הדבר הכי פשוט. פשוט למפות מה הבן אדם עושה, כולל אם הוא עובר לירדן, יום אחרי יום. אבל מאוחר יותר, אני מניח ששמעתם על פרויקט תגלית, אז אנחנו חברנו לפרויקט תגלית, למעשה הם חברו אלינו, ואנחנו עקבנו אחרי כל קבוצות תגלית, זה לא מדגם. עקבנו אחרי 4,000 קבוצות תגלית במשך 4 שנים, ולפרויקט תגלית היה חשוב להבין מה הקבוצות עושות. ופה אתם יכולים לראות את הגיאוגרפיה של פרויקט תגלית, 2010-2013. וכמובן ירושלים בולטת, הגובה זה משך השהות בפוליגון. הפוליגונים פה הם 2 על 2 קילומטר, והצבע, ככל שהוא כהה יותר זה אומר שהאחוז יותר מהקבוצות האלו. אז ירושלים עם פרויקט תגלית, לפחות אז לא הייתה בעיה. ואם אנחנו נסתכל על זה למשל ברמה יומית, זו אגרציה של כל הקבוצות, אז תגלית בדרך כלל מתחילה צפונה, עוברת, מתחילה להגיע לרמת הגולן, לגליל, מקומות שקל יותר להסביר את המורשת, את ההיסטוריה, קצת חוויה, טיולים, קיאקים וכו' וכו'. ואחר כך הם מגיעים לירושלים לקראת אמצע השהות, אתם יכולים לראות ככה די, כמעט כולם מגיעים לירושלים ואז מתחילים לצאת החוצה, אחרי ירושלים, לראות את האחר. לצאת למדבר, אחר כך לראות להם את תל אביב וככה מסיימים את הביקור. גם יכולים לראות את ירושלים ותל אביב, כך בדרך כלל הפרויקט תגלית מסתיים. אם אני נכנס לרזולוציה של ירושלים, אז אתם יכולים לראות שתגלית בירושלים זה מן הפרעה דו-קוטבית כזאת לעומת התייר הרגיל. התייר הרגיל מתמקד בעיקר בעיר העתיקה וסביבותיה, תגלית כמובן, יד ושם.

יעל ביטון דה לנגה:

יד ושם

נעם שובל:

הסמינר ביד ושם, הר הרצל. וצריך להבין שאני מראה לכם פה את המפות אבל זה הכול עם טבלאות, עם סטטיסטיקה, דברים שונים.

יעל ביטון דה לנגה:

אני יכולה להעביר בפורום "רימון" את החומרים שהעברת לי? כי זה באמת מאמר יפיפה.

נעם שובל:

בהחלט, בהחלט.

יעל ביטון דה לנגה:

אז אני אעביר, מי שרוצה.

נעם שובל:

ואם אני נכנס להר הרצל, את הר הרצל אתם מכירים, אז אנחנו יכולים להיכנס לרזולוציה עם אותם נתונים של חמישה על חמישה מטר. אז למשל אני יכול לדעת מי מגיע לקבר של חנה סנש כאן או לקבר של יוני נתניהו כאן, ולמשל שהרבה קבוצות לא מגיעות לקבר הרצל עצמו, מסתכלות עליו מרחוק. ואם אני מסתכל אז לתגלית, תגלית זה לא מקשה אחת, בזמן הסקר היו 17 מפעילים שונים, אז אפשר לראות שיש מפעילים, נניח מפעיל מספר 1 הגיע בממוצע לשעה אחת ומפעיל 16 ו-17 הגיעו מעל 3 שעות. אז מולי ברוק שניהל שמה, היה הסמנכ"ל הרלוונטי לתגלית, יכול לבוא ולשאול אותם, יכול לבוא ולשאול אותם, למה אתם עושים ככה? למה אתם עושים אחרת? וגם אפשר לראות כאן יפה מאוד את היום שהם מגיעים. יש דבר שנקרא "מפגש", זה החיבור בין הישראלים, בדרך כלל חיילים, לקבוצות, ואז אנחנו יכולים לראות ובדרך כלל הגיעו להר הרצל אחרי היום, בין היום ה-6 ל-8 וזה בדרך כלל יהיה אחרי יומיים של המפגש. ופשוט פה הדבר הזה עוזר לנו להבין שבעצם כל הסיפור של תגלית נועד להכין אותם לביקור ב... אחרי יד ושם להגיע לבית הקברות הצבאי, וזה בעצם הקתרזיס של הביקור, ולא סתם המפעילים עושים את זה ביום ה-6,7 אחרי שהקבוצה כבר ביחד אחרי שפגשו את הישראלים ואז אנחנו משלבים את זה עם הנתונים עם מכון סאלד וכך תגלית יכולו לדעת מה הופך קבוצה לקבוצה טובה. אז זה רק מראה לכם איך אפשר באמצעות נתונים מרחביים לשפר, אם אנחנו מדברים על חווית, נקרא להם תייר, אנחנו יכולים להבין טוב יותר מה הם עושים, מה קודם, מה אחר כך. יש לנו למשל, אני העברתי ליעלה את כל הדוח, אז למשל בדקנו מה קורה אם מוסיפים שבת נוספת בצפת, איך זה משנה את הפעילות המרחבית?

יעל ביטון דה לנגה:

אולי ראינו את ההבדלים, ראיתי בכל אופן, בקבוצות שהן יותר דתיות, יותר בני עקיבא, יותר לאומיות נגיד, ואתה רואה ממש את ההבדלים בצורה...

נעם שובל:

ודאי. ודאי. נכון, בדיוק. אז מה שאני... זה דוח של מאות עמודים.

יעל ביטון דה לנגה:

מדהים.

נעם שובל:

הכול זמין, אפשר לראות את הכול. ופה אני רוצה לעבור להראות לכם את הדוח, הנה בשיתוף, תוכנית אב לתחבורה, עיריית ירושלים, אפילו משרד התיירות, וזה דוח שבעצם תוכנית אב לתחבורה רצתה לשפר את מודל התחבורה הציבורית של ירושלים ובסופו של דבר גם מודל

התחבורה הלאומי, ולקח בחשבון את התיירות. ואז בעצם מה שעשינו, נתנו, עקבנו אחרי תיירים מרגע נחיתה שלהם בנתב"ג עד לרגע ההמראה שלהם, רזולוציה של מטרים ושניות, ואני מראה לכם פה רק שלושה שקפים אבל גם את כל הדוח העברתי ליעלה והוא זמין לכולם.

יעל ביטון דה לנגה:

אני אשלח לכולם.

נעם שובל:

להיפך, זה למען הציבור.

יעל ביטון דה לנגה:

גם פלרמו יש לי?

נעם שובל:

ומה שאתם יכולים לראות פה למשל, את פעילות היום לעומת פעילות הלילה. מה הכוונה? איפה נמצאים כלל התיירים שבמדגם, שזה מדגם מאוד גדול, זה כמעט 2,700 תיירים ואנחנו רואים את ירושלים שבולטת לטובה, גם תל אביב וירושלים, גם ביום אבל שימו לב מה קורה בלילה. ולקחנו רק תאים שיש בהם לפחות 3% מהמדגם. זה אומר שהגיאוגרפיה של התיירות, כשהראיתי את זה בזמנו לאמיר הלוי, מנכ"ל משרד התיירות, הוא אמר: "איזו יופי, הקמפיין עבד. הצלחנו לרכז אותם בירושלים ותל אביב", אבל אם אנחנו מסתכלים צפון ודרום זה קצת פחות... התיירות בשנים שעשינו זה השנים שהשמיים הפתוחים... בכל (ל.ב.) ככה התחילו עם השמיים הפתוחים, כניסות קצרות, שהות קצרה, זה בהחלט מתרכזים בערים הגדולות, כי אם אנחנו רואים מה הם עושים במשך היום אז אנחנו רואים גם את היתרון גם עבור ירושלים...

יעל ביטון דה לנגה:

סליחה, מה שהתכוונת זה שבעצם בצפון ובדרום לא הייתה פעילות בלילה. לא ישנו.

נעם שובל:

הייתה, בדיוק. הגיאוגרפיה... הרבה פחות. נכון, אבל מה שזה אומר שהגיאוגרפיה כלכלית. עכשיו, אם אני מראה את זה באיזה רשות (ל.ב.) והפריפריה זה בעיה, שנראה את זה בירושלים זה נפלא. ובייחוד שאני... אבל מה שאת רואה כאן זה מה שקורה לאנשים שלפחות ארבעה ימים בישראל כי זה עניין אותנו עם הכל הלואו קוסט, אז אפשרנו שגם בהקשר של ירושלים, גם הפריפריה והצפון, שההות הקצרה כמובן יש לה מחיר מסוים. אז...

דובר:

ישנים במרכז הארץ.

נעם שובל:

מן הסתם באופן מכוון.

יעל ביטון דה לנגה:

ישנים בתל אביב. אולי בירושלים.

נעם שובל:

עכשיו זה לא אומר שלא צריך להעביר אותה אבל צריך להבין מה המשמעויות ובאמצעות השיטה הזו אני יודע ברמת דיוק, זה פוליגומים של 2 על 2 קילומטר, איפה אנשים. עכשיו, תיירות מאורגנת לעומת תיירות בודדים, אז אנחנו רואים התיירות המאורגנת התרכזה עוד יותר בירושלים ותל אביב.

דובר:

כן, אבל מעט מאוד.

יעל ביטון דה לנגה:

שזה מבוסס על נתוני הסעת ההמונים?

נעם שובל:

אבל התיירות... לא.

יעל ביטון דה לנגה:

אז למה כתוב (ל.ב.)?

נעם שובל:

מה? לא. כל... במקרה הזה בכל קבוצה...

יעל ביטון דה לנגה:

זה משרד התחבורה?

נעם שובל:

לא, זה הסקר שאנחנו עשינו למשרד התחבורה. ואני אומר כל תייר קיבל אפליקציה, כל מדריך תיירים, עשינו את זה גם ביחס לחופשות מאורגנות, גם נוסעים בשיוט מאשדוד, מחיפה. אז רואים שלמשל התיירות המאורגנת היא יותר, נקרא לה טובה עבור הצפון, הם מגיעים, מן הסתם חלק גדול מן הנוצרים מגיע מהצפון, לא רק נוצרים דרך אגב. אני מראה את זה יותר שתראו את היכולות,

אפשר לקחת כל סקר כזה, לעשות עליו הרצאה שלמה. ואנחנו דרך אגב, עוסקים כרגע רק בשיטות הישנות והלא מתוחכמות, אז אני רוצה להגיע לדברים החדשים. והסקר הזה אנחנו גם רואים מה קורה עם למשל בעיות קשות שיש בירושלים עם העיר העתיקה, שבכל מקום נורא היא אמורה להיות המקום שהתיירים נמצאים בו גם ביום וגם בלילה ומסיבות ידועות, ידועות וברורות, הם יוצאים, הר הזיתים, קראנו לזה שוב פעם, זה רק להדגמה אבל באמצעות השיטות האלה אני יכול לכמת את זה ואני גם יכול להראות לכם לפי סיגמנטים ולפי קבוצות, אז הדבר הזה נותן פשוט כלים שהעירייה ונניח במקרה הזה הרל"י או גופים אחרים או התאחדות בתי המלון או גופים אחרים רוצים לתכנן או להבין מה קורה, זה פשוט נותן דאטה הרבה יותר מדויק. למשל איך תיירים נעים בירושלים? אז אנחנו רואים שעם כל הכבוד לרכבת הקלה, רק 4% נעים בתחבורה הקלה ובאוטובוסים, וזה, ותזכרו שהסקר הזה נוצר על ידי משרד התחבורה כי זה כן עניין אותם, כי בסופו של דבר שיהיו עוד קווים בירושלים אני מאמין שזה גם...

יעל ביטון דה לנגה:

זה קצת... מה, זה לא מסתדר לי.

אבי פרידמן:

מה זה הליכה?

יעל ביטון דה לנגה:

לא מסתדר לי. הליכה.

נעם שובל:

הליכה זו הליכה ברגל.

יעל ביטון דה לנגה:

מהמלון ל...?

אבי פרידמן:

אבל איך הוא הגיע לעיר משם?

נעם שובל:

לא, אני מדבר איתך תנועה בתוך העיר.

אבי פרידמן:

איך הוא יגיע לעיר?

נעם שובל:

הוא יכול להגיע בכל הדרכים אבל הן לא בשקף הזה.

דובר:

זה חוסר יכולת לקנות כרטיסים.

אבי פרידמן:

לא, אבל... טוב, אני אשאל אותך אחר כך.

נעם שובל:

אני רק אומר, אם אתה רוצה יש לנו חלק שלם על תחבורה.

דובר:

אפשר לקבל את הדאטה הקשיח?

נעם שובל:

כן, גם ש(ל.ב.) הדאטה הקשיח.

יעל ביטון דה לנגה:

הוא מהתושייה, מתשתיות, צוות שלנו.

נעם שובל:

עכשיו אני רוצה להראות לכם ניסוי, עכשיו אני צריך להגיד עשינו ניסויים, עם השנים עשינו כמה ניסויים בהונג-קונג ועשינו ניסויים באוסטרליה ועשינו ניסויים בברלין ובמקומות רבים נוספים. אני אראה לכם ניסוי אחד שעשינו בפלרמו בסיציליה, הקתדרלה הנורמנית, אני אראה לכם את האטרקציות העיקריות. מי שראה את הסנדק, סרטי הסנדק, פה הרצח בהתנקשות בסוף הסרט השלישי. זה בית האופרה המפורסם של פלרמו. ורצינו לראות, וזה דרך אגב מחקר שעיריית פלרמו יזמה, ראש העיר אורלנדו רצה להבין מה קורה שם כי יש שם המון המון תיירות. קרוזים שיוצרת שם נזקים מאוד גדולים. ואז מה שעשינו, אנחנו חילקנו לאנשים שירדנו מהאוויות לוגרים של GPS, מכל אוניה כזו כ-100 לוגרים, והנה אתם רואים פה את השותפים שלי האיטלקים במחקר. אלון כהני, שהיה איזה מאסטרנט שלי, אני אראה לכם אחר כך מחקר שהוא עשה. ואחר כך שהם חוזרים, אוספים את המכשירים, שאלונים, שאלונים בהתחלה, שאלונים בסוף, לחצי מהאנשים נתנו גם, נתנו אינסנטיב, נתנו להם כרטיסים, אני אראה לכם עוד מעט, נתנו להם ואוציר של 5 יורו לבתי קפה, 1 ו-2.

יעל ביטון דה לנגה:

כדי שהם ישתפו פעולה.

נעם שובל:

לא.

ציפי רון:

הם הלכו לבד או בקבוצה?

נעם שובל:

לבד, לבד. רצינו לראות, זה המסלול הטיפוסי.

יעל ביטון דה לנגה:

אבל מה תעשה עם... כדי שהם ירצו להשתתף.

נעם שובל:

הוא יורד... אני אסביר לך, הוא יורד מהאוניה, הוא הולך למאסימו שנמצא פה, הוא הולך לקתדרלה, יוצר מפה עומס מאוד גדול. הם רצו לראות האם אפשר לעודד אנשים להגיע לכיכר הזאת שהיא כיכר מאוד מפורסמת, פיאצה מרינה, אבל אף אחד לא מגיע לשם. מעט מאוד מגיעים לשם. יש שם את העץ הכי גדול באירופה, יש שם כל מיני מבנים היסטוריים, אז הם נתנו כרטיסי... כרטיס כניסה חינם למוזיאון הזה, ואוצ'רים לבתי הקפה, וזה התוצאה של מי שלא קיבל אינסנטיב. אוקיי? ככה זה נראה. שמונה זה הכיכר, אוקיי? הוא יורד פה מהאוניה והוא הולך למאסימו והוא הולך לקתדרלה, 6 ו-3. עכשיו בואו תגידו אם אתם חושבים שהאינסנטיב עבד או לא עבד. אוקיי. אז אתם יכולים לראות במקרה הזה 5 יורו וכרטיס חינם למוזיאון שאף אחד לא הולך אליו, פתאום כולם הלכו לשם. לא כולם, סליחה. הלכו, אתם יכולים לראות, עכשיו מי שקיבל אינסנטיב, 43% הלכו מול רק 21%, אבל הם היו פה 26 דקות ו-34 שניות בממוצע. לא, אני מראה לכם את הדיוק במדידה אבל אני, אבל מה שיפה פה, שאני יכול למדוד גם את האפקטיביות של הפעולה שלי. כלומר, כל מה שאתה תיארת, אנשים באו לפסטיבל ועברו ולא עברו, אני יכול למדוד את הדברים האלה בזמן אמת.

יעל ביטון דה לנגה:

אתה יכול למדוד הרבה אנשים אבל לא להרבה זמן.

נעם שובל:

עכשיו סתם אני מראה לכם איזה עבודת מאסטר של תלמיד שלי שבדק למשל הוצאות, הוצאות של תיירים בירושלים. אז שוב פעם, זה היה (ל.ב.), זיכרוננו לברכה.

יעל ביטון דה לנגה:

אתה יכול להחזיר את השקף של ה...

נעם שובל:

אני יכול אבל אני... כן.

יעל ביטון דה לנגה:

עוד לא הספקנו... סייטס.

נעם שובל:

זה רק באתרים, ב...

יעל ביטון דה לנגה:

את רואה, אפילו זה שופינג. וואלה.

נעם שובל:

שופינג.

דובר:

וזה קהל מאוד ספציפי.

נעם שובל:

נכון, זה קהל מאוד ספציפי, נכון.

יעל ביטון דה לנגה:

קהל ספציפי.

נעם שובל:

ולכן אני רק אבל רוצה להראות לכם יכולות, מה אפשר לעשות כאילו, לא עכשיו... זה סקר שהוא עשה לפני

יעל ביטון דה לנגה:

את המתודה.

נעם שובל:

8 שנים אבל הרעיון הוא שאתה יכול להבין איפה הבן אדם נמצא, ואז אנחנו גם רואים שהכסף מתרכז באזורים... הנה, פה זה ההוצאות. איפה זה... אז... כי הוא ישב ב(ל.ב.), הם הלכו בעיקר ברחוב יפו והגיעו בעיקר לעיר העתיקה וקצת למוזיאון....

דובר:

מחנה יהודה.

נעם שובל:

נכון, קצת למחנה יהודה, קצת למוזיאונים, קצת לאזור יד ושם, אבל גם מה אתה יכול לקנות שאתה באזור יד ושם? בינינו. אוקיי? אז, אבל זה נותן איזשהם תובנות. עכשיו אני רוצה להראות לכם את השלב הנוסף המתקדם יותר שעשינו לפני שבע שנים, וזה עשיתי יחד עם ראש המחלקה לפסיכולוגיה אצלנו, פרופ' מאיה תמיר. אנחנו, ואם אנחנו מדברים פה על חווית המבקר אז לא רק להבין לאן בן אדם הלך ולשאול אותו שאלות כי אנחנו שאלנו אותו, אוקיי? אז איך היה הפסטיבל? ומה אתה חושב על סנטה קלאוס? ומה אתה חושב על זה? והוא אומר לנו כמה דברים, האם אנחנו יכולים להאמין לו? כן או לא? אפשר אבל אפשר להשתמש בסנסורים, אפשר להשתמש בסנסור שהוא בודק את העוררות הרגשית של המבקר, ואז אני יכול להבין מה הוא אומר לי לעומת מה הוא באמת מרגיש.

יעל ביטון דה לנגה:

ממש מכונת אמת.

נעם שובל:

זה בדיוק מכונת אמת.

יעל ביטון דה לנגה:

זאת אומרת, (ל.ב.) זה אור?

נעם שובל:

זה... כן, זה בודק את העוררות הריגשית, את המוליכות החשמלית של האור ואתם יכולים פה מאברהם הוסטל אל העיר העתיקה, אתם יכולים לראות כנסיית הקבר, יאוש גדול מאוד, הכותל. ואז אני גם יכול להבין מה באמת גורם לאנשים, כאילו אם אני רוצה להיכנס יותר לעומק, להבין את חווית התייר, תשמעו, זה נראה כאילו משהו סתמי כזה, אבל חמ"ת, כל מיני חברות פה בירושלים, משרד המורשת, משקיעים עשרות מיליונים לפיתוח אתרים, אז אני יכול להגיד לכם שהקמנו, יש לנו היום מעבדת, המעבדה הלאומית למורשת... לתרבות ומורשת דיגיטלית אצלנו ב... אצלנו במשרד המורשת ועכשיו באתר הרכבים במושב תקומה של השביעי באוקטובר אנחנו עושים סקר של

המבקרים כי הם צריכים לבנות את האתר מחדש, אז הם רוצים להבין, הם רוצים לראות מה גורם להתעוררות רגשית, מה לא, אז...

יעל ביטון דה לנגה:

מה לא?

נעם שובל:

מה לא. לא, אבל...

יעל ביטון דה לנגה:

מה לא מעיר שם? וואו.

נעם שובל:

לא, אבל יש, את צריכה לדעת איך

יעל ביטון דה לנגה:

כן כן כן.

נעם שובל:

לשמר את הרכב או לא לשמר? ללכת לשדה, לא לשדה? אני אומר, אתה יכול לקבל פה נתונים. ופה אתם רואים מפה טופוגרפית של ירושלים אבל זה לא אומר שאין לך ביקור. זו מפת הרגש של המבקר בירושלים. כלומר, את יכולה לראות איפה אנשים מתרגשים ואיפה אנשים לא מתרגשים.

יעל ביטון דה לנגה:

זה הכי מתרגש? אדום זה הכי מתרגש?

נעם שובל:

ככל שזה אדום, ככל שזה אדום...

דובר:

מובילה.

נעם שובל:

מובילה, נכון. ואפשר לראות גם ליד דניאל הוסטל, תשימו לב מה קורה באזור גן דניאל הוסטל.

יעל ביטון דה לנגה:

שזה פה מאחורינו.

נעם שובל:

למה? ריגוש. לא, כי זו הפעם הראשונה שרואים את חומות העיר העתיקה. הולכים ופתאום רואים את חומות העיר העתיקה וזה גורם למשהו ויזואלי. עכשיו, אני, שוב פעם, התפרסמו את זה... כל מה שהראיתי לכם פה, מאמרים, מאמרים שלמים. מה זה?

דובר:

בהר ציון זה הקבר דוד או סעודה אחרונה?

נעם שובל:

אנחנו לא יכולים לדעת.

יעל ביטון דה לנגה:

גם וגם, זה לא... היהודי מתרגש פה.

נעם שובל:

אבל תסתכלו, תסתכלו מפה של אובייקטיבי מול סובייקטיבי. אובייקטיבי זה אומר עם העוררות הרגשית, עם הסנסורים. סובייקטיבי, אני שאלתי אותם כי היה לי אפליקציה בזמן אמת, שאלתי אותם אם הם מתרגשים או לא. אז כשהוא בכותל, מה הוא אומר? תסתכלו, סובייקטיבי, אני מתרגש. אני בא אלייך בסקר ושואל אותך, התרגשת בכותל? מה תגיד?

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

נעם שובל:

ברור, כי אני אמור להתרגש. אבל בפועל העוררות הרגשית לא הייתה בכותל אלא היא הייתה יותר בכניסה לכותל שהם רואים אותו מרחוק. זה קצת מזכיר עניין של דייט, אתה, אולי לפני הדייט אתה מתרגש, אתה מגיע לדייט זה יורד לך.

יעל ביטון דה לנגה:

פרוזדור וטרקלין.

נעם שובל:

בדיוק, פרוזדור וטרקלין. אז הדבר הזה הוביל אותי, הוביל אותי לשלב ה...

יעל ביטון דה לנגה:

יש שם כיסאות פלסטיק אז זה בטח מוריד את הריגוש.

נעם שובל:

אז השלב השלישי זה עכשיו להבין מה אנשים רואים ועל מה הם מסתכלים. ואתם יכולים לראות פה את ד"ר רותם משקוב שאני מקווה מאוד ששנה הבאה כבר תצטרף לסגל שלנו, טפו טפו, באוניברסיטה העברית. עכשיו היא פוסט דוקטורט בטורונטו. והמשקפיים הללו למעשה זה כבר הדגם החדש יותר שאני משתמש, זה שותפה למחקר שבאוסטרליה. המשקפיים האלה בעצם מצלמות מה שאתה רואה ברזולוציה של סנטימטר וחצי, כלומר אני יכול לזהות, והיא מחוברת גם ל... הם גם שומעות מה קורה בסביבה, גם מצלמות וגם רואה מה העיניים, זאת אומרת, אני יכול לראות אם בן אדם קרא שלט או לא קרא שלט, יכול לראות אם הוא הסתכל על אנשים. ואתם יכולים לראות פה את ה... וכמובן זה תוצר של כל המהפכות הגדולות שהתרחשו בעשור וחצי האחרון. ופה אני אראה לכם כמה דברים מירושלים כי אנחנו בוועדת ירושלים, נכון? אז בדרך הייסורים, זה דרך אגב בקוביד, אתם מבינים איך הקוביד, איך שמרנו על הקורונה בירושלים, תראו את הצפיפות, זה כבר מיום גוד פריידי בעיר העתיקה. ואתם תראו פה את המסלול ה... חלק מהמסלול הירוק דרך הייסורים ופה אתם יכולים לראות את התלמיד שלי מסתכל על תחנה חמישית, נכון? אנחנו...

יעל ביטון דה לנגה:

כן, זה החמישית.

נעם שובל:

תחנה חמישית עם המשקפיים, ואתם יכולים לראות איך זה נראה, תשמעו אולי גם את הסאונד. אתם שומעים סאונד ברקע. אז היתרון פה, מה שקופץ זה הראייה, אנחנו, המוח שלנו פשוט מסוגל אחרי זה למקד את הראייה, אבל זה הנתונים הגולמיים שאני אוסף. ותשימו לב לרמת הדיוק. מסתכל על מפה ואני יכול שהוא הסתכל על המפה ושהוא הסתכל על המקום הנכון. עכשיו אני, הוא... יש שם איזה מורה דרך אמיתי או חאפר, אני לא יודע, הוא במקרה מסביר לו, ואז..

יעל ביטון דה לנגה:

גדי, הוא בדיוק...

נעם שובל:

ואז אני גם יכול, אני רואה מה הוא... הנה, יש לו סרט כזה, הוא מסביר לו מה עושים שם, התייר שלנו מסתכל ואז הוא יכול ללמוד. והנה הוא שם את היד שם וכו'. אבל אני אחר כך יכול לכמת את זה ולהבין, קודם כל אני רואה איך העיר נראית, העיר נקייה, העיר לא נקייה, אני עובר ברחוב, זאת אומרת, אני רואה את המציאות, אני רואה מה התייר רואה ואני יודע מה הוא חש ואני יודע איפה

הוא נמצא ואחר כך אני יכול לעשות כל מיני ניתוחים הרבה יותר מתקדמים על איזה שלטים הוא מסתכל, באיזה רצף. זאת אומרת, אז אם אני שם, אם אני למשל מהרל"י ואני שם שילוט תיירותי אני יכול לראות אם הוא אפקטיבי או לא אפקטיבי, לדוגמה. אבל שוב פעם, אתה תגדיר מה אתה רוצה ואנחנו יכולים לבדוק את זה.

יעל ביטון דה לנגה:

אז הוא הכי התרגש תחנה חמישית מהיעד. מה....

נעם שובל:

לא, את יכולה לראות... כן, אבל הוא דווקא התרגש שהוא מסתכל מבעד שער הכותנה על הר הבית ובכניסה לכותל. אז אפשר כמובן למפות את זה אחר כך לבן אדם, לקבוצה. ופה בתוך כנסיית הקבר הכנסנו ואתה יכול להבין בעצם את החוויה שלהם בתוך הכנסייה. אלו הארמנים באיזה טקס. עכשיו, הנה וראיתם שם את ה(ל.ב.) מה שקורה, אם אני, אני אומר, אוקיי, בן אדם נכנס לכנסייה, אני שואל אותו: "היית בכנסייה?", הוא אומר לי: "כן", "איך היה?", "מרגש". אבל פה אני יכול לדעת ברמה אפילו של איזה טקס הוא ראה, מה הוא ראה, מה הוא חווה. שוב פעם, זה ביד ושם ניסינו, אנחנו, הם לא רוצים לעשות איתנו, לשתף איתנו פעולה, אנחנו הולכים לעשות משהו במגדל דוד עכשיו, אבל אפשר לעשות בכל מיני מקומות. למשל, אני אראה לכם איך אנשים מסתכלים על הנוף. זה, היו משפצים את... זה מלון פטרה, משפצים אותו, אי אפשר להגיע לשם אבל העמדנו, הרי במלון פטרה יהודים, מוסלמים ונוצרים, נתנו להם להסתכל על הנוף. הנה אתם רואים? סטודנטים, זה לא תיירים אבל רצינו לראות איך הם מסתכלים על הנוף, מה הם חווים, אז יש שלבים שונים, זה, הם צריכים להסכים ואז עושים סקר ועושים קליברציה. נותנים להם להסתכל על זה באופן חופשי, נותנים להם לשמוע מורה דרך, הקלטה של מורה דרך שתי דקות ואז עושים עוד פעם סקר. ואז אנחנו רואים למשל על מה הם מסתכלים. אז ככה זה נראה בעצם, על מה הם מתמקדים. סתם זה דוגמה של אחד המשתתפים.

יוני שפירא:

המושג המקובל היום זה TVP - Top Visual Priority. אוקיי? בסטנדרטים האירופאים והאמריקאים מלמדים את מורי הדרך לזהות מה זה TVP לתייר בהתאם לסוג התייר.

יעל ביטון דה לנגה:

אני בלי ראשי התיבות....

נעם שובל:

נכון, אבל איך אני יודע על מה אתה מסתכל? אז קודם כל אני יכול לראות איך בן אדם מסתכל ללא הדרכה למעלה, הרבה יותר מפוזר. לעומת זאת, הרבה יותר ממורכז, אוקיי. זה אולי מובן מאליו אבל אנחנו יכולים, אמפירית אני יכול לבדוק את זה. איך... ופה כמובן סטטיסטית וטבלאית וכו'.

ואני יכול להסתכל על המבט האוונגליסטי, המבט היהודי, המבט המוסלמי. שימו לב, המבט המוסלמי, כמה הוא ממוקד על כיפת הסלע.

יעל ביטון דה לנגה:

וואו, כן.

נעם שובל:

אז אני מראה לכם פה את היכולת שלי להבין יותר לעומק את התייר ואת החוויה שלו. יכול להיות שאתם יודעים, ברמה הלאומית לא מעניין אותי, אבל אני יכול לעשות כל מיני סקרים, בכל מיני רמות, כמו שראיתם, אבל ברמה, אם אני רוצה להבין מה קורה באתר ולהבין את התייר יש לי פה כלים די מתוחכמים. השפעת צפיפות... כן.

יעל ביטון דה לנגה:

מה?

נעם שובל:

יש לי חמש דקות, כן. אז בשוק מחנה יהודה מדדנו שהשוק צפוף, לא צפוף. אנחנו גם באופן אוטומטי מזהים אנשים, פעם קוראים לזה משין לרנינג, היום קוראים לזה AI, זה יותר סקסי להגיד AI. אבל באמצעות למידת מכונה אנחנו יכולים לזהות מה מידת עוצמת הרגש וגם על מה אנשים מסתכלים. אני יכול... ולזהות את מספר האנשים, אז אני יכול למשל לזהות שהשוק עמוס או השוק לא עמוס. כמובן שהשוק יותר עמוס אז רמת הריגוש יותר גבוהה וזה לא בהכרח לחיוב. ואני יכול לראות, אני יכול לזהות למשל אם יש לי, כמה אנשים אני סופר אוטומטית. אז כאילו צופה וכמה הם מכסים לי את המבט. אז ככה אני יכול למשל, אם אני רוצה לחקור "אובר טוריזם", אני יכול לחקור את זה בצורה יותר טובה. אני יכול לראות על מה אנשים מסתכלים. היום למשל אנשים מבקרים, חצי מהזמן הם בכלל מסתכלים בטלפון. הוא מסתובב ומתקשר עם כל החברים שלו בעולם ושולח להם סושיאל מדיה וסלפי, אז אני יכול לכמת את זה ואני יכול לדעת אם הוא מסתכל על אנשים, על שלטים, על... אז אני מראה לך פה פשוט יכולות ולהראות לכם... שוב פעם, זה ניתוחים של "אובר טוריזם" אבל יעלה הזכירה לי שיש לי מעט זמן אז אני אמשיך. ואני אגיד, התחום הזה, אולי תגידו, תשמע, מה הוא מצלם ו... אבל חברה, התחום הזה רק בראשיתו. אני לא יודע אם שמעתם את סטארטאפים, יש פה שלושה סטארטאפים אם שמעתם עליהם פעם, אפל, מטא, גוגל, הם משקיעים מיליארדים, אפילו עשרות מיליארדים במשקפיים שיעבירו לנו את הטלפון לתוך המשקפיים. עכשיו, מכיוון שגם אני אדם מבוגר, אז כמובן אני אומר, אוי, איום ונורא, איום ונורא, אוי ואבוי. ומכיוון ש... אבל אם נשאל את החברה הצעירים, והם בונים את המכשירים האלה, החברה הצעירים, אם הם יצליחו, זה עולם של טריליונים מבחינת החברות האלה. צוקרברג משעבד את מטא וגוגל עמוק בפנים, ואפל, כי זה מכשירים שכמובן יש להם חשיבות כלכלית מאוד

גדולה מבחינתם ואוגמנטד... אוגמנטד ראליטי וכו' זה סיפור מאוד גדול ואני רוצה לסכם כי אנחנו... יעלה, אמרת שניסיים בשש ורבע?

יעל ביטון דה לנגה:

שש וחצי, אבל שאלות כבר.

נעם שובל:

שאלות? אז הנה, יש לי דקה אחרונה.

יעל ביטון דה לנגה:

אתה יודע מה? בגלל שהיה כל כך מעניין, שתיים.

נעם שובל:

לא, אני אעמוד בזמן. תאמיני לי, אני פרופסור, אני יכול לדבר גם ארבע שעות, אני יכול לדבר חמש דקות, מה שתגיד. אז קודם כל, אנחנו עוסקים בתעשייה מאוד חשובה, לכן גם התכנסנו פה, לא רק, אבל התכנסנו. מושפעת מאירועים חיצוניים, מובן, מובן מאליו. כולם רוצים למקסם את ה... שתיירים יגיעו אליהם כמה שיותר, זה ברור.

דובר:

למה?

נעם שובל:

אותנו בירושלים לא אכפת לנו מתיירים מחו"ל או תיירי תיירות פנים, זה אכפת אבל בואו נגיד חשוב לנו הלינות, ההכנסה כלכלית. הנקודה הכי חשובה ואני ראייתי שסגן ראש העיר יצא, אבל הדבר הכי חשוב שמצאתי גם במחקרים אחרים ואני כותב עכשיו ספר על שש ערים אירופאיות: על וינה, בודפשט, פראג, ברלין, אמסטרדם וברצלונה. זה נקרא "סקסספול טוריזם סיטיז", והנמצא אם אני במשפט אחד יגיד, הערים המצליחות ביותר מבחינת תיירותיות זה הערים שהם טובות עבור התושבים שלהם. ולכן ההשקעה בתרבות ובאירוע תרבות היא קריטית והיא צריכה להימשך, כי התייר לא רוצה לבוא לאיזה דיסנילנד תיירותי, הוא רוצה לבוא לעיר, והוא רוצה להיות עם התושבים המקומיים ולכן, אנחנו גם רואים בארץ, משרד התיירות שיושבים פה, לא באופן אישי אני רואה אבל מ-65' משקיעים בעכו. קח סתם לדוגמה את עכו, גם אפשר לדבר על נצרת, פרויקט נצרת 2000 ובעכו משקיעים וחברת בת לפיתוח עכו. הרבה כספים אבל אין שם, אין את הרובד המקומי ש... בנצרת יש רובד מקומי אבל אין רובד ניהולי של העירייה אז כל מה שאתה תשים שם נהרס. לא, אני אומר הוא נהרס. לעומת זאת, כשיש פסטיבלים, גם אם. אני אומר, זה פחות חשוב לנו בשלב הזה ש... זה טוב שיגיעו אנשים מבחוץ אבל אני אומר, התרבות היא רובד הכרחי לזה שתהיה תרבות

מצליחה בעיר, ורואים את זה והוכחנו את זה בהרבה מאוד מהערים האלו, אז זה אני חושב משהו מאוד חשוב.

יעל ביטון דה לנגה:

אני חושבת שזה מאוד מוכח בירושלים זה מה שקורה, היא הפכה להיות מעצמת תרבות אמיתית.

נעם שובל:

נכון. ואני אומר שבסופו של דבר כאשר התיירות הבינלאומית תשתקם, ודרך אגב, מה שקרה בשוק מחנה יהודה, אני מדבר כבר, תהליכים ארוכי שנים, שהשוק הפך משוק של רק דברים לקנות לשוק של בילויים ודברים אחרים, זה, הוא גם הפך לאטרקציה תרבותית ואנחנו ראינו את זה. אז אין ספק, זה התחיל קודם עובר התושבים המקומיים ואחר כך באים אנשים מחוץ לעיר ואני אומר, סטודנטים באים לשם וכו' וכו'. זה דבר קריטי.

יעל ביטון דה לנגה:

וזה מבורך.

נעם שובל:

והנקודה האחרונה, אני חושב שהוכחתי לכם שיש לנו שיטות חדשניות למדוד גם את הדברים האלו, והשילוב הזה יכול כמובן לעזור להבין, קודם כל להבין יותר טוב מה עושים וגם כן תוך כדי זה כמו, אני מסתכל על זה כמו MRI או CT, אתה עושה משהו, אתה בודק את האפקטיביות שלו. כי כמו שאתה הולך לטיפול רפואי, אתה עושה משהו, אתה רוצה לבדוק את האפקטיביות ולא לנחש. הנה, הסתיים הזמן. אז תודה רבה ו... אני עמדתי בזמנים, אה?

יעל ביטון דה לנגה:

וזה רק ההתחלה, חבריה. קודם כל, ממש תודה. וככה תיכננו את זה, שיהיה גם זמן לשאול. ושאלו אותי פה כבר כמה בהודעות זה, איך נרשמים לסמינר. אני ארשם, זה בטוח.

נעם שובל:

אוקיי. אז אני אומר, א', הסמינר הוא לסטודנטים אבל בהחלט...

יעל ביטון דה לנגה:

אני רשומה.

נעם שובל:

לא, אני אומר, בהחלט אפשר להצטרף, כן.

סטיבן רובין:

אני רוצה להגיד משהו על זה שזה מאוד חשוב מה שאנחנו רוצים שכולם והאנשים שעובדים בתיירות שיקבלו את כל המידע הזה אחרי ה-26 כי אני יכול להגיד, יכול להיות שמורה דרך לצורך העניין שעות על גבי שעות וזה יחזור, אני בטוח. אוקיי? עם התיירים, ולא מבינים, אוקיי? בגלל מה מרגש אותם בכלל. בכלל מה, מה מרגש אותם. אז יכול להיות, אפשר לקשר בין הרגש והכוח קנייה של הבן אדם לצורך העניין. אז ככל שבן אדם מתרגש יותר במקומות מסוימים, הוא מוכן ללכת לקנות יותר דברים ואז נוכל להבין, שהמורה דרך יגיד, אה, אוקיי, אני הייתי כאן, חשבתי כל העשרים שנה שהבן אדם מתרגש מזה, אבל מסתבר שאין לו שום קשר אבל כאן הוא מאוד מאוד מאוד מתרגש וזה סביבה, יש חנויות, סביבה זה, אז בואו נראה את אלו דברים שנוכל לבדוק ולראות את הקשר כלכלי בין הרגש.

יוני שפירא:

או שהוא מתרגש מהקנייה עצמה.

סטיבן רובין:

גם, גם, גם הכול.

ציפי רון:

כן, הקנייה עצמה היא סוג של ריגוש.

סטיבן רובין:

ואז יש מידע מעניין גם שיכול להיות במורה דרך, זה יכול להיות גם סתם מוזיאונים שיש להם חנויות ודברים כאלה או על איזה, איפה לראות איך אנחנו מכוונים בין מה שהתייר רואה ומה הוא בסוף עושה עם הכסף.

ציפי רון:

זה הרבה יותר מזה. במקרה בשבוע שעבר הייתי בבודפשט וראיתי שווקי חג המולד ואת מסלולי התיירות ואי אפשר להכניס לשם סיכה ואנשים היו בריגוש שזה היה פשוט בולט לעין. וזה היה משהו מאוד מרגש ומאוד צפוף, ואני חושבת שמאוד מוצלח כלכלית לעיר. ואני חושבת שאולי כדאי ללמוד איך נערכים, כי שוק חג המולד שם, הייתי בכמה שווקים, היו ערוכים ומסודרים למופת, ומגוונים, מגוונים מאוד. ועם אומנות, עם מדיה, עם שתייה, עם חפצים וכן הלאה, ומזכרות. זה היה מאוד מגוון, מאוד מושך, מאוד צבעוני, מאוד צפוף, מאוד שמח. אז אני חושבת שזה אולי צריך להיות אחד הכיוונים שלנו. אבל... טוב, נשאר לאחרים.

יעל ביטון דה לנגה:

מי שמתייחס רק שציג את עצמו ופחות או יותר את הקשר שלו.

נעם שובל:

אני רק רוצה להעיר רק הערה אחת, שאבנר, שותפי למעבדה, אבנר סעדון, אנחנו באמת סיכמנו שאנחנו רוצים פעם בחודש לשבת ואיך אומרים? להיות עם יד על הדופק שבניגוד לפעמים לאיך שאנחנו עובדים באוניברסיטה, שעובדים לטווח רחוק, אלא פשוט דברים הרבה יותר ככה "דאון טו ארט" כאילו, ואולי אתה רוצה להוסיף על זה משהו.

אבנר סעדון:

שגם החיבור, המעבדה עובדת שנתיים וחצי-שלוש שנים. יש מחקרים על עסקים וכל מיני דברים, אני חושב החיבור עם הרל"י מביא אותנו לעוד רמה אחרת של עבודה שבסופו של דבר גם (ל.ב.) אבל בעיקר לדייק את ההשקעות שלנו. בסוף משקיעים גם בתוכניות הממשלתיות, גם בתוכניות עירוניות. תחשבו שאלה הכי פשוטה, תאורת מונומנטים. יכול להיות שייעדנו מונומנט ולא מסתכלים עליו בכלל. לעומת זה, יכול להיות שנעשה כל מיני דברים קטנים ברבע מהכסף וזה כן משפיע באור. אותו הדבר על שילוט. מישוהו שיוורד פה בתחנה ורואה שילוט ברור. הפרחים, נכון? וסידור וניקיון, סוגיות.

יעל ביטון דה לנגה:

זה סיפור גדול.

אבנר סעדון:

תראו ששיפצנו את כל (ל.ב.), אני חושב העירייה, עדן, הרל"י, מוריה, כולם תוכניתם שיפצו את הכול. תחשבו שהיו מודדים איך זה משפיע זה שהכנסנו את דוכנים לדוכנים אחרים. עכשיו הם שוקלים לפתח עוד רחובות במזרח העיר. כלומר, יש פה יכולת לדייק את כל ההשקעות העירוניות ולשאול בסופו של דבר, האם באמת השקענו עכשיו 20 או 30 מיליון שקל בשיפוץ רחוב, יכול להיות שזה לא רלוונטי, בדרך כלל משפצים רחוב אחר. כלומר, התהליך לשפץ חזיתות, איזה גובה מסתכלים? כלומר, יש פה הרבה כלים שאם נצליח באמצעות היכולות של נעם והצוות שלו, אנחנו נהיה במקום אחר ודיוק החוויה, קודם כל (ל.ב.) לתושב הירושלמי, אחרי זה למבקר באשר הוא.

יעל ביטון דה לנגה:

מצוין.

ציפי רון:

סידרי העדיפויות. תקבע סדרי עדיפויות.

יעל ביטון דה לנגה:

ציפי, שניה, אני... סליחה שאני קוטעת אותך אבל נתנו לך... אני רוצה, פשוט הבטחתי לעוד אנשים.
תציגו את עצמכם, בסדר? כי פרופ' שובל לא...

אבינועם נחמד:

שמי אבינועם נחמד, אני מארגן תיירות נכנסת ומורה דרך. ולגבי מה שאתה אמרת, אני עובד עם מורי דרך כבר הרבה שנים כמו יעלה ומורה הדרך בונה את הרגש אצל התייר. הוא בונה את השאיפה לקנות. לא כולם באותם רמה אבל בקורסים למורי הדרך, אנשי משרד התיירות שיכולים לעשות את זה, זה גם לדבר לא רק על ההיסטוריה וזה, גם על הבנייה האישית של תיירות, ומבחינתנו, כשאנחנו נכנסים, אוקיי, ורואים תיירים שהם לא בליווי של מורה דרך ואנחנו רוצים שיקנו את השירותים של תיירות מסודרת, יש לכם פה איזשהו פרויקט שהוא לא גדול. לשים שלטים כמו שאתה נמצא בכל שדה תעופה ובכל עיר בעולם, ואנחנו מטיילים, "האם יש לך מורה דרך מוסמך?", "האם הנהג מונית שלך מורשה?" כמו שיש בשדה התעופה, "האם הנהג מונית שלך מורשה?" בשער יפו אין את השלט הזה. אז צריך את הדברים האלה ואנשים יבינו את הערך המוסף של זה. ומורה דרך בעצם בונה את הכיוון של התייר ובונה לו את החוויה לפיק, שאם זה קנייה ואם זה האתר ואם זה הנסיעה ואם זה כל דבר אחר. אז כל השילוב הזה בעצם יביא את חווית התייר למקום הרבה יותר טוב, ובירושלים אין יותר מאשר בכל הארץ, לעשות את זה בירושלים.

יעל ביטון דה לנגה:

נגיד שיש פה שתי רמות של התייחסות. יש אחת שהיא מחקר שמכוון לקובעי המדיניות, למחליטים, ברמה האסטרטגית, שזה איך להשקיע. ויש פה השלמה למה שאתה אמרת. זאת אומרת, יש פה כלים שיכולים, שמורה דרך שכבר יודע לבנות חוויה וזה, יכול להצטייד בדיוק של מה לדייק לו את האתרים שגורמים לאנשים. זה משהו שיכול להפוך את מה שאתה עושה לעוד יותר טוב. בסדר? לזה אני מתכוונת.

נעם שובל:

אני רק רוצה להגיד, שכשאתה מדריך תייר אתה חושב שאתה יודע מה הוא מרגיש או ש... אני לא...
זה מחקרים...

דובר:

הלמידה.

נעם שובל:

לא, לא, אני אומר, זה מחקרים מסובכים ואני לא אומר שצריך לעשות... אני רק אומר ברמה התאורטית, אני יכול לשים על שני אנשים בקבוצה של יוני ציוד כזה ואז אני יכול למדוד את האפקטיביות של ההדרכה שלו, אבל גם אני, אבל גם יוני יכול להדריך בשתי דרכים שונות אבל יכול לראות איזה דרך פועלת נכון יותר. זאת אומרת, היום הרבה פעמים אתה יודע, אתה אומר, כן, תייר

גרמני זה ככה, תייר... כמובן שיש גם התמחות של מורה דרך לפי קהלים, אבל אני אומר, אתה, הרבה פעמים אתה תדריך באנגלית, אתה תדריך אוונגליסטים, אתה תדריך יהודים, אתה, יש לך את הסטריאוטיפים שלך ואתה תדריך אותם בדרך מסוימת. אני אומר, הכלים האלה יכולים לעזור גם לשפר את ההדרכה, זאת אומרת, כמה סוגים של הדרכות או כמה סוגים של מדריכים, יכול לבדוק את האפקטיביות. עכשיו זה לא רק אפקטיביות, זה יכול להיות איך זה משפיע על ילדים, איך זה משפיע על אנשים שהם פעם ראשונה, פעם שנייה. אז אני רק אומר, הרעיונות הם מצוינים, אני רק אומר, אפשר, זה נותן כלים גם להבין אפקטיביות של הדרכה, להבין טוב יותר חוויה של אנשים כי....

דובר:

בשביל זה לא צריך תקציבים.

נעם שובל:

עד היום... זה נכון. אבל אני רק אומר, עד היום הרבה מהמחקרים זה מחקרים בשיטת מדעי החברה של פעם. שואלים אותך שאלות, אתה עונה לו מה שאתה זה, שולחים לך שאלון בטלפון, אתה עונה, לא עונה, או שאלון כתוב, אבל אין לי שום... כאילו פה יש לי יכולות להבין את החוויה בצורה הרבה יותר כוללת.

יעלה:

תודה. לורה ורטון, בקשה. ד"ר לורה ורטון, חברת מועצת העיר.

לורה ורטון:

כן. אני לא מדריכת תיירים כלום, אבל בכל זאת רציתי לשאול שתי שאלות. אחד, האם אפשר להגיד משהו על הפילוח בין התיירים, בין... מישוהו יודע פה איזה אחוז מגיעים מתפוצות ואיזה מגיעים באופן עצמאי?

סטיבן רובין:

זה 30-70.

יעל ביטון דה לנגה:

30?

סטיבן רובין:

70 מ-FIT ו-30...

יעל ביטון דה לנגה:

FIT זה הבודדים.

סטיבן רובין:

עצמאיים.

לורה ורטון:

אוקיי, אז בהמשך לזאת, אם נשקלת אפשרות, כנראה לא של עיריית ירושלים אבל של הרל"י, לבדוק עם תחבורה בשבתות כי אנחנו יודעים שרוב מוסדות התרבות, כמעט כולם, פתוחים בשבת, יש כל המזרח העיר תמיד בשבת. ועד כמה שאני הבנתי מבדיקות לא מדעיות, הרבה אנשים, גם בודדים וגם קבוצות, בורחים מהעיר בסופי שבוע בגלל הבעיה הזאת.

יעל ביטון דה לנגה:

לא באים מלכתחילה.

לורה ורטון:

כן.

יעל ביטון דה לנגה:

מזל שהתחבורה המאורגנת שראינו עכשיו, הופתעתי אני, שזה רק 5% מירושלים, רק 5%, הם כן באים בשבתות. אבל מלכתחילה ה-FIT לא מגיעים, הם לא עוזבים.

לורה ורטון:

ובמיוחד שיש כבר את האוטובס האדום שהבנתי שהוא מאוד מוצלח. כשראיתי את האוטובוס, אני ראייתי אותו, הוא תמיד מלא, והניחוש, ושוב, ההערכה הלא המדעית והלא מקצועית שלי שהיא הייתה מלאה גם בשבת.

דובר:

כלומר, הם לא עובדים בשבת.

יעל ביטון דה לנגה:

לא, לא לא, אז אני אציין, אני טיפלתי בזה ממש, הסוגיה הראשונה שטיפלתי בה אני חושבת, כשנכנסתי בזכותך.

לורה ורטון:

רגע, אני גם אוסיף עוד הערה, וזה שברור שרוב, ידוע שרוב התיירים לא היו יודעים וגם אלה שכן, רובם לא דתיים, וזה באמת שירות בסיסי ש...

יעל ביטון דה לנגה:

אז אני רק אגיד, לורה, שבזכותך אני, זה היה אחד הנושאים הראשונים שהעלית, בפ"ע הראשון. דווקא המפעיל שלי הוא איש דתי והוא מוכן להפעיל נהג לא יהודי ורוב התיירים, אפילו יהודי, מה זה משנה? אבל זה, קיבלנו ברקס, את יודעת. בשום אופן לא. כרגע, אולי זה... אז בואי נעלה את זה שוב, זה היה לפני שנתיים כשדיברנו. אבל באמת המפעיל מוכן להפעיל בשבת, עם נהג גוי, עם כל מה שאפשר לזה, אבל... ורוב התיירים הם באמת לא יהודים אז אין בעיה.

אריה זומר:

יש לי שאלה.

יעל ביטון דה לנגה:

בבקשה, גולן, את הפרופסור?

אריה זומר:

כן, כן. יש לי שאלה שהיא לא בדיוק שאלה, היא הרהור. גם בהתייחס לזה שא', הנתונים הם מדהימים וגם מרגשים, אבל גם בהתייחס לזה שהנתונים הם לקוחים שנים עברו והרי עברנו מאז, כל העולם, אני שואל שאלה או הרהור שהוא ברמה הגלובלית. מגמות עולמיות שבטוח שינו את כל דפוסי התיירות, אם זה הקורונה ומלחמות עולמיות. אם מסתכלים על תיירות הפנים ומסתכלים על הרגש של תייר פנים, אין ספק שלפני השביעי באוקטובר ואחרי השביעי באוקטובר המקומות שמרגשים אותו הם אחרים לחלוטין. והשאלה על פי העקרונות שאתה העלית, האם אפשר להסתכל עכשיו, אחרי קורונה שגם שינתה בכל העולם את יעדי התיירות, את הרגש מתיירות, האם אפשר מזה לחזות או להגיד איפה המקומות הם שונים יחסית ממה שאתה תיארת.

נעם שובל:

תראה, זו שאלה טובה מאוד. אני לא בטוח שמהנתונים שיש לי אפשר להגיע עד כדי כך, אבל אני כן בטוח שבעתיד שיהיה לנו, נרצה או לא נרצה, הרבה יותר נתונים שיגיעו, תחשוב על כמו "וויז" לצורך העניין, "וויז" של חוות התייר, אוקיי? כאילו, אני בטוח שבעתיד יהיה אפשר. היום המחקרים הם יותר נקודתיים. יש מישהו רוצה, אנחנו עושים עכשיו מחקרים אז מגדירים איזה משהו, עושים. זאת אומרת, מה שאתה מציף זו שאלה מאוד גדולה שצריכה מחקר מאוד גדול, מאוד נרחב, והרבה פעמים אנחנו הולכים, אתה יודע, מימון. סתם אני אתן לך דוגמה, רשת "הילטון" בגולד קואוסט, רצתה להבין איך תיירים משתמשים בבופה בבית מלון. זה מה שעניין אותם, לא עניין אותם שום דבר אחר.

אריה זומר:

אני שואל האם על פי הנתונים והעקרונות שאתה במחקרים המדהימים, האם אפשר עכשיו...

נעם שובל:

אפשר. לדעתי, כן.

אריה זומר:

לאור השינויים. הרי ירושלים, לפחות כמו שאני רואה וכולם רואים, היא ממלכה גלובלית, זאת אומרת, בהסתכלות העולמית היא נקודה עולמית, והשאלה, האם השינויים הגלובליים שקרו, אפשר לקחת את הכלים ואת המסקנות שאתה, ולהסתכל על ה...

נעם שובל:

ברמה התאורטית, כן, אבל צריך לעשות מחקר חדש. כן, ברמה העקרונית אפשר, אבל פה זה יהיה... אנחנו תמיד ב... אתה יודע, מגישים מענקים אז אנחנו עושים שיתופי פעולה אבל אתה יודע, זה הכול משתנה לפעמים לפי הלקוח, לפי מי...

יעל ביטון דה לנגה:

טוב חבר'ה, אנחנו רק התחלנו.

נעם שובל:

לא, זו שאלה מצוינת אבל זה משהו...

יעל ביטון דה לנגה:

חברות, חברים, שניה, סליחה. אנחנו, התחייבתי, ישראל כבר מודד אותי ובצדק, אז קודם כל תודה רבה. באמת, זה היה גם רהוט וגם ברור. ותודה לכל מי שנשאר. אני כן, בבקשה, ישראל, התחייבתי ליוחנן שהוא יוכל לדבר.

ישראל:

בבקשה.

יעל ביטון דה לנגה:

אז עוד שלוש דקות.

יוחנן:

אני מקווה שפחות. האם אתה חושב...

דובר:

שלוש דקות של פעם?

יוחנן:

אז אני אנסה לחתוך.

יעל ביטון דה לנגה:

חבר'ה, באמת, בואו נכבד את ה...

יוחנן:

אני אנסה אולי ב"כ" ו"לא" לענות.

יעל ביטון דה לנגה:

הצוות משמונה בבוקר עובד, הצוות.

יוחנן:

אתה חושב שבסוף המחקר שלך תוכל להמליץ, האם אתה חושב שבסוף המחקר שלך, של הצוות שלך, תוכל להמליץ לנו, עיריית ירושלים, לאיזה כיוונים ללכת? להעסיק פה תיירות שתבזבז פה יותר כסף?

נעם שובל:

התשובה היא: כן.

יוחנן:

הייתי נורא בוטה, אבל... אני פוליטיקאי.

יעל ביטון דה לנגה:

אתה, אתה שלנו, יוחנן, בוטה?

נעם שובל:

התשובה... תראה, ברור שהתשובה היא כן. אבל כמו שאמר סטיב, גם, איך אומרים? מסע של אלף מילים מתחיל מצעד אחד קטן. אני חושב שמה שנעשה פה, הרעיון של אבנר והשיתוף פעולה עם הרל"י שמתמקד, ממקד את המאמצים שלנו כי אני חייב לומר לך, שאלת שאלה קצרה, אני אענה בצורה יותר ארוכה. אני חושב שיש לנו אוניברסיטה מפוארת, האוניברסיטה העברית, ויש לנו את העיר ירושלים שאין כמוה, וכאן את האנשים סביב השולחן הזה, אז אני חושב שהרעיון קודם כל שבא, בואו ניקח את המשאבים שיש לנו, נחבר אותם. אני דרך אגב, ישבתי בחדר הזה בשנת, אני חושב זה היה '95, קיבלתי מאהוד אולמרט, שהיה ראש העיר, איזה צ'ק על מחקר הדוקטורט שלי, לממן אותו ומאז חזרתי לפה רק אחרי שהקמנו עם אבנר את המעבדה. זאת אומרת, נתק גמור בין

האקדמיה לבין השטח, למה שקורה פה. ואני באמת אומר, זה דבר מבורך כי אני חושב שכן, עם הכלים שיש לנו ויש לנו תלמידים, ושנה הבאה אני אומר, נפעיל לפה, נכניס לתוך המערכה לפחות 20 תלמידים מאוד טובים שבשנה האחרונה שלהם לתואר הראשון, שעשו עבודות משמעותיות, שיהיו רלוונטיות, אז אני אומר, זה מכפילי כוח שאני, שניכנס, וגם אם נכוון אותם בסמינר, יהיה לו איזשהו סמינר בגיאוגרפיה ונכוון אותו בדיוק לשאלה שלך, אני מאמין שבעתיד יהיו לנו, אני לא יכול להגיד שיביאו לנו תשובה אחת או שיהיה לנו את האמת, אבל יהיה לנו הרבה כיוונים. יהיה הרבה כיוונים או הרבה עזרה למקבלי ההחלטות שעסוקים בשוטף, עסוקים בעבודה השוטפת.

אבנר סעדון:

אפשר לעשות ניסויים. אני חושב שדווקא... אפשר לעשות ניסויים.

נעם שובל:

נכון.

אבנר סעדון:

אם מתלבטים, מנסים, רואים מה יותר משפיע. וזה כוח אחר מאשר לעשות את העבודה בשטח עם ישראלים ואז...

נעם שובל:

זה כוח נוסף.

אבנר סעדון:

זה כוח גדול שהחיבור הזה מוביל.

יעל ביטון דה לנגה:

ממש קצר, חגי ליפשיץ מתושיה, תשתיות ו...

חגי ליפשיץ:

קודם כל אני רוצה, בהצעה, אנחנו מציעים לתיירים אפליקציה כשהם מגיעים לירושלים עם הטבות וכאלה? כי אולי אפשר לדלות מהם נתונים בחינם, זו הצעה. רציתי לשאול האם המחקר מביא בחשבון רגש שהוא מתפתח, זאת אומרת... הרי ברור שאדם שהוא רואה את חומות העיר פעם ראשונה הוא התרגש יותר, וברור שאדם... כאילו... אתה מבין מה אני שואל?

נעם שובל:

אני מבין בדיוק. לגבי השאלה הראשונה שלך, אם אתם... זה למשל עניין מפתח. האפליקציה הזאת, אם אנחנו נוכל לשאוב ממנה נתונים ונוכל לתת, זה יכול להוזיל ב-99% עלויות של סקרים. כי אני אומר, אנחנו יכולים להיכנס ול...

יעל ביטון דה לנגה:

זה דו שימושי כזה.

נעם שובל:

בדיוק, דו שימושי. ואז חלק מהאנשים, לחלק מהאנשים שהם קונים את האפליקציה, הם יוכלו לקבל איזושהי הטבה על האפליקציה ואז זה גיים ציינג'ר, זה אחד. לגבי השאלה שלך, התשובה שוב פעם היא: כן, אבל מה שצריך לעשות כל פעם זה מערך מחקר. כלומר, אנחנו תמיד חייבים להיות ממוקדים בשאלה מסוימת. אם מה שמעניין אותנו, ואני לא בטוח שזה מה שמעניין אותנו, אבל נניח שנגיע למסקנה שמה שמעניין אותנו זה לראות התפתחות הרגש אז אני אעשה מערך מחקר שאני אגייס אנשים שהם פעם ראשונה בירושלים, פעם שנייה, פעם שלישית, בדיוק. ואז אני יכול להבין בדיוק מה ההשפעה ומה משפיע... ויש לי מחקרים, מאמרים גם שפורסמו, שמראים איך ההשפעה של הביקור הראשון, השפעה של ביקור שני, הגיאוגרפיות משתנות לגמרי. אבל אז לא עשינו מחקרים שקשורים ברגש, ואני גם רוצה להגיד, לא תמיד צריך לעשות מחקר שבדקים את הרגש עם משקפיים כי זה כמו, יש לנו את סטיב שבא משדה המערכה, לפעמים לא צריך להרוג יתוש עם תותח, אפשר עם כזה מחבט. זאת אומרת, צריך להתאים, אני אומר, את הכלים שיש לנו לשאלה שמעניינת אותנו. אבל רציתי להראות לכם פשוט אפשרויות, מה אנחנו יכולים לעשות. לפעמים לא צריך לסבך את זה. לא, לפעמים אני אומר, הראיתי לך את הכול, לא כל דבר צריך לבוא אליו עם כל הארסנל הזה כי זה מורכב, זה מעכב. ואני גם חייב להגיד לך, אני אומר בצניעות אך בגאווה רבה, השימוש במשקפיים עוקבות מבט ורגש, המאמרים שפרסמנו בשנה האחרונה הם הראשונים מסוגם בעולם כולו.

דוברת:

וואו.

נעם שובל:

זאת אומרת, על ירושלים... לא, אני אומר, זה ה... ובכתבי עת הכי טובים, באחוזון ה-99 בעולם היה (ל.ב.) טוריזם לסרץ', אז סך הכול אנחנו כן מובילים פה משהו. ואני גם רוצה לסיים בתודה. תודה לך שהזמנת אותי.

יעל ביטון דה לנגה:

ברור.

נעם שובל:

תודה לך, סטיבן, על שיתוף הפעולה, ובעיקר תודה לאבנר על כל המהלך הזה של עיריית ירושלים.

יעל ביטון דה לנגה:

גם לאבנר.

נעם שובל:

אני יודע שבלעדי הדבר הזה, אז אני אומר, לא היינו יושבים פה. אותי זה כן משמח כי תמיד שואלים אותי... רגע, אז מה עושים כל המחקרים האלה? אז מיישמים אותם? ואז אני כזה אומר: "תראו... זה..."

יעל ביטון דה לנגה:

צריך שותפים.

נעם שובל:

תראו, חלק מהמחקרים הם מחקרים יישומיים, כמו שהראיתי לכם. אבל אני אומר, שכמה שנהיה יותר מחוברים, אני חושב שכולנו נהנה וגם אתם יכולים להנות מהידע שלנו, אבל גם הקשר עם העשייה יכול מאוד לעזור לנו.

יעל ביטון דה לנגה:

תודה רבה לכולם. סטיבן.

סטיבן רובין:

אני רוצה לומר תודה לפרופ' שובל, אבנר, כל האורחים שהגיעו. אני חושב שזה באמת אחת הוועדות החשובות ביותר שקיימנו, ומשך ההגעה התחיל כאן. יש אינספור של דברים שנמצאים גם על המדף שלנו, אנחנו חייבים להתחיל איפשהו וגם להבין מה בתוך היכולות שלנו. אוקיי? פרופ' שובל וכל החוקרים יכולים להביא אלף דברים אבל אנחנו חייבים לבחור עם פינצטה מה באמת ניתן ליישום. הרבה אפליקציות ודברים האלו, זה עולה כל יום אצלנו, אבל אנחנו מבינים איך הדברים עובדים לפעמים. במערכת הציבורית, ברגע שאנחנו נתחיל איזה פרויקט, הפרויקט יסתיים סופסוף ואז יהיה משהו אחר שגורם למה שעשינו להיות לא להיות לא רלוונטי בכלל, אז אנחנו חייבים לעמוד באמת ביכולות שלנו וגם כל התחום הזה של המחקר, שוב, נגיד עניין של תקציבי ואפקטיביות כי אין סוף של מחקרים, אבל בסוף יש דבר, אנחנו ראינו שהדבר הזה, השיטות של פרופ' שובל, אוקיי? ומה שהוא עשה בעבר, היכרות בינלאומית וכמובן ההזדמנות של השיתוף פעולה עם אגף אסטרטגיה ותכנון והעירייה, וגם נתכלל את זה עם האנשים בשטח בירושלים והאקוסיסטם הירושלמי, סך הכול בתחום שלנו אני חושב שזו היתרון הכי גדול שיש לנו בשיתוף פעולה הזאת.

יעל ביטון דה לנגה:

אוקיי. ממש תודה לסטיבן. תודה לכולכם. חבר'ה של הפגישה, ל-IMTM, עשר דקות פגישה עכשיו.
רק להגיד, עכשיו לא, לכבות.